

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА BULGARICA

44/2022

София • 2022

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

На корицата: Учително евангелие на Константин Преславски, 894 г.
Препис Синод. 262, Държавен исторически музей, Москва, Втора
половина на XII век

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Централна библиотека на БАН, 2022

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2022

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

44/2022

Sofia • 2022

**Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences**

On the cover: Didactic Gospels, Constantine of Preslav, year 894. Copy Synod. 262, State Historical Museum, Moscow, the Second Half of the 12th c.

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emilia Yakova Voleva

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Central Library of BAS, 2022

© Prof. Marin Drinov Publishing House of Bulgarian Academy of Sciences, 2022

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ

Маргарет Димитрова, Димитър Пеев – Паисий Хилендарски: 300 години от рождението му и 260 години от завършването на „История славяно-българска“	9
---	---

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Книги 2021 – 2022	
Съст. Емилия Волева	34
Периодика 2021 – 2022	
Съст. Емилия Волева	48

ДИСЕРТАЦИИ

Съст. Никола Казански	65
-----------------------------	----

НАУЧНИ ФОРУМИ

Съст. Емилия Волева	69
---------------------------	----

ХОРИЗОНТИ

Младен Влашки – Славянският семинар на университета „Алберт-Лудвиг“ във Фрайбург и българистиката	75
--	----

НАУЧЕН ЖИВОТ

Росица Чернокожева – Национална научна конференция „Под шарената черга“: Чудомир рисува и разказва	85
Стефан Пеев – Научна конференция „Книга и шрифт. Традиция и съвременност“	90
Славей Неделчева – Балканските култури: диалог, трансфер и метаморфози	95

Светлана Корниенко – Втора международна славистична конференция, посветена на паметта на светите братя Кирил и Методий.....	98
Анисава Милтенова – Международен академичен форум „Българистиката извън Европа – предизвикателства и перспективи“.....	103

ПРОФИЛИ

Мария Левкова-Мучинова – Мерсия Макдермот на 95.....	107
Юлия Мазуркевич-Сулковска – Малгожата Коритковска на 80 години	112
Синтия Вакарелийска – Ърнест Скатън на 80 години	121
Бойка Мирчева – Светлина Николова на 80 години.....	125
Анисава Милтенова – Уилям Федер на 80 години	130
Тотоманова – Татьяна Славова на 65 години	137
Олга Сорока – Олена Чмир на 65 години	142

ОТЗИВИ

Венета Савова – Искра Христова-Шомова. Охридски миней. Т. 1, Т. 2, Библиотека Охридски извори.....	147
Марияна Цибранска-Костова – Ivan N. Petrov. The Development of the Bulgarian Literary Language: from Incunabula to First Grammars, Late Fifteen – Early Seventeen Century. [Иван Н. Петров. Развитие на българския книжовен език: от инкунабулите до първите граматика, края на XV – началото на XVII в.]	151
Маргрета Григорова – Гостоприемството в полската и българската култура. Gościnność w kulturze polskiej i bułgarskiej. Полско-български сборник.....	154
Мая Иванова – Веселка Желязкова, Десислава Найденова. Кирил и Методий. Образи. Памет. Идентичност. / Veselka Zhelyazkova, Desislava Naydenova. Cyril and Methodius images.....	158
Марияна Витанова – Георги Митринов. Езикови свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Западна Тракия. Част II. Гюмюрджинско, Дедеагачко, Димотишко, Крумовградско, Ивайловградско.....	161
Илияна Гаравалова – Лучия Антонова-Василева. Говорът на българите в Раховец, Призренско	163
Георги Геров – Маргарита Куюмджиева. Ликът на Бога. Изображенията на Света Троица в православното изкуство.....	168
Вася Велинова – Елисавета Мусакова. Корпус на украсените славянски средновековни ръкописи в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. X/XI – XIV в. Том I. Част I: Псалтири, Евангелия, Апостоли.....	173

CONTENTS

PREFACE

Margaret Dimitrova, Dimitar Peev – Paisiy Hilendarski: His 300th Anniversary and 260 Years from the Completion of <i>Historia Slavyanobolgarskaya</i>	9
--	---

BULGARIAN LITERATURE

Books 2021 – 2022	
Comp. by Emilia Voleva	34
Periodicals 2021 – 2022	
Comp. by Emilia Voleva	48

THESES

Comp. by Nikola Kazanski	65
--------------------------------	----

SCIENTIFIC EVENTS

Comp. by Emilia Voleva	69
------------------------------	----

OUTLOOKS

Mladen Vlashki – The Slavonic Seminar of the Albert-Ludwig University of Freiburg and the Bulgarian Studies	75
--	----

SCIENTIFIC ACTIVITY

Rositsa Chernokozheva – National Scientific Conference <i>Under the Patterned Rug: Chudomir Paints and Recounts</i>	85
Stefan Peev – Scientific Conference <i>Book and Print. Tradition and Present Day</i>	90
Slaveya Nedelcheva – <i>The Balkan Cultures: Dialogue, Transfer and Metamorphoses</i>	95

Svetlana Kornienko – Second International Slavic Conference, Dedicated to the Memory of Holy Brothers Cyril and Methodius.....	98
Anisava Miltenova – International Academic Forum <i>Bulgarian Studies outside Europe</i> – <i>Challenges and Outlooks</i>	103

PROFILES

Maria Levkova-Muchinova – Mercia MacDermott at 95.....	107
Julia Mazurkiewicz-Sulkowska – Malgorzata Korytkowska at 80.....	112
Cynthia Vakareliyska – Ernest Scatton at 80.....	121
Boyka Mircheva – Svetlina Nikolova at 80.....	125
Anisava Miltenova – William R. Veder at 80.....	130
Maria Totomanova-Paneva – Tatyana Slavova at 65.....	137
Olga Soroka – Olena Chmir at 65.....	142

REVIEWS

Veneta Savova – Iskra Hristova-Shomova. Ohrid Menaion. Vol. 1 – 2. Ohrid Sources Library.....	147
Maryana Tsibranska-Kostova – Ivan N. Petrov. The Development of the Bulgarian Literary Language: from Incunabula to First Grammars, Late Fifteen – Early Seventeen Century.....	151
Margreta Grigorova – Hospitality in the Polish and Bulgarian cultures. Gościnność w kulturze polskiej i bułgarskiej. Polish-Bulgarian collection.....	154
Maya Ivanova –Veselka Zhelyazkova, Desislava Naydenova. Cyril and Methodius. Images. Memory. Identity.....	158
Mariyana Vitanova – Georgi Mitrinov. Linguistic Proofs of Bulgarian Origin of the Population in the Southern Rhodopes and Western Thrace. Part 2. Gyumurdzhina, Dedeagach, Dimotika, Krumovgrad, Ivaylovgrad.....	161
Iliyana Garavalova – Luchia Antonova-Vasileva. The Dialect of Bulgarians in Rahovets, Prizren.....	163
Georgi Gerov – Margarita Kuyumdzhieva. The Effigy of God. The Representations of the Holy Trinity in the Orthodox Art.....	168
Vasya Velinova – Elisaveta Moussakova. The Corpus of Illuminated Slavonic Medieval Manuscripts in the National Library Sts. Cyril and Methodius. X/XI – XIV c. Vol. I. Part I: Psalters, Gospels, Acts of the Apostles and Epistles.....	173

ЎВОДНИ ДЎМИ

Паисий Хилендарски: 300 години от рождението му и 260 години от завършването на „История славянобългарска“

Когато завършва в Зографския манастир своята творба, назована от него „История славянобългарска“, хилендарският йеромонах и проигумен Паисий съобщава, че годината е 1762, а той е 40-годишен. Затова днес, в 2022 г., има две годишнини, които заслужава да бъдат почетени подобаващо. През XIX и XX в. Паисий Хилендарски се превръща в една от иконите в българската култура: посветени са му много проучвания, публицистични публикации, чествания, паметници, изложби, той присъства в учебниците по литература и по история, неговото име носят редица училища и читалища, както и Пловдивският университет. Обявен е от Българската православна църква за преподобен (на 26.06.1962), паметта му се чества на 19 юни.

Изворите за живота и личността на Отец Паисий са оскъдни – освен в „История славянобългарска“ сведения се съдържат и в още 12 документа от архива на Хилендарския манастир (Пеев 2019а). Най-ранният от тях е една омология (разписка), дадена от братството на Хилендар на о. Нектарий (манастирски хлебар от Калофер) за взети назаем от него пари. В уверение са се подписали *игумен Даниил, проигумен Василий, проигумен Павсия и старец Матей*. Нито един от четирите подписа не е собственоръчен – всичките са били поставени от писаря на манастира, което тогава е било обичайна практика. Това свидетелство представя Отец Паисий като монах, имащ право да подписва финансови документи от името на Хилендар, което означава, че по това време той вече е член на манастирския събор.

Три документа от 1761 г. са свързани с *таксида* (таксид – пътуване по манастирски дела, най-често свързано с набавяне на средства) на Отец Паисий в Сремски Карловци, тогава в Австрийската империя. През 1761 г. той е изпратен от хилендарското братство да прибере личните вещи, останалите средства, документи и пр., както и да уреди някои юридически формалности след смъртта на духовния настоятел на Хилендар архимандрит Герасим, починал по време на посещението си в Сремски Карловци. Документите са:

1) Препоръчително писмо от хилендарското братство до митрополита на Сремски Карловци Павел Ненадович от 14.03.1761 (постъпило в митрополитския архив на Сремски Карловци на 19.05.1761). В него се казва, че исканият от митрополита проигумен Исаия вече цяла година е на *подобна мисия* в Далмация, поради което те му препоръчват проигумен кир Паисия, който *по вярност и усърдие ни най-малко не отстъпва на споменатия от вас проигумен Исаия*. 2) Разписка, дадена от Отец Паисий на карловецкия митрополит Павел Ненадович, от 21.05.1761 г. В нея са изброени средствата и документите, останали след смъртта на архим. Герасим, които Отец Паисий е трябвало да отнесе обратно в Хилендар. Документът съдържа личния печат и подпис на *Паисия проигумен хилендарски*. 3) Договор между Хилендарския манастир и г-н Захарий Димитриевич, гражданин на Сремски Карловци, за наемането от него на една къща, собственост на манастира, от 15.07.1761 г. От страна на манастира договорът е подписан от Отец Паисий (собствено-ръчно), свидетел по договора е митрополит Павел Ненадович. И трите документа свидетелстват, че хилендарският монах е можел да представлява манастира си на най-високо ниво – както църковно, така и гражданско.

Друг документ, отнасящ се до Отец Паисий, е едно *Решение на манастирския събор* от 29.09.1767 г. за разделянето на частицата от Светия кръст, притежание на манастира от XIII в. Подобни решения, свързани със светини от общохристиянско значение, са били от особена важност и са се вземали само от пълния състав на събора. Друг документ от същото време свидетелства, че Отец Паисий е съставил някакво възвание, вероятно за събиране на милостиня, във връзка с разделянето на гореспоменатата част от Светия кръст, което е трябвало да бъде редактирано от известния хилендарски книжовник от XVIII в. Теодосий мних. За съжаление, до нас е достигнало само сведението за това възвание, а самият документ не е съхранен.

Следващ документ, свързан с Отец Паисий, е едно писмо-автограф до проигумен Стефан в Солун от 12.08.1773 г., в което Отец Паисий го съветва как да процедира с някакъв кораб с дървен материал за манастира.

Последните известни ни документи са свързани с таксида на Отец Паисий в с. Куч (дн. с. Евкарпия в Гърция в долното течение на р. Струма), което е било собственост на Хилендар от XIII в. насам. През 1775 г. Отец Паисий явно е бил изпратен от манастирския събор да управлява делата на Хилендар в техния метох Куч. От този период имаме запазено писмо от племенника му Стоянчо Ваклинович от София от 29.03.1775 г. и една разписка от 20.07.1775 г. за 500 гроша, дадени от нашия историк на манастирския събор, които е трябвало да му бъдат приспаднати при отчитането на средствата от *таксид кучотски*. Разписката е контролно свидетелство, че по-голямата част от 1775 г. той наистина е прекарал в с. Куч. Особен интерес представлява писмото на Стоянчо Ваклинович. Още от обръщението *много поздравляем те от мене Стоянчоте до ваша милост господару кир дедо мой проигумене Паисие и много здраве дукясава* става ясно огромното уважение, което Стоянчо храни

1869

към своя високопоставен роднина. Веднага след това в писмото следват поздравии: *и много здраве от майка ми до ваша милост и много здраве от тетка Стаменка*. Това са и единствените поздравии от други лица в писмото. Съдейки по обръщението *дедо*, можем да заключим, че пишещият е племенник на Отец Паисий (самият Стоянчо Ваклинович се подписва *съродникъ вашъ*). И до ден днешен племенниците на високопоставени църковни лица се обръщат към тях с „дядо“. Това се подсилва от факта, че единствените поздравии, които Стоянчо Ваклинович му изпраща, са от майка му и от тетка Стаменка, което предполага, че двете жени са близки на Отец Паисий. Най-вероятно става дума за негови две сестри, които са били женени в София, едната се е казвала Стаменка, а другата е била женена за някой си Ваклинович. В писмото Стоянчо Ваклинович иска от Отец Паисий съвети по търговски въпроси. На това писмо дълго не беше обръщано внимание поради наложилото се в науката мнение, че нашият историк е починал през 1773 г. в Ампелино край днешния Асеновград. След обстоен анализ на номинативно-вокативните формули във всички документи от периода, където се среща името Паисий, бе изказано мнението, че в Ампелино през 1773 г. е починал друг хилендарски проигумен, йеромонах от Стара Загора, също на име Паисий, а първият български историк е живял и след тази дата, като гореспоменатите документи от 1775 година се отнасят именно за него. Датата и мястото на смъртта на Отец Паисий за момента остават неизвестни, не е изключено да е починал в манастира си в дълбока старост (повече вж. у Пеев 2019а).

Документите представят Отец Паисий като известен и уважаван монах, член на манастирския събор отпреди 1759 г. и със сигурност поне до 1768 г., а може би и по-дълго, таксидиот, с много опит във финансово-административните и търговски дела, допринесъл много за благото и просперитета на Хилендар. С това се обяснява и фактът, че нямаме други литературни произведения от перото на Отец Паисий Хилендарски, т.е. той не е бил книжовник в тесния смисъл на думата. За това свидетелства и характерният му почерк, който показва редица общи черти с почерците на таксидиотите и скевофилаксите по манастирските кондики от XVIII в. в противовес на обработените почерци на школуваните книжовници от същата епоха. Именно сравнението на почерка в собственоръчните му подписи с ръкописа на „История славянобългарска“, пазен в Зографския манастир със сигн. 43, дава основание на Йордан Иванов да идентифицира този ръкопис като Отец-Паисиев автограф. Същия почерк откриваме и в писмото-автограф до проигумен Стефан от 1773 г.

Не се знае къде е роден, нито какво точно е правил до идването си на Света гора, нито къде и кога се е замонашил и кога е бил хиротонисан за свещеник. Самият той съобщава, че е дошъл на Света гора през 1745 г. от тогавашната Самоковска епархия. В послеслова на творбата си Отец Паисий споменава, че има кръвен брат (единоматироден) Лаврентий, игумен на Хилендарския манастир, по-възрастен от него. Пак там Отец Паисий съобщава, че е ходил в „немска земя“ и там е намерил извори за своята творба. Това

сведение се потвърждава и от цитираните по-горе документи. Този таксид е бил извънреден за Отец Паисий и в същото време от решаващо значение за написването на „История славянобългарска“. Светогорските таксидиоти по онова време са имали нещо като запазени територии. Обикновено един таксидиот през определен период е ходел в един, максимум два региона. Според Хилендарската кондика Отец Паисий е таксидиотствал основно из Самоковско и в Солун. Сремски Карловци е бил, според цитираните по-горе документи, регион на проигумен Исая. Отсъствието в онзи момент на проигумен Исая, както и високото положение на Отец Паисий в управленческата йерархия на Хилендарския манастир и не на последно място личният му интерес да търси сведения за своята история в „немската земя“ го правят подходящ за тази важна за Хилендарската света обител мисия. Както личи и от документите, където най-честото обръщение към него е *многоуважаемъ брат наш проигумен кир Паисия*, манастирският събор се е отнасял с огромно уважение към нашия историк – към неговата почтеност и уменията му да контактува със светските и църковните власти, както и с обикновените хора и да ги убеждава и прави съпричастни към нелеката съдба на светогорските манастири под османска власт, да се справя с финансово-имуществени въпроси и мн. др. Запазените документи свидетелстват, че той е прекарал в Сремски Карловци най-малко 4 месеца.

От послеслова научаваме още, че Отец Паисий е страдал от главоболие и болки в стомаха, но е презрял телесната си немощ, за да състави историята, защото се е водил от голямата си любов към своите събратя българи и е искал да им вдъхне увереност, че те са не по-малко достойни от други православни народи като гърци, сърби, руси. Пак от послеслова научаваме, че поради несъгласие между братята в Хилендар и лоша духовна атмосфера (поради дългове на манастира – данъчното бреме, което Османската държава налага на светогорските манастири, е било нелеко, поради което се е налагало манастирите постоянно да търсят средства) той отишъл в Зографския манастир, където и завършил творбата си. Това в никакъв случай не означава, че Отец Паисий е напуснал Хилендарския манастир и е станал зографски брат. Той е търсел спокойствието да завърши труда си и тъй като в Зограф хилендарският монах не е бил част от управителното тяло на манастира, проблемните фискални отношения с османските власти за известно време не са били негова непосредствена грижа, което му е осигурило възможността да доведе до успешен край историческите си дирения. В Зограф той е намерил и нови източници за историята си, сред които грамоти (например т. нар. Сводна, Калиманова и Андроникова грамота – три сравнително късни текста, имащи за цел да легитимират устното предание за основаването на манастира) и др. документи. Престоят му в българския манастир едва ли е продължил повече от два-три месеца. Не е изключено още в Зограф той да е преписал своя труд на чисто (направил е белова), като е оставил черновата си в библиотеката на манастира. И до днес тя се пази там.

1869

В послеслова от 1762 г. Паисий нарича себе си йеромонах и проигумен. Институтът на проигумените е бил един от инструментите за активното набавяне на средства и физическото оцеляване на манастирите под османска власт. Практически всеки йеромонах, донесъл в рамките на два или три таксида значителна сума пари на манастира, обикновено около 1000 гроша, респ. довел поклонници, внесли своята лепта в манастирската хазна, е бил провъзгласяван за игумен (и досега само йеромонах може да бъде игумен) на съответния манастир. Той е оставал игумен до идването на следващия йеромонах, приносител на средства, а това рядко е траело повече от година. След отстъпването на игуменския пост въпросният йеромонах е ставал проигумен. По този начин игумени и проигумени са могли да стават не само йеромонасите на манастира, но и йеромонаси от други несветогорски обители, което е било въпрос на престиж. Така в рамките на едно столетие е можело да има повече от 60 и дори 80 проигумена на един манастир (Радев 1996). Само проигумените, които са били братя на манастира, са могли да участват в събора и са управлявали активно съответната монашеска обител, като един от тях е бил избран за скевофилакс. Той е държал реалната финансова власт в манастира. Тази честа смяна на игумените, много от които са били и външни монаси, със сигурност не е допринасяла за гладкото и безпроблемно управление на манастирите. Именно поради тази причина всеки манастир си е имал постоянен игумен, който е бил наричан архимандрит. Той се е занимавал с духовното управление на манастира и се е сменял рядко. Такъв е например архимандрит Герасим, чието имущество Отец Паисий отива да прибере след смъртта му в Сремски Карловци. След него хилендарски архимандрит става йеромонах Елисей. От казаното дотук следва, че един манастир се е управлявал от събора, където най-голяма тежест са имали скевофилакът и архимандритът, следващ по ранг е бил игуменът, който се е сменял достатъчно често и е бил най-вече почетна длъжност, след което са идвали проигумените. По този чин Отец Паисий е бил хилендарски игумен вероятно през 1757 – 1758 г., след което дълги години е член на събора.

Години наред личността и творбата му привличат вниманието на изследователите, сред които Йордан Иванов, който пръв идентифицира пазения в Зографската света обител ръкопис като автограф и чернова на Отец Паисий и го издава през 1914 г.; Боян Пенев, който смята, че творбата на Паисий бележи началото на новобългарската литература; Иван Шишманов, който подчертава изключителното място, което Паисиевите идеи имат в историята на българите; Александър Теодоров-Балан, Юрдан Трифонов, Михаил Арнаудов, Борис Йоцов, Петър Динеков, чийто превод на „История славянобългарска“ на съвременен български книжовен език от 1938 г. претърпява множество издания и по него се изучава дълги години в училище; Велчо Велчев, проучил изворите на съчинението; Емил Георгиев, В. Топенчаров, Иван Дуйчев, Надежда Драгова, Христо Христов, Боню Ст. Ангелов, Божидар Райков, който прави ново научно издание през 1989 г., включително факсимилно на

автографа; Илия Тодоров, който проучва текстологията на преписите и прави най-подробната библиография за Отец Паисий до 1982 г.; Матей Матеич, Предраг Матеич, Рикардо Пикио, А. Кроня, Раймонд Детрез, Иван Радев, Катя Станева, Елена Тачева, Елисавета Стойчева-Янчева, която обобщава мнения и легенди за родното място на хилендареца и за мястото на смъртта му, и други. Всъщност първи привличат вниманието към Паисиевата творба руските учени В. И. Григорович, А. В. Лонгинов, Вл. И. Ламански, П. А. Лавров, по-късно Н. С. Державин, А. Н. Робинсон и др. Пръв Марин Дринов, който работи в тази среда, през 1871 г. определя Отец Паисий като носител на ново мислене и вдъхновител на националната българска идея, а книгата му – като повратна точка в историята на българите, като начало на Българското възрождане, като програма и идейна основа на борбата на българите за независимост – духовна, културна, църковна, политическа; той говори за разединените българи („разнебитените и разглобени българе“), които са подтикнати от гласа на Отец Паисий да започнат „да се сглобяват пак в един род“. Така в парадигмата на етноцентричната историография Отец Паисий е наричан „патриарх“ на Възраждането, будител на националното съзнание, вестител на една нова епоха, като идеите му са разглеждани в контекста на формирането на националните държави в Европа, на Просвещението, както и на движенията за национална независимост на Балканите през XIX в.

През социалистическия период Отец-Паисиевата творба е разглеждана и от гледната точка на класовата борба, като нейният автор се представя за „човек от народа“, чиято загриженост е главно към бедните трудови хора. Един от аргументите е, че историята е написана на новобългарски език (а не на църковнославянски). Тя е смятана и за начало на новобългарския книжовен език, а Паисий – за „родоначалник на новобългарския книжовен език“ (Андрейчин 1962: 490).¹

В края на деветдесетте години на XX в. в българската наука се появяват и мнения, че всъщност представата за Паисиевата *книжица* като манифест и програма на българското националноосвободително движение е плод на хиперинтерпретация и натоварва творбата с представи и идеи от втората половина на XIX и от XX в. (Инна Пелева, Владимир Трендафилов, Албена Хранова и др.). Деконструктивисткият подход към Възраждането, който се опитва да отсее митовите в научното и популярното мислене, осмислян и от Румен Даскалов, Десислава Лилова, Николай Аретов и др., дава импулс в началото на XXI век на по-засилено изследване както на конкретните преписи, така и на тяхното разпространение, което се стреми да покаже въздействието на Паисиевата творба според свидетелства на преписвали я, чели я и притежавали я (Надежда Драгова, Даринка Караджова, Мария Деянова, Мила Кръстева, Ния Радева, Петко Петков и др.). През 2012 г. Зографският

¹ Вж. обзор на различни гледни точки у Жерев 1989 за езика на „История славяно-българска“ – вж. напр. Георгиева 1989.

1869

манастир направи и ново издание на зографския автограф, факсимилно и наборно, съпроводено с разночетения от шестте най-архаични в текстологично отношение преписа, както и с нов превод на съвременен български книжовен език и бележки, ситуиращи Паисиевото знание за историческите събития в контекста на историографията на XVIII в. и в съпоставка със съвременните исторически представи (Паисий Хилендарски 2015). Предговорът на това издание от йеродякон Атанасий от братството на манастира предлага най-адекватния прочит на „История славянобългарска“, поставяйки я в контекста на християнското мислене за историята, каквото безспорно е било мисленето на хилендарския монах. Проучванията на изворите му, на духовните търсения и течения на Атон през XVIII в., които не са откъснати от европейските дирения, на познанствата му в Сремски Карловци, на контактите му подсказват, че той не е бил незапознат със състоянието на историческото знание в Европа през XVIII в., с духа на Просвещението и илиризма. От всичко това той събира сведения, които обаче не са безкритично заимстване от Анализите на Цезар Бароний в руски превод, от Мавро Орбини в руски превод, от домашните извори, а са подчинени на концепция за историята на българите и тази концепция е християнска. Историята на българите не е по-малко значима от историята на другите християнски народи, тя е част от историята на християнската общност, обединена от вярата си в Христос и неговите идеали. Подобно на духовната нагласа на св. Кирил и св. Методий, за които няма презрени народи, и Отец Паисий е продължител на духовната линия, идееща от посланията на апостол Павел, че няма разлика и противопоставяне между юдеи и елини, между свободни и роби, между мъж и жена, защото всички са едно „в Христе“. Затова българската история е видяна от Отец Паисий като част от християнската история изобщо, като резултат от Божия промисъл. Затова и делата на владетелите се оценяват не само със силата на оръжието им, но и с добродетелите им. Той ясно показва, че от прегрешилите спрямо брата си Бог оттегля благодатта си. Кратките истории на българските владетели са включени не само като доказателство, повдигащо самочувствието на българите като славен род със свое царство и култура, но и като поведенчески модели – положителни и отрицателни.

Затова тук ще се опитаме да представим стореното от Отец Паисий от гледна точка на времето и пространството, в което авторът е живял и работил. През XVIII в. на Балканите започва да се усеща полъхът на Новото време. Тези повеи тръгват от хърватските земи, където постепенно започват да изкрystalизират идеите на илиризма. Най-общо казано, това са опити върху терминологичната база на античната география да се изгради идеологически конструктор, способен да обедини в едно политическо образувание славянското, а по възможност и цялото християнско население на Балканите. Затова се появява и интерес към тяхната история. Тези идеи намират своето възплъщение в *Stemmatographia Illiricum* на Павел Ритер Витезович, излязла през 1701 г. на латински във Виена. През 1741 г. пак във Виена книгата е преведе-

на на славяно-сръбски и става известна като Стематографията на Христофор Жефарович. Поради визуалното внушение и хералдическата символика, постулирана в нея, книгата придобива изключителна популярност през XVIII – XIX в. Гербовете, които са представлявали интерес за определена етническа общност, са прерисувани в най-различни книги и вариации. Първите гербове на възникващите една след друга през XIX в. национални държави почти по нищо не се различават от представените в *Стематографията*. Като трябва да признаем, че в Източните Балкани предпоставеният в книгата идеал на Душановата държава едва ли е бил осъзнаван при употребите на графичното ѝ съдържание. Тук трябва да отбележим, че Света гора поради особеното си положение и етническата структура на монашеството там е имала нещо като неформален надбалкански статут. Светогорските монаси са пътували като таксидиоти по целите Балкани, поддържали са активни връзки със „свободните“ славянски земи под австрийска власт, интересували са се от книжовната продукция там и са си набавяли учудващо бързо интересуващите ги книги. Така например в библиотеката на Зографския манастир може да се види второто издание на *Razgovor ugodni naroda Slovincskoga* на Андрия Качич-Миошич от 1759, набавено през 1760 по поръка на йеродякон Доситей. Стематографията също не е липсвала нито в Хилендарския, нито в Зографския манастир. Факт е, че *Разговор угодни* е основен източник на *Зографската българска история*, за чийто автор може с положителност да се смята споменатият по-горе йеродякон Доситей (Пеев 2019б). Също така не е тайна, че Отец Паисий е познавал много добре *Стематографията* и тя е формалният повод за филипиката, която той държи в текста на Историята си срещу Стефан Душан (Паисий Хилендарски 2015: 227, 229). Можем да предположим, че всичко онова, което виждаме като човешки отношения зад страниците на книгите, преди да бъде vyplътено в текст, е било предмет на разгорещени спорове. Затова стилът ѝ бихме могли да определим като дидактично-апологетичен. Тази диалогичност на историите на XVIII в. е определяща за времето, но тя има своите корени и в книжовната продукция от предходния период. И точно в това трябва да търсим успеха на *книжицата* на Отец Паисий – че с до голяма степен опростените изразни средства на средновековната полемика са прокарани идеите на Новото време. Езикът, на който тя е написана, е, от една страна висок, а от друга, прост, хем да не се губи от престижа на историческото повествование, хем то да бъде достъпно за новата аудитория на този тип словесност. И Отец Паисий е имал пълното съзнание за това (Пикио 1993). Той пише *речи и слова написах* (Паисий Хилендарски 2015: 374), като под *речи* трябва да разбираме разговорните елементи в езика на *Историята*, а под *слова* – книжовния пласт.

В композиционно отношение *Историята* също е подчинена на строга логика. Тя започва с две предисловия. Първото, почти изцяло заимствано от руското издание на *Църковните анали* на Цезар Бароний, е написано със *слова*, т.е. на висок стил, с което се задава официалният характер на писането

на история и парадигматиката на историческото мислене. Второто, написано с *речи* или на достъпен език, е насочено към конкретната аудитория – *неразумне и юроде, ораче, копаче, роде болгарски*. След като задава контекста и дискурса на историческото повествование, Отец Паисий пристъпва към описание на събитийността. И тук може да се твърди, че той има ясна концепция как трябва да изглежда историята на един народ. За него тя се състои от *царски деяния*, т.е. казано в съвременна терминология – политическа история, и от история на светостта, т.е. опростено казано, от културна история. Трябва да отбележим, че за Отец Паисий, като човек от XVIII в. и монах, темата за светостта, благочестието и праведността в историята е централна. При характеристиката на всеки един от царете винаги се коментира доколко той е бил благочестив и доколко е спазвал християнската нравственост, като неуспехите на даден владетел обикновено са обяснявани с отстъпление от християнските ценности.

Политическата история е представена в три основни блока. Първият включва подробно описание на деянията на всички български царе. Повествованието започва съвсем в духа на средновековните хроники с Ной и потопа, като славяните са изведени като наследници на Мосох, един от потомците на Ноевия син Яфет. Особено място е отделено на приемането на християнството и включването на българите в християнската историческа парадигма. Към края на този блок е вмъкнат кратък екскурс за сръбските крале, като основно се описва династията на Неманичите. Полемичният патос на това кратко изброяване е вдъхновен от една гравюра в *Стематографията*, където е изобразен апотеоз на Стефан Душан на кон, над когото се чете надписът *Стефан силни*, което Отец Паисий обявява за неправилно и обяснява, че той всъщност е *Стефан насилни*, защото е удушил баща си, и че той е единственият не-свещец и най-неблагочестивият от цялата династия на Неманичите. Вторият блок представлява кратък списък на българските царе. На всеки е отделен по един ред. Идеята е прегледно да може да се види кой след кого следва, без да се чете наративният текст. Третият блок е кратък обзор на най-важните български царе с основните им деяния и заслуги. Като по-важни тук са отделени 13 царе, като на всеки е посветен по един абзац. С този последен списък Отец Паисий има за цел синтезирано да покаже величието на българските владетели.

Частта, която ние бихме нарекли културна история, започва с отделен блок за славянските учители. Това очевидно е една от най-успешните части на Паисиевия текст. За първи път в текста на *История славянобългарска* светите братя Кирил и Методий са обединени в общ разказ, в който се подчертава българският характер на азбуката. През Средновековието паметите на славянските първоучители се честват поотделно, съответно на 14 февруари и 6 април. Трябва да отбележим, че и до момента това е най-силният идентификатор на българското. Следва кратка църковна история на българите с основен акцент на това откога имаме самостоятелна църква, след което са събрани кратки сведения за светци от българския род. Изброяването започва

със св. крал Тривелий Теоктист, което в нашата когнитивна схема съответства на хан Тервел, и е доведено до св. Ангел Лерински, мъченик за вярата, пострадал през 1750 г. Историята на българската святост има още една важна функция – тя осигурява континуитета на историческия процес. Политическата история свършва с Османското нашествие и унищожаването на Българското царство, но историята продължава и това се проследява именно в историята на светостта.

Отец Паисий има ясна концепция как трябва да изглежда българският исторически наратив и с това се обяснява небивалият успех, който има малката му *книжица*. Забележителни са широкото разпространение и живият интерес, които тя получава в тогавашното общество – свидетелство за това са не само преписите, но и данните за емоционалната реакция на преписвачи, читатели и притежатели към нея (Станева 2001). За паство, в което помалко от 3% от хората са били грамотни, не са малко направените преписи: 49 са запазени и има сведения за още около 20 недостигнали до нас преписа, т.е. имало е общо около 60 – 70 ръкописа на „История славянобългарска“. Но в случая цифрите не са толкова важни. Важно е, че сравнително рано образовани хора – свещеници, монаси предимно – се намесват в текста, редактират на езиково-стилово равнище, правят добавки, компилират – свидетелство, че разбират какво четат, че написаното ги вълнува, че искат да го направят достъпно за много хора, че искат да го уточнят и обогатят. Учените делят наличните днес ръкописи на „История славянобългарска“ на преписи (сравнително близки до Паисиевия оригинал или редакции главно на езиково и стилово равнище) и преработки/преправки (компиляции, в които е включена Паисиевата „История“).²

Отец Паисий е писал историята с намерението тя да стане известна не само на монаси българи на Атон, но и извън монашеската република. В своя предговор той призовава историята да бъде четена и преписвана, а онези, които не умеят да пишат, да платят, за да им я препишат. Така и става, историята се разпространява чрез преписване, от ръка на ръка, главно до 1844 г., и е четена индивидуално и публично, включително при преподаване. Именно при преписване тя и лесно се запаметява.

За да бъде разпространен текстът сред българите, вероятно са били изготвени два преписа, две белови от черновата от 1762 г., която днес се пази в Зографския манастир (Зограф 43), като едната е стигнала до Котленско, а другата – до Самоковско, според заслужаващата доверие хипотеза на Илия Тодоров (1967, 1971, 1991). Как и къде са били създадени тези белови, кой и къде е преписвал от Паисиевия оригинал и как са се разпространявали – не

² Досега са правени няколко списъка на запазените ръкописи, даващи основни данни за палеографско-кодикологичните им особености (Ангелов 1958, Динеков 1963, Стоянов 1962). У Димитрова и Пеев (2012) се посочва и на кое текстологич-

се знае с точност. Възможно е едната белова да е излязла изпод перото на самия хилендарец и да е направена още в Зограф, а другата да е била поръчана от него на професионален книжовник-калиграф (може да я наречем калиграфска белова). Най-вероятно самият Отец Паисий ги е донесъл сред българите, като е използвал метоси на Хилендарския манастир. Тези ръкописи не са запазени, но са запазени техни преписи.

Най-ранните запазени днес преписи са направени от свещеници. През януари 1765 г. в Котел двадесет и шест годишният поп Стойко Владиславов, по-късно епископ Софроний Врачански (11.03.1739, Котел – 23. 09. 1813, Букурещ), преписва „История славянобългарска“, като съобщава, че Отец Паисий, йеромонах от Света гора атонска, я е донесъл. Вероятно Отец Паисий е донесъл в Котел и Жеравна едната белова. Поп Стойко пише, че оставя преписа си в храма „Св. св. Петър и Павел“ и добавя обичайната клетва за онзи, който се опита да открадне ръкописа – т.е. това не е книга от личната библиотека на свещеника учител. В храма до книгата са имали достъп свещенослужители, т.е. хора, които са били грамотни и са могли да четат написаното – за себе си или пред слушащи. Днес този ръкопис се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 368 (издания: Райков 1972; Романски 1938).

Вероятно от същия извод (антиграф)/белова, от който преписва поп Стойко Владиславов, е направен сравнително скоро още един препис – най-късно през 1772 г. в с. Жеравна. Този препис не е запазен. Той е бил занесен вероятно от българи в Одеса, където от него са направени два преписа от носители на руския език: единият – през 1858 г. (Тодоров 1981, 1983), нарича се Тошковичев препис (днес в Основно училище „Христо Ботев“ в

но семейство принадлежи съответният препис според съществуващите проучвания (генеалогия на преписите вж. например у Тодоров 1981, 1985, 1982, групирания на преписите вж. и у Ненова 2013, 2019). Описания на ръкописите има и в каталозите или описите на библиотеките, в които те се пазят. Най-много преписи се съхраняват в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София, като освен в петте тома с описания на ръкописите в библиотеката е издаден и каталог на преписите на Паисиевата „История славянобългарска“, показани на изложба в библиотеката (Христова и др. 2008). Електронен каталог, придружен с карти с местата, където са създадени и се пазят и където са били (ако се знае), бе изготвен през 2017 г. от група учени (Андрей Бобев, Антоанета Джельова, Маргарет Димитрова, Даринка Караджова, Мила Кръстева, Марияна Куршумова, Любка Ненова, Димитър Пеев, Лъчезар Перчеклийски, Петко Петков, Ния Радева, Атанаска Тошева), където е посочена и подробна библиография до 2017 г. (за работата по сайта, целите, задачите и обхвата вж. Damova, Dimitrova 2018; <https://www.geographyofletters.org/bibliography.html>). В настоящия текст се използва широко информацията за преписите от този сайт. Друг сайт, на който има информация за преписи и за проучванията им, е „Паисиада – Предай нататък“ по идея на Мила Кръстева (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“): <http://paissiada.com>.

гр. Калофер (ХП-2), издаван е няколко пъти: Лонгинов 1885, 2-ро изд. 1893; Москов 1893, Балан 1898), а другият – през 40-те години на XIX в. (днес в Държавния исторически музей в Москва, сбирка на Чертков № 310). Преди да стигне в Одеса, през 1811 г. от Жеравненския препис е направен препис в Русе от Никола Поплазаров, учител, син на свещеник (днес в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София, сигн. 776). Даскал Николчо съобщава, че посвещава преписа си на г-н Димо Хаджигеоргиевич, български търговец, в знак на почит и благодарност. Това е сравнително ранен препис, който е направен от учител и който показва интереса на т.нар. „трето съсловие“, на търговеца, към „История славянобългарска“.

Изредените преписи са много близки до автографа на Отец Паисий, но още през XVIII в. виждаме и намеса от преписвачите в Паисиевия текст – основно на езиково равнище, целта е била вероятно текстът да стане по-лек за разбиране и запомняне. Тези намеси обаче са малко. През 1781 г., шест години след като прави своя препис от книга, донесена от Отец Паисий, котленският йерей и учител Стойко Владиславов, вече на 32 г., отново се връща към „История славянобългарска“, преписва я отново, като въвежда редица стилови и езикови промени, за да доближи текста до народната реч, до народните наративи, без да го прави диалектен (Жерев 1969), т.е. запазвайки донякъде високия стил, който приляга на такива важни неща, за които се говори в историята. Освен това пропуска сведението за брата на Паисий Лаврентий и добавя в списъка на светците още двама. Поради променения език и стил Надежда Драгова сполучливо нарича тази редакция „Софрониев учебников вариант“, „Софрониев учебник по българска история“, който според нея той може би е използвал в учителската си работа (Драгова 2005, 2012). Това е трудно да се докаже, но е много вероятно. Определението на Н. Драгова е подходящо, защото редактираният от поп Стойко текст е по-достъпен за публика извън образовани свещеници и даскали и може по-лесно да се възприема слухово. (Днес Втори котленски, или Втори Софрониев препис се пази в Библиотеката на Румънската академия, сигн. 438; издание: Стоян Романски 1938).

Най-ранните два преписа на Софрониевия „учебников вариант“ са от Търновско, създадени са 2 – 3 години след работата на поп Стойко. Първият е много близък до Котленския препис. Той е дело на йерей Стоян в с. Кованлък (дн. Пчелище) до Търново. Направен е през 1783 г. според бележката на книжовника, от която също се вижда, че той се е справил бързо, от 17 юли до 9 август 1783 г. (днес ръкописът се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София, сигн. 369). Възможно е поп Стойко да е носел със себе си при пътуванията си преписа от 1781 г. (който днес е в Букурещ), а от него да е бил направен друг препис, който е стигнал до Търновско. Една година след йерей Стоян в Елена Дойно Граматик (ок. 1750 – ок. 1815) прави нов препис, съдържащ Софрониевия учебников вариант, като добавя текстовете от „Razgovor ugodni naroda Slovinskoga“ [Приятен разговор на словинския

народ] от далматинския поет Андрия Качич-Миошич (1702 – 1760), като Песен за Крум и Никифор и Песен за спасяването на княз Владимир от Косара (л. 30а–31б) и други. Сред добавките са и сведения за българския език сред арнаути и гърци, за Александър Македонски, за разселването на славяните и за цар Самуил (за преписа и добавките вж. Иванова 2000). Дойно Граматик е имал самочувствието да внесе и редица езикови промени. Преписът е подвързан заедно със „Стематографията“ на Христофор Жефарович, отпечатана през 1741 г. във Виена. Сборникът се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 370.

Еленският препис е стигнал до търновските занаятчии, където през 40-те години са направени нови преписи от учители и ученици и са разпространявани сред градския еснаф, като в тях са били прерисувани гербове от „Стематографията“, появяват се и изображения на Иван Шишман и св. Иван Рилски. Вероятно двигател на този процес е бил Стоян Ахтаря или Стоян (Стефан) Пенев Ахтар (1806 – 1860), представител на третото съсловие. Това време бележи ново отношение към Паисиевата творба. Самият ахтар прави препис през 1842 г. (Ахтаров препис, пази се в Научен архив на Българската академия на науките, сигн. 102) – преписът е непълен. За разлика от повечето преписи той не е поместен сред църковни текстове, а е част от сборник, съдържащ гръцко-български речник, цени на стоки, лечебни и домакински рецепти, все текстове, нужни в живота и делата на т.нар. трето съсловие и по-специално за „вещепродавницата“ на Стоянчо Ахтаря, където той търгувал с лекарства, които сам приготвял, с билки, мехлеми, етерични масла, подправки, чай, книжарски стоки, кинкалерия. Той се е установил на това поприще още през 1838 г., т.е. с това се е занимавал, когато е преписал „История славянобългарска“, самият той е бил на 36 г. (за него вж. Маждракова-Чавдарова 1985). Дюкянът на Стоянчо Ахтар се е намирал недалеч от дюкяна на Рачо Казанджията, бащата на Петко Рачов Славейков (Петко Рачов Славейков 1827 – 1895). Петко Рачов тогава е ученик на 15 години, който скоро се улавя за даскал – той прави няколко преписа на „История славянобългарска“ заедно с приятеля си Христо Драганов. (Запазени са Първи търновски препис или Първи Славейков препис от 1842 г., днес в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 371, и Втори Търновски (Славейков) препис от 1842 г., непълен, днес в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 372). Освен това Тодор Шишков/Теодор Николаевич, ученик на 12 г., прави през 1845 г. още един препис (известен като Трети търновски или Шишков препис). В колофона, освен родителите си и вуйчо си, той включва и приятел „Стуенчу Ахтарин“ (ръкописът се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 376).

В Търново е била създадена от П. Р. Славейков и Хр. Драганов и една компилация, не без участието на Стоян Ахтаря, за което ще стане дума по-долу. Тук само ще отбележим, че П. Р. Славейков си спомня, че „История славянобългарска“ му оказала значително въздействие и че той и другарят

му я разпространявали сред занаятчиите (градския еснаф) и те проявявали интерес (Баева 1980).

В Търновско, Габровско, Дряновско, Плевен се е разпространявала и друга версия на „История славянобългарска“, в чиято основа отново стои Софрониевият учебников вариант. Той е бил редактиран от един старозагорчанин родом, проигумен в Хилендарския манастир – о. Пантелеймон (образован, интелигентен, деен монах, който става по-късно архимандрит на Хилендарската света обител). О. Пантелеймон преписва Софрониевия учебников вариант през 1809 г. в Русе, където е бил на таксид (преписът е известен като Първи русенски или Пантелеймонов, пази се в Хилендарския манастир № 294). Той последователно редактира текста на езиково и стилово равнище, като, от една страна, добавя повече църковни формули, подсилвайки Паисиевата идея за историята на българите като резултат от Божия промисъл, а от друга страна, включва повече черти от езика на всекидневието, включително повече форми с източнoбългарска редукция е>и. Вероятно е подходил към наратива като добър проповедник, като е направил текста по-лек за възприемане, включително слухово. Съкратил е някои конкретни описания (на оръжия например), добавил е повече дидактизъм. Написал е и свой послеслов. Освен това той е сравнявал информацията в своя извод с руския превод на *Деяния църковная и гражданская* на Цезар Бароний, която е притежавал (тази книга е основен източник и на Отец Паисий).

Скоро след като о. Пантелеймон завършва своя препис, от него преписва габровлията Влад Поппетков Гладичов. Възможно е да са се знаели от пътуванията на о. Пантелеймон в Търново, Трявна (оттам е първата съпруга на Влад) и монахът да го е повикал в Русе, възможно е по други пътища Влад да се е оказал там. Влад пише, че след като завършва преписа си на 29 август 1809 г. в Русе, той го отнася в родното си място, Габрово, където го подвързва. Влад изоставя предговора на Отец Паисий за ползата от историята, но запазва послеслова на о. Пантелеймон. Той въвежда и други промени, за да направи езика по-близък до говоримата реч. (Днес ръкописът се пази в Държавна агенция „Архиви“ в Търново, сигн. ф. 165, оп. 2, а.е. 3, по-рано се е пазел в Преображенския манастир, затова се нарича и Преображенски; издание: Караджова 2012).

При повторната си женитба Влад Гладичов напуска Габрово и се включва в бояджийския занаят и търговия на богатия си тъст в Плевен, но не оставя книжковните си занимания. Вече като част от „третото съсловие“ той не забравя своя препис, може би го е четял на хората от своята среда, а през 1830 – 1831 г. е добавил летописни бележки по полетата на л. 15а-23б – пояснения към историята, като е сверявал с историята на Йован Раич и с гръцки източник, които цитира (Караджова 2012). Вижда се, че за него този текст е важен, той се опитва да го обогати, да съпостави информацията с други източници. Можем да допуснем, че е коментирал наблюденията си с роднини, съседи, занаятчийци, търговци.

От ръкописа на Влад е бил направен препис, още преди Влад да нанесе по-късните си бележки и поправки. Този препис се е пазел в Сремски Карловци и затова се нарича Карловацки (Карловецки, Карловешки), днес се пази в Белград в библиотеката на Сръбската патриаршия под № 140. Не е датиран точно, смята се, че е от началото на XIX век, но не по-рано от 1809 г. В Карловецкия препис отсъстват както предговорът за ползата от историята – като е в Гладичовия, така и послесловът на о. Пантелеймон. Не е установено чие дело е. Всъщност не може да се каже със сигурност дали е директен препис от Гладичовия, или между тях е имало друг препис. Преписът е красив, не е изключено да е бил готвен за печат и затова да е попаднал в Сремски Карловци, където по-рано Отец Паисий намира извори за творбата си. Карловецкият препис е бил преписван в Търновско. Вероятно от него (или от негов антиграф или апограф) е преписвал в с. Бяла Черква (Горни Турчета, Мурадбейкьой), Търновско, през 1843 г. 17-годишният даскал Драгия (днес ръкописът му се съхранява в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София, сигн. 1116; за преписа вж. Радева 2012); той е завършил работата си три месеца, след като се е оженил. Младият даскал много точно е следвал своя извод (оригинал), дори е наподобил украсата му: вази с цветя, една правоъгълна заставка с висока сграда, приличаща на манастир, пред нея има дървета и кръст. Самият даскал Драгия съобщава, че е бил подтикнат от монаха Дионисий. Не е известно от кой манастир е, не е изключено да е Дряновският, както предполага Иван Радев (Радев 1989). Ако това е така, то е възможно Карловецкият препис да е бил в Дряновския манастир.

Версията на Карловецкия препис се съдържа и в Софийския или Академичен препис, направен през 40-те г. на XIX в. в Търновско (днес се пази в Научния архив на БАН, сигн. 97). Възможно е също да е създаден и разпространяван в даскалска среда, защото на л. 1 е написана ода, в която се споменават Стефан Николаевич, учител Никола и Рачович (вероятно учителите Стефан Попниколов Изворски, Никола Златарски и Петко Рачов Славейков).

Същата версия съдържа и Венелиновският препис (пази се в архива на Юрий Венелин, ф. 49, к. 7, ед. хр. 8 в Руската държавна библиотека в Москва). Той е направен в Одеса през 1838 г. по поръка на Васил Априлов, който го праща на Юрий Венелин. Преписвачът е предал (преписал и преразказал) бележката в извода си (антиграфа), в която се казва, че учителят Попзотов и неговите ученици през 1837 г. са преписали „История славянобългарска“ от оригинал, пазен в Дряновския манастир.

Пантелеймоновата версия се открива в още четири преписа от XIX в., подложена на различни преработки.

Но да се върнем отново към XVIII в. Вторият по време на създаване запазен препис на „История славянобългарска“ е дело на йерей Алексо, Алекси Попвелкович („Алексия йерей Велкович Попович“), който двадесет и осем годишен я преписва през 1771 г. в Самоков (преписът се пази в Църковноисторическия и архивен институт към Българската патриаршия, № 137;

фототипно изд. от Кръстев, Иванова 2004). Предполага се, че той е преписвал от едната от двете белови на „История славянобългарска“, стигнали до българските земи – вероятно беловата е стигнала до Хилендарския метох в Самоков. Дори има хипотеза, че самият Отец Паисий е донесъл ръкописа в Самоков и лично се е срещнал с йерей Алекси (Темелски 2000: 280–281, Ненов 2011, Деянова 2013). Йерей Алексо, като и йерей Стойко в Котел, е внесъл някои промени – главно лексикални и словоредни. Малки промени е направил той и в послеслова на Паисий. От една страна, той споменава, че историята е написана от Отец Паисий Хилендарски, но не включва биографичните данни за него. От друга страна, послесловът на хилендареца за преодолените трудности, за високомерието на гърци и сърби, за любовта към отечеството в преписа на самоковския свещеник звучат, сякаш той самият ги споделя с читателя от първо лице – така е конструиран послесловът, че сякаш говори не Паисий, а Алекси. Явно Отец Паисий създава нови книжовни формулировки, които с радост се възприемат от последователите му преписвачи. През 1772 г., една година след като йерей Алексо завършва своя препис, от него преписва рилският монах Никифор, както самият той свидетелства (Научен архив на Българската академия на науките, сигн. 96; издание: Ангелов 1961). и отново използва думи от Паисиевия послеслов, сякаш изказани от самия монах преписвач. Този подход към послеслова на Отец Паисий е илюстрация именно на емоционалното отношение на книжовниците към текста, за което говори К. Станева (2001), той отговаря на техните копнежи и чувства.

Вероятно от беловата (незапазена) на „История славянобългарска“, стигнала до Самоков (или от неин апограф), там е направен и друг препис – според водните знаци вероятно през 80-те години на XVIII в. (Христова 1998). Днес този препис се пази в Националния исторически музей в София (NMH, Slav. 31; известен е като Музеен, Втори самоковски или Цариградски, Белова; издание: Паисий Хилендарски 2004; за него вж. Драгова 2003). Не се знае със сигурност чие дело е. Смята се, че почеркът е близък до почерка на поп Алексо (Караджова 1997); според Б. Христова (1998: 367) „преписвачът е принадлежал към Самоковския книжовен център, от който е бил и самият Паисий Хилендарски“. Изказано е предположение, че преписвач е даскал Николай/Никола, работил в с. Широки дол до Самоков и в Самоков (Радев 2013; Деянова 2013; Ненов 2013). По запазени местни спомени се предполага, че той е преписвал от екземпляра, донесен от Паисий и пазен от йерей Алексо (Деянова 2013).

Преди края на XVIII в. извадки от „История славянобългарска“ са включени от поп Пунчо от с. Мокреш, Видинска епархия, в неговия голям и богато украсен (включително с автопортрет) сборник със смесено съдържание от 1796 г., съдържащ слова, жития, молитви, повести и други текстове (пази се в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий, сигн. 693). По времето, когато завършва сборника си, поп Пунчо пише, че е на 51 г. и вече 17 г. е свещеник. Той е един от най-възрастните известни преписвачи на

1869

„История славянобългарска“. Подобно на йерей Алексо от Самоков, и поп Пунчо заимства фрази на Отец Паисий за ревността му да напише книгата, като те изглеждат като изповед на самия писач. Поп Пунчо е доближил езика на „История славянобългарска“ до народната реч в духа на дамаскинарската книжнина; направил е съкращения, размествания, добавки (Банков 1980, Тодоров 1982: 440). Според неговите бележки сборникът му е предназначен за онези, които не разбират добре църковнославянските книги, включително монаси и свещеници. Той се надява, че „простите му слова“ ще помогнат на проповедниците да разпространяват знанието за християнството сред хора, които не разбират гръцките и църковнославянските книги. Очевидно сред важните текстове за спасение на душата и образците за християнско поведение са включени и откъси от „История славянобългарска“.

Друга компилация получава по-широко разпространение в Южна България от средата на 20-те години на XIX в., а през 40-те години стига до Търново. Тази компилация, както и версията на о. Пантелеймон, възниква вероятно в монашеска среда, но излиза от тази среда и се разпространява сред бялото духовенство и третото съсловие. Компилацията включва версия на „История славянобългарска“ и „История во кратце о болгарском народе славенском“ на йеросхимонах Спиридон Рилски. Нарича се преработка/преправка/сглоба. Най-ранен ръкописен свидетел е Рилският царственик, наричан Рилска преправка или Рилска сглоба, създаден през 1825 г. в Рилския манастир от монаха Паисий Николаевич Рилски (днес в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София, сигн. 775, издания: Ангелов 1966 и Кръстева 2018, за сглобата и преписите от нея вж. Тошева 2020).

Компилацията отначало се разпространява в монашеска и свещеническа среда, по-късно в преписваческата работа се намесват образовани хора, които не са монаси или свещеници. Тази компилация се преписва в Старозагорско, Чирпанско, Пловдивско.

Поп Йоан(икий) Петкович (Петович) е работил в с. Змеево (дн. Дервент) през 1830 г. по заръка на Добре Кюркчията. Може би поради поръчката от представител на „третото съсловие“, може би поради доброто познаване на паството си свещеникът е внесъл езикови и стилови промени, за да направи текста по-достъпен за читатели/слушатели извън монашеската среда. (Ръкописът му е известен като Първа змеевска преправка, Поп-Йоанова преработка/преправка, пази се в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“; издание: Куршумова 2018). Тази версия през 1831 г. е преписана от рилския монах Харитон, когато е на таксид в с. Змеево (ръкописът му се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 1115, наричан Първа Харитоновна преправка, Втора змеевска преработка/преправка, Начовски препис; издание: Кръстева 2015). През същата година пак този монах и още трима преписвачи, може би негови ученици, правят втори препис на същата версия в гр. Чирпан – отново учител и ученици, както в Зотовския препис (ръкописът се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий,

сигн. 1114 и е известен като Чирпански препис/преработка/преправка, Втора Харитонова преработка/преправка; издание Кръстева 2013). Според спомени на съвременници монахът е съградил метох на Рилския манастир в Чирпан, в който е и учителствал, а също е четял на гражданите части от „История славянобългарска“ (Куршумова 2014). Този препис е послужил на Найдено Геров (1823 – 1900), за да си направи свой препис, който е използвал, когато е преподавал българска история (преписът се пази в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, БИА, ф. 622, оп. I, а.е. 622; издание: Кръстева 2012).

Поп-Йоановата версия на Рилската сглоба е стигнала до Стара Загора – смята се, че там е преписана два пъти от един и същи човек в края на 30-те години на XIX в. (Ангелов 1966: 70–73). Вероятно на Поп-Йоановата версия е попаднал Константин Фотинов (ок. 1790/1800 – 1858) в Стара Загора, където през 1842 г. той събира абонати за сп. „Любословие“ и за планираната от него география. Може би там той преписва от един от преките преписи (апографи) от Поп-Йоановия ръкопис от 1830 г. – Старозагорския или Григоровичевия (Перчеклийски 2013: 48, 56, Куршумова 2014), т.е. в Стара Загора са направени три преписа на компилацията на „История славянобългарска“ и Спиридоновата „История“. Чрез Фотиновия препис, който не е запазен днес, тази версия стига до Северна България. Смята се, че още същата година, 1842 г., Васил Станкович (ок. 1780/1800 – 1849) от Свищов, производител и търговец на кожухарски изделия, когато е около 40-годишен, прави препис по поръка на хаджи Тончу Христович (това е т.нар. Свищовски препис, Свищовска преправка/преработка, Свищовски царственик, който днес се пази в частна колекция). Предполага се, че през същата 1842 г. в Търново Фотиновият препис е използван от Петко Р. Славейков и Христо Драганов, които създават компилация, в която включват версията на Фотиновия препис и версията на Първи търновски препис, т.е. версията на Еленския препис от 1784 г. (вж. Перчеклийски 2013: 25–57). Компилативният ръкопис на търновските ученици не е запазен, но компилацията е съхранена в преписа на Стоян Пенев Ахтар и Кънчо Стоянович Бакал, направен от двамата представители на търновския еснаф през 1844 г. в Търново. В този препис има и уникален предговор, компилация между втория предговор в „История славянобългарска“ и увода в Историята от отец Спиридон. (Преписът се пази в Църковно-историческия и архивен институт към Българската патриаршия, сигн. 1523, нарича се Ахтарова препис-преправка, Ахтаров царственик; издание: Перчеклийски 2013, речник Керанджиева 2021).

Очевидно сред търновския еснаф през първата половина на XIX в. е имало траен интерес към „История славянобългарска“, неведнъж се връщат към тази творба образованият представител на третото съсловие Стоян Ахтар и младите ученици/учители Петко Р. Славейков и Христо Драганов.

Живият интерес към Паисиевата творба, търсенето на нови сведения за историята на българите личи от съществуването на повече от една компилация: например компилацията в т.нар. Първа габровска преправка/сглоба, ръ-

копис, създаден през 1832 г. в Габрово от Дечо Йоанов Манафов от Севлиево (днес в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 1436), във Втора габровска сглоба/преправка, писана през 1833 г. в Габрово (днес в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 1112); или друга компилация съдържа Болградският или Кларков ръкопис, който днес се съхранява в Хилендарската изследователска библиотека, Охайски държавен университет, OSU, HRL № 1.

В Сопот майсторът калиграф Тодор Пирдопски преписва два пъти две различни версии на „История славянобългарска“: а) през 20те – 30те години на XIX в. преписва версия, близка, но не и идентична с Отец-Пантелеймоновата версия (идентификация на почерка вж. у Караджова 1997, за преписа вж. Драгова 2012; днес се пази в Националния исторически музей в София); б) през 30-те години на XIX в. преписва компилация от версията на Рилския царственик от 1825 г. и Никифоровия препис от 1772 г. с някои добавки (Тодоров 1982: 46–47). Този препис е известен под названието Пирдопска преработка (Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, сигн. 374). Ръкописът е бил притежание на търговеца Стефан Д. Тошкович, който е съхранявал и т. нар. Тошковичев препис на „Историята“. По-късно пирдопският ръкопис попада в библиотеката на Петко Р. Славейков (Христова и др. 2008: 58).

От една страна, тези два преписа говорят за интереса на Тодор Пирдопски към творбата, а от друга, може да се допусне, че калиграфът ги е готвел за продан, т.е. и други са се интересували и са искали да притежават историята – според завета на Отец Паисий.

През 1844 г. в Будапеща излиза първото печатно издание *Царственникъ или исторія болгарская която учи отъ гдѣ са Болгаре произишли, како са кралевствovali, како же царствovali и како царство свое погубили и подѣ иго подпаднали, изъ Мавробира Латинского, Баронія, Иоанна Зонаря, Буефира Французскаго, Теофана Греческаго, Светаго Евтимія Терновского, Светаго Димитрія Ростовского и другихъ лѣтописцевъ собрана. Издание первое. У Будиму Писмены Кр. Свеучилишта Пештанскогъ 1844.* То е подготвено от Христати Павлович, който работи в Свищов. Използвани са различни източници, сред които е и компилацията на П. Р. Славейков и Хр. Драганов между Първия търновски препис от 1842 г. и незапазения Фотинов препис от 1842 (по Рилския царственик), добавен е нов увод, израз на ново светоусещане.

През втората половина на XIX в. преписите вече са рядкост. Има обаче и 4 ръкописа, писани на български с латински букви и разпространявани сред българите католици, бивши павликяни в Пловдивско. Те показват творческата работилница на дон Едоардо Валпа, католически свещеник, родом от Торино. Той е използвал печатния Царственик на Христати Павлович първоначално, а сетне е направил множество допълнения от византийски и западноевропейски извори (Петков 2022).

Редакциите и преработките на първоначалния Паисиев текст са свидетелство за нестихващия интерес към неговата творба, за желание да бъде

разбрана от повече хора, както и за породения от нея стремеж да се търсят нови сведения за историята на българите като християнски народ.

Множеството преписи на „История славянобългарска“, преработките и компилациите, както и значението, което вижда в нея българската интелигенция на прага на Новото време, се дължат на факта, че тя въплъщава една зряла историческа концепция, успешно противопоставяща се на гръцките претенции за църковна доминация и на сърбоцентричните повеи, идващи от Западните Балкани. Всъщност Отец Паисий има ясна визия за това как трябва да изглежда българската история, за да бъде тя конкурентноспособна спрямо другите две зараждащи се по негово време национални концепции. Конкретните задачи, които той решава, са: 1) маркиране на българското културно и духовно пространство и 2) задаване на идентификатори на българското, най-важният от които е обединението на св. братя Кирил и Методий в единен наратив и поставянето на азбуката в основата на българската (модерна) идентичност.

Димитър Пеев, Маргарет Димитрова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“,
Факултет по славянски филологии

Използвана литература

- Андрейчин, Л. Паисиевата „История славеноболгарская“ и началото на новобългарския книжовен език. – *Български език*, 12, 1962, 481–490.
- Ангелов, Б. Преписи на Паисиевата история. – *Известия на Института за български език*, 7, 1958, 299–307.
- Ангелов, Б. История славяноболгарская. Никифоров препис от 1772 г. София, 1961.
- Ангелов, Б. Съвременници на Паисий. Ч. I. София, 1963.
- Ангелов, Б. Съвременници на Паисий. Ч. II. София, 1964.
- Ангелов, Б. Рилска преправка на „История славяноболгарская“. София, 1966.
- Ангелов, Б. Хилендарската преправка на „История славяноболгарская“ (Характеристика). – *Известия на българското историческо дружество*, 26, 1968, 299–309.
- Аретов, Н. Българското възраждане и Европа. София, 1995.
- Аретов, Н. Национална митология и национална литература. Сюжети, изграждащи българската национална идентичност в словесността от XVIII и XIX век. София, 2006.
- Баева, С. Петко Р. Славейков. Литературнокритически очерк. София, 1980.
- Балан, А. Т. (състав.) Паиси Хилендарски. История славяноболгарская. Стъкмил А. Теодоров [Балан] (= Трем на българската словестност, св. 1). Пловдив, 1898.
- Банков, Тр. За първата преправка на „История славянобългарска“. – *Език и литература* 1980, № 1, 1–12.
- Георгиева, Е. Паисий Хилендарски. – В: *История на новобългарския книжовен език*. Отг. ред. Е. Георгиева, С. Жерев, В. Станков. София, 1989, 52–68.

- Damova, M. and M. Dimitrova. Mapping the Routes of Paisij Hilendarski's *Istorija slavjanobolgarskaja*: The start of the site "Geography of Letters". – В: *Дългият осемнадесети век. Т. 1. Миналото на Балканите: подходи и визуализации (XVIII–XIX век)*. Състав. Р. Заимова, Н. Александрова, А. Алексиева. София, 2018, 7–18. http://bulgc18.com/?page_id=738.
- Daskalov, R. Paisii as a Problem. – In: R. Daskalov. *The Making of a Nation in the Balkans. Historiography of the Bulgarian Revival*. Budapest, New York, 2004, 152–161.
- Деянова, М. Вторият самоковски препис на „история славеноболгарская“ е изработен в град Самоков. – *Електронно списание „Онгъл“ (ongal.net)*, брой 5, 2013, 51–54.
- Димитрова, М., Д. Пеев. Из историята на историята – преписи и преработки на Паисиевия текст. – *Научни трудове на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“*. Филологически факултет, 50, № 1, А, 2012, 50–72
- Динеков, П. Първообраз, преписи и преправки на Паисиевата история. – В: Паисий Хилендарски. *Славянобългарска история. Издава се за 200-год. от написването ѝ*. София, 1963, 131–138.
- Драгова, Н. Новообявеният препис на № 1, „История славянобългарска“, експониран в Гербовата зала на Президентството. – В: *Studia Balkanica: Изследвания в чест на Веселин Трайков*. София, 2003, 53–62.
- Драгова, Н. Софрониевият учебников вариант на „История славянобългарска“. – В: *Класика и литературна история. В памет на Любомир Стаматов*. Благоевград, 2005, 125–160.
- Драгова, Н. Софрониевият „Учебников вариант на „История славянобългарска“. – В: *История славянобългарска. Гладичов препис*. Съст. Д. Караджова. София, 2012, 41–66.
- Дринов, М. Отец Паисий. Неговото време, неговата история и учениците му. – В: *Периодическо списание на Българското книжовно дружество*, год. I, кн. IV, 1871, 3–26.
- Жерев, С. Езикът на втория Софрониев препис на „История славянобългарска“ от 1781 г. в сравнение с първия (1765 г.). – *Български език*, XIX, 1969, № 2, 122–137.
- Жерев, С. Въпросът за началото на новобългарския книжовен език. – В: *История на новобългарския книжовен език*. Отг. ред. Е. Георгиева, С. Жерев, В. Станков. София, 1989, 36–40.
- Иванов, Й. (съст.). *История славяноболгарская*. Собрана и нареждана Паисиемъ иеромонахомъ в лято 1762. Стъпки за печатъ по първообраза Йор. Ивановъ, доцент въ университета. София, 1914.
- Иванова, Н. Андрия Качич Миошич и Еленският препис на Паисиевата история от 1784 г. (Стилистични и езикови трансформации). – В: *Българи и хървати през вековете. Андрия Качич Миошич и българите*. София, 2000, 99–108.
- Караджова, Д. Два нови преписа на Паисиевата „История славянобългарска“. – *Балканистичен форум*, 6, 1997, № 3, 238–243.
- Караджова, Д. (съст. и отг. ред.). Паисий Хилендарски. *История славянобългарска*. Гладичов препис. Изследване и текст. София, 2012.
- Керанджиева, М. Речник на лексиката в Ахтаровия царственик от 1944 г. Благоевград, 2021.

- Кръстев, А. и Цв. Иванова (съст.) Паисий Хилендарски. История славяноболгарская. Самоковски препис от 1771 г. Фототипно издание с предговор от Анг. Кръстев и Цв. Иванова. София, 2004.
- Кръстева, М. Геров препис на „История славяноболгарска“ (Пловдив, между 1851–1853). Фототипия и изследване. Пловдив, 2012.
- Кръстева, М. (съст.) Втора Харитонова преправка на „История славяноболгарска“ (Чирпан, 1831). Пловдив, без г. [2013]
- Кръстева, М. (съст.) Първа Харитонова преправка на „История славяноболгарска“ (Змеево, 1831). Оригинален текст, превод и изследване. Пловдив, без г. [2015]
- Кръстева, М. (съст. и науч. ред.). Рилска преправка на „История славяноболгарска“ (Рилски манастир, 1825, монах Паисий Рилски). Фототипно издание на оригиналния текст, преводи, изследвания. Пловдив, 2018
- Куршумова, М. Поп-Йоановият препис на „История славяноболгарска“ като част от текстовото семейство на Рилската преправка (лексикално-семантични съпоставки – *електронно списание Liternet*, 17.08.2014, № 8 (177) <http://liternet.bg/publish30/mariana-kurshumova/pop-joanov-prepis.html>).
- Куршумова, М. (съст.). Поп-Йоанова преправка на „История славяноболгарска“, Змеево, 1830, поп Йоан Петков. Фототипно издание на оригиналния текст, преводи, изследвания. Пловдив, 2018.
- Лилова, Д. Родината и нейните имена: българската териториална идентичност в епохата под османска власт. – В: *История, митология, политика*. Съст. Д. Колева и К. Грозев, София, 2010, 80–91.
- Лонгинов, В. А. История словено-болгарская (По списку, принадлежащему потомственному почетному гражданину Н. С. Тошковичу). Люблин, 1885, 2 изд. 1893.
- Маждракова-Чавдарова, Огн. *Възрожденецът Стефан Пенев-Ахтар*. София, 1985.
- Москов, М. (съст.). Историята на о. Паисия Хилендарский. С едно предисловие от М. Москов. Велико Търново, 1893.
- Ненов, Ив. Самоковският препис на „История славяноболгарска“. Размисли и факти. – *Електронно списание „Онгал“* (ongal.net), брой 5, 2013, 2–43.
- Ненова, Л. 2013. Данни за св. Димитър Басарбовски в „История славяноболгарска“ на св. Паисий Хилендарски (Текстологически преглед). – *Старобългарска литература* 47, 2013, 377–390.
- Ненова, Л. Житийните бележки за св. Йоан Рилски и неговите последователи в *История славяноболгарска*. Текст и изследване. – В: *Зографски сборник. Зографският архив и библиотека. Изследвания и перспективи*. Съст. Д. Пеев, М. Димитрова, Е. Дикова, Г. Банев, Л. Ненова. Зографски манастир, Света гора, 2019, 522–536.
- Ненова, Л., А. Бобев. Житийните бележки за св. Иоан Рилски и неговите ученици в св. Паисиевата История славяноболгарска: Предварителни наблюдения. – В: *Българистични четения – Сегед 2017*. Съст. Г. Балаш, М. Фаркаш Барати, Х. Майорош. Сегед, 2017, 51–60.
- [Павлович, Хр.] Царственикъ или история болгарская, която учи отъ где са болгаре произишли, како са кралествовали, како же царствовали и како царство свое погубили и подъ иго подпаднали. Изъ Мавробира Латинскаго, Бароня, Юанна Зонаря, Буефира французскаго, Теофана греческаго, светаго Евтимия Терновскаго, светаго Димитрия Ростовскаго и другихъ лятописцевъ собрана. Будим, 1844.

- Паисий Хилендарски. Славянобългарска история. Издава се за 200-год. от написването ѝ. Предговор и превод: Петър Динеков. София, 1963.
- Паисий Хилендарски. История славянобългарска. Фототипно издание, придружено с превода на П. Динеков. София, 1998 (2ро изд. 2012)
- Паисий Хилендарски. История славянобългарска 1762. Белова. С предговори от Б. Димитрова и Н. Драгова. София, 2004.
- Паисий Хилендарски. История славянобългарска. Критическо издание с превод и коментар. Текста подготвиха за печат Д. Пеев, М. Димитрова, П. Петков. Превод Д. Пеев. Предговор: йеродякон Атанасий. Трето поправено издание. Славянобългарска Зографска обител, Света гора, Атон, 2015 (първо издание: 2012, следващи изд.: 2013, 2016, 2018).
- Пеев, Д. Нови документи за о. Паисий Хилердарски. – В: *Зографски съборник. Зографският архив и библиотека. Изследвания и перспективи*. Съст.: Д. Пеев (гл. ред.), М. Димитрова, Е. Дикова, Г. Банев, Л. Ненова. София, 2019(а), 476–521.
- Пеев, Д. За Зографската българска история и нейния автор. – В: *Зографски съборник*. Съст.: Д. Пеев (гл. ред.), М. Димитрова, Е. Дикова, Г. Банев, Л. Ненова. София, 2019(б), 537–545.
- Пелева, И. Паисий – началото и краят на разказването. – *Демократически преглед*, 1996, бр. 6–7.
- Перчеклийски, Л. Ахтаровият царственик от 1844 година. Текст и изследване. София, 2013.
- Петков, П. Царописмо или българска история. София, 2022.
- Пикио, Р. Славянобългарският на Паисий. – В: Пикио, Р. Православното славянство и старобългарската писмена култура. София, 1993, 621–672.
- Радев, Ив. Таксидиотство и таксидиоти по българските земи през XVIII–XIX век. София, 1996, 1 изд.; 2 изд. 2008.
- Радев, Ив. Белочерковският препис на „История славянобългарска“ и нейният автор. – *Исторически преглед*, 1989, № 1, 72–81.
- Радев, Ив. (съст.) Летопис славяноболгар. Кесариевият препис на История славянобългарска. Предг., ред. и бел. Иван Радев. В. Търново, 2012 (а).
- Радев, И. Отец Паисий Хилендарски. Контекст и отгласи от личността и делото му. София, 2012 (б).
- Радев, Ив. За т.нар. Втори самоковски препис и неговият автор. – *Електронно списание „Онгъл“* (ongal.net), 2013, 5, 44–50.
- Радева, Н. Белочерковският препис на „История славянобългарска“ (1843 г.) и процесите в книжовния български език. – *Език и литература*, 2012, № 3–4, 66–84.
- Радева, Н. От езика на „История славянобългарска“ към езика на нейните преписи. Част 1. Велико Търново, 2013.
- Райков, Б. (съст.). Паисий Хилендарски. История славяноболгарская. Първи Софрониев препис от 1765 година. Юбилейно фототипно издание, посветено на 250-годишнината от рождението на Паисий Хилендарски. Увод, новобългарски текст и коментар Б. Райков. Т. 1–2. София, 1972.
- Райков, Б. Паисиевият ръкопис на „История славяноболгарская“ 1762. Т. 1–2. София, 1989.
- Романски, Ст. Нов Софрониев препис на Паисиевата история от 1781 год., съпоставен с преписа от 1765 год. (= *Български старини IX*) София, 1938.

- Станева, К. Факти, фактори, фикции за Българското възраждане. Паисий Хилендарски. – В: *Гласове на Възраждането*. София, 2001, 5–15.
- Стоянов, М. Преписи на Паисиевата „История славянобългарска“. – В: *Паисий и неговата епоха (1762 – 1962). Сборник от изследвания по случай 200-годишнината от „История славянобългарска“*. София, 1962, 557–596.
- Темелски, Хр. Самоков през Възраждането. София, 2000.
- Тодоров, Ил. Към въпроса за първообраза на Паисиевата история. – *Български език*, 17, 1967, № 1, 3–12.
- Тодоров, Ил. Въпросът за критическото издание на „История славеноболгарская“. – *Литературна мисъл*, 15, 1971, № 4, 93–109.
- Тодоров, Ил. Едиционнo-текстологически проблеми на Паисиевата История славеноболгарская. – В: *Problemy edytorskie literature słowiańskich*. Wrocław, 1991, 223–234.
- Тодоров, Ил. Разпространение и въздействие на История славянобългарска през Възраждането. – В: *Доклади на Първия международен конгрес по българистика. Социални и революционни движения в България. Националноосвободителни движения XV–XVIII в. Т. 1*. София, 40–50.
- Тодоров, Ил. Неизвестен препис на Паисиевата история в Хилендарския манастир. – *Старобългарска литература*, XVIII, 1985, 193–203.
- Тодоров, Ил. Паисий Хилендарски: Литература за живота и делото му. Анотиран библиографски указател. София, 2003.
- Топалов, К. Великият светогорец и неговото дело на ползу роду болгарскому. – *Език и литература*, 2012, № 3–4, 8–22.
- Тошева, Ат. Рилската преправка (1825 г.) и преписите от Рилската редакция на „История славянобългарска“ (текстология и език). Пловдив, 2020.
- Трендафилов, Вл. Паисий – не конструктор, а конструктор на Възраждането. – *Култура*, 1996, бр. 51–52.
- Хранова, А. Историография и литература : за социалното конструиране на исторически понятия и Големи разкази в българската култура XIX–XX век. Т. 1: Литература. Историография. Социология: теории, кризи, казуси. София, 2011.
- Христова, Б. Цариградският препис на „История славянобългарска“. – Във: *Възрожденският текст. Прочити на литературата и културата на Българското възраждане (в чест на 70-годишнината на проф. Дочо Леков)*. София, 367–370.
- Христова, Б. (съст.). 250 години История славянобългарска от Паисий Хилендарски /Каталог на изложба/. Ред. кол.: Б. Христова – отг. ред., Ел. Мусакова, Е. Узунова, Б. Минчева, Р. Тодорова. София, 2008.

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2021 – 2022 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилومتодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2021 – 2022 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2021 – 2022

BOOKS 2021 – 2022

ОБЩ ОТДЕЛ/ GENERAL

ВРЕМЕ и памет. Юбилеен сборник за 70-годишнината на Лиляна Деянова. София: УИ Св. Климент Охридски, 2021, 376 с.
ISBN 978-954-07-5287-7.

Съставители: Майа Грекова, Петя Кабакчиева, Момчил Христов и Милена Якимова
Сборникът съдържа статии в областта на социалните науки, както и библиография на трудовете на проф. Л. Деянова.

ГЕОРГИЕВ, Лъчезар Г. Португалската книга в България. Издатели, автори, заглавия. Български писатели и учени по темата Португалия. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2021, 195 с.
ISBN 978-619-208-239-0.

Авторът проследява разнообразни книжовни комуникации в издателските дейности на Португалия и България, както и рефлексията на португалската белетристика, поезия, публицистика и документалистика върху българското книгоиздаване. Представени са преводни романи на португалски писатели класици, на съвременни автори и модерни романисти и др.

ГОСТОПРИЕМСТВОТО в българската и полската култура. Gościnność w kulturze polskiej i bulgarskiej. Полско-български сборник. Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2021. 255 с.
ISBN 978-619-208-287-1.

Редактори: Анна Марта Шчепан-Войнарска, Ценка Иванова и Маргрета Григорова
Колективната научна монография е съвместно издание на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и Университета „Кардинал Стефан Вишински“ във Варшава. Включва уводен концептуален текст на проф. д-р Ценка Иванова и седемнадесет, обвързани с темата на тома, студии и статии на учени от двата университета, от Софийския университет, Българската академия на науките, Ягелонския университет, Познанския университет „Адам Мицкевич“ и Шьонския университет. Достъп до съдържанието: <https://ph.uni-vt.bg/bookinfo.aspx?bid=719>

ГЮДУРОВ, Димитър. Българите и опиятите: Производство и търговия 1879 – 1944. София: Нов български университет, 2022, 270 с.
ISBN 978-619-233-202-0.

Изследването има за цел да проследи легалното производство на упоиващи вещества, контрабандата с тях и превенцията на българските власти срещу нелегалното им добиване и разпространение в периода от Освобождението до Девото-септемврийския преврат през 1944 г.

1869

ДАСКАЛОВ, Християн. **Домът и университетът. Споделени истории от Царство България.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2021, 191 с.
ISBN 978-954-5330-0.

Книгата е посветена на студентското движение в България от зараждането на „Наука“ – първата организация на българските студенти, до 1946 г.

ЖЕЛЯЗКОВА, Веселка и Десислава Найденова. **Кирил и Методий. Образи. Памет. Идентичност.** София: КМНЦ – БАН, 2021, 239 с.
ISBN 978-954-9787-50-4.

В албума са представени светски изображения на създателите на славянската писменост, съпътствани с коментар. Изобразителният материал е обединен в разделите: „Ордени, медали, значки“, „Знамена“, „Марки, колекционерски пликове и пощенски картички“, „Монети и банкноти“ и „Паметници“.

КИРИЛО-Методиевски четения 2020. София: УИ Св. Климент Охридски, 2021, 376 с.
ISBN 978-954-07-5348-5.

Съставители: Диана Атанасова, Анега Димитрова, Маргарет Димитрова
Сборникът съдържа статии в областта на историята на българския език, литература и култура в широк южнославянски и византийски контекст от края на IX до края на XIX век. Публикациите са посветени на различни аспекти на техниките на превод на старобългарски книжовен език от гръцки, разпространението на християнски текстове сред средновековните славяни, на елементи на историческата граматика и лексикология, на конкретни ръкописи и тяхното съвременно опазване, описване и представяне в дигитална среда.

ЛИТЕРАТУРА, етнос, култура. Благоевград: Инфовижън, 2021, 243 с.
ISBN 978-619-7442-65-6.

Редакционна колегия: Цветан Ракъовски и др.
Сборник с научни текстове от Юбилейната международна научна конференция „Филологията – традиция и предизвикателства в новата реалност“, проведена през октомври 2021 г. по повод 30-годишнината от създаването на Филологическия факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски“.

ГРАДЪТ на Балканите: пространства, образи, памет. София: ИБЦТ – БАН, 2021, 868 с.
ISBN 978-619-7179-25-5.

Съставител: Румяна Прешленова
Сборникът включва 40 текста, обхващащи развитието на градските територии на Балканския полуостров в периода от IX до XX в. Специално място е отделено на изследвания, свързани с градската култура в различните страни от региона.
Достъп до съдържанието: <https://cutt.ly/HNLgSoa>

ИСТОРИЯ / HISTORY

АНТОНОВА, Веселина. Неизвестни документи от живота на Левски. Русе: Лени Ан, 2022, 238 с.

ISBN 978-619-76161-7-0.

Изследването е резултат от дългогодишна проучвателска работа в богатите фондове на Държавен архив – Русе, първи опит да се проследят по непубликувани досега документални източници преминаванията на Васил Левски през граничния пункт при Русе.

АСЕНОВА, Вера. Валута и власт. България и клиринговата търговия с Райха и СССР. София: Изток-Запад, 2021, 215 с.

ISBN 978-619-01-0967-9.

Изследване в областта на стопанската история. Разглеждат се българо-германските търговски отношения до 1944 г. и как продължава да функционира режимът на двустранен клиринг в рамките на икономическия съюз, доминиран от СССР.

БОНЕВА, Вера. Иларион Макариополски. София: Захари Стоянов, 2022, 436 с.

ISBN 978-954-09-1612-5.

Монографично изследване, посветено на живота и делото на един от водачите на борбата за автономна българска църква през XIX в.

БЪЛГАРИЯ и Македония. История и политика. София: Тангра ИК – Част първа. 2021, 520 с. ISBN 978-619-91801-1-2.

Съставител: Димитър М. Димитров

Сборник с изследвания на български учени в областта на историята, историята на църквата, филологията, изкуствознанието и културологията. Авторите са утвърдени специалисти по хуманитарни науки от древността до наши дни, като ги обединява темата за историята на македонските българи. Коментирани са исторически писмени свидетелства, архиви и исторически факти, като се привеждат мнения за тяхното място в историята на двете държави.

БЪЛГАРСКИТЕ земи и България: културен и исторически кръстопът. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 2022, с. 328.

ISBN 978-619-201-563-3.

Отговорен редактор: Тодор Тодоров

В сборника са включени доклади от Седмата национална конференция по история, археология и културен туризъм под едноименния наслов, проведена през октомври 2020 г.

ГЕОРГИ Стойков Раковски. 200 години безсмъртие. София: Военна академия „Георги Стойков Раковски“, 2021, 220 с.

ISBN 978-619-7478-66-2.

Съдържа доклади и материали от научната конференция с международно участие под едноименния наслов, проведена през април 2021 г.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://cutt.ly/JHLgGzt>

ДИМИТРОВ, Димитър Христов. **Охридско утро, софийска привечер. Градовете и годините на Иван Снегаров.** София: АИ Проф. Марин Дринов, 2021, 279 с.
ISBN 978-619-245-167-7.

Книгата е посветена на живота и творческото дело на значимия български историк. Състои се от три части и илюстрации. Първата част „Градове и години“ е биографична. Във втората част е разгледано мащабното творчество на учения с най-стойностните му научни трудове, водещи принципи и идеи. Третата част съдържа подробна библиография с над 800 идентифицирани заглавия.

КЪНЕВ, Николай. **Византия и България на Балканите.** Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2021, 306 с.
ISBN 978-619-208-281-9.

Студии върху политическата история и българо-византийското имперско противоборство на Балканския полуостров през периода VII – X в.

МОНТАНА. **Един модерен град на 130 години.** София: Тендрил, 2021, 200 с.
ISBN 978-619-91496-6-9.

Съставител: Александър Костов

В сборника са включени десет студии и статии, посветени на личности, събития и процеси, изиграли важна роля в историята и развитието на Монтана като град.

ПАЛАНГУРСКИ, Милко. **Иван Пеев Плачков (1864 – 1942): Един просветител и публицист в политиката.** Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2021, 127 с.

ISBN 978-619-203-254-3.

Книгата е посветена на Иван Пеев Плачков (1864 – 1942) – един от дългогодишните участници в българския обществен живот – на неговата научна, литературна, писателска и журналистическа дейност, както и на участието му в политиката като изтъкнат член на Народната партия.

ПЕТКОВ, Петко. **Климент Браницки и Търновски (Васил Друмев) 1841 – 1901.** Велико Търново УИ Св. св. Кирил и Методий, 2022, 323 с.

ISBN 978-619-208-300-7.

Книгата е посветена на архиерейската и държавническата дейност на един от най-активните български висши духовници. Второ, допълнено и поправено издание. Достъп до съдържанието: <https://ph.uni-vt.bg/bookinfo.aspx?bid=725>

ПОПНЕДЕЛЕВ, Тодор. **Българското средновековие по страниците на Годишник на Софийския университет. Историко-филологически факултет (1905 – 1945).** София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 200 с.

ISBN 978-954-07-5380-5.

Книгата разглежда методите на работа и методологическите подходи на историци, филолози и езиковеди при проучванията им на Българското средновековие, публикувани по страниците на първото и най-дълголетно университетско научно периодично издание.

ПЪРВЕВА, Стефка. Богатство и бедност сред селските общности в провинция Румелия през XVII – XVIII. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 567 с.
ISBN 978-619-245-187-5.

Монографично изследване. Очертани са профилите на различни имуществени и някои професионални групи сред селското население от провинция Румелия въз основа на информацията от наследствените описи на починали селяни, регистрирани в протоколните книги на кадийския съд в София, Русе и Видин. Специално внимание е отделено на състоятелните, бедните и безимотните, странстващите и уседналите търговци. Разгледан е проблемът за престъпността по пътищата и политиката на османската власт за обезпечаване на сигурността на придвижване. Акцентирано е върху отношението на селяните към книгата в качеството ѝ на притежание и дар. Съдържа преводите от османотурски на български език на 130 наследства на починали селяни от колекция „Сиджли“ на Ориенталския отдел на НБКМ.

СИРАКОВ, Младен. Руската белоемиграция в Родопите. Смолян: Зеа-принт, 2022, 64 с.

ISBN 978-619-196-119-1.

В книгата са представени емблематични за Смолян и региона имена на руски емигранти, пристигнали в България след революцията през 1917 г. Проследена е ролята на учители, хора на изкуството, лекари, инженери, строители и др., които са оставили трайна следа в развитието на различни селища в Родопите.

СТРЕЗОВА, Алека. Последен по рода си. Д-р Георги Вълкович (1833 – 1892). Велико Търново: Фабер, 2022, 480 с.

ISBN 978-619-00-1475-1.

Основна цел на изследването е да представи професионалната и житейската биография на д-р Г. Вълкович, един от строителите на съвременна България. Проучването дава представа за състоянието на българското общество през Късното възраждане, борбите му за еманципация в духовно-националната и политическата сфера, за ролята на големите родове във формирането на нацията и на българския елит, за имперския човек в служба на националната държава. Използвани са непубликувани свидетелства и документи от български и от османски архиви.

ЩЕРИОНОВ, Щелиян Д. и Валентин Д. Дебочички. Кюстендил през XVIII – XIX век (до 1878 г.). София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 303 с.

ISBN 978-619-245-203-2.

В изследването се разглежда административно-териториално устройство, демографското развитие, икономическото състояние, просветно-културното дело и църковното устройство в Кюстендил, както и участието на населението му в борбите за църковнонационална независимост и национално освобождение.

LAUREA. Изследвания и материали в чест на 80-та годишнина на доцент доктор Владимир Попов. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2021, 422 с.
ISBN 978-619-208-70-3.

Сборникът съдържа статии, обособени в разделите: „Тракология, стара и средновековна история“, „Археология, сфрагистика, епиграфика“, „Етнология и историография“ и „Нова и най-нова история“.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

МАЛЕВ, Людмил. **Условия и преговори по вдигането на схизмата над Българската православна църква (История, документи, коментари)**. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2022, 120 с.
ISBN 978-619-208-291-8.

Изследването съдържа документи с коментари и подробен увод с исторически и биографични бележки върху отражението на схизмата върху вътрешния живот на Българската църква и междуцърковните последици от нея, както и за състоянието на Българската екзархия в края на 1944 и началото на 1945 г.

Достъп до съдържанието: <https://ph.uni-vt.bg/bookinfo.aspx?bid=713>

МУТАФОВ, Виктор. **История на храмовете в Русенска епархия. Разградска, Поповска и Тутраканска духовни околии. Ч. 2**. Силистра: Ковачев, 2021, с. 420.
ISBN 978-619-257-004-0.

Енциклопедично издание, съдържащо подробни данни, описания, дати, факти, приписки, както и множество житейски случки и парадокси, свързани с историята на храмовете в региона. Специално внимание е отделено на имената на майсторите строители, зографите и резбарите, участвали в изграждането, изписването и украсата на църкви и параклиси.

МУТАФОВА, Красимира. **Религия и идентичност (християнство и ислям) по българските земи в османската документация от XV – XVIII век**. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2022, 320 с.
ISBN 978-619-208-292-5.

*Включва разнороден документален материал – от почти необнародвания доскоро фонд *Piskopos kaleti*, както и от Истанбулския османски архив. Широкият обхват на темите и проблемите в изследването разширява познанията за многообразната конфесионална картина и сложната система от етнорелигиозни връзки и взаимоотношения в българските земи през XV – XVIII век. Второ, основно преработено и допълнено издание.*

Достъп до съдържанието: <https://ph.uni-vt.bg/bookinfo.aspx?bid=731>

ПЕНЧЕВА, Жана, Васил Марков и Петя Костадинова. **Християнски храмове от Югозападна България**. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2022, 330 + 374 с. илюстрации.

Колективна научна монография. Съдържа анализ на архитектурата, монументалната живопис и иконописата на възрожденските православни храмове от Югозападна България върху материал от изследваните на терен 98 църкви. В широк културно-исторически план е направен обзор на митологичните символи в църковната дърворезба от региона и са разгледани възможностите за социализация и популяризиране на проучваните паметници при използване на новите технологии.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОП / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

БЪЛГАРСКИЯТ социализъм: идеология, всекидневие, памет. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2021, 360 с.
ISBN 978-619-245-147-9.

Съставители: Ана Лулева, Иванка Петрова, Петър Петров, Светла Казаларска и Яна Янчева

Авторите на материалите в сборника са историци, етнологи, социолози и изкуствоведи, които дискутират проблеми на социалния живот и културата в периода на държавния социализъм и влиянието на наследството му върху настоящето. Обхванати са разнообразни сфери на всекидневието и опитът на българските граждани през тези десетилетия – политиките на колективизация и променената връзка със земята, пазарните практики и културата на потребление, трудовото всекидневие, наказателните практики спрямо малцинствени общности, принудителното изселване на села при строителството на язовири, вещицният свят и промяната на градската архитектура, атеистичната политика и оставените от нея следи в паметта и др.

Свободен онлайн достъп: <https://cutt.ly/wHLgBTR>

КОСИКОВ, Жорже. Имиграцията в Бразилия и Уругвай: бесарабски българи и гагаузи.

София: Огледало, 2021, 416 с.
ISBN 978-619-7261-94-3.

Проучени и описани са основаните в четири бразилски щата колонии от бесарабски българи и гагаузи: „Аврора“, „Бализа“, „Конкордия“ (Бури), „Есперанса“, „Фейтисейро“, „Нова Бесарабия“, „Пажет“, „Прага“, „Сетента“, „Конкордия“ (Парана), „Тера Рика“, „Колония Веля“, „Лажеадо Енрике“, както и уругвайската „Конкордия“. Съдържа данни за 90 семейства, заселили се в Бразилия и Уругвай. Разказите на анкетираните, придружени от родословия и значителен снимков материал, са източник на ценна информация, даваща отговор на много въпроси от социален, културен, исторически и географски интерес. Авторът засяга и въпроси от религиозно естество като влиянието на баптистката и петдесетната църква върху голям брой славянски заселници, първоначално свързани с православната вяра, като търси отговор за причините, довели до този обрат.

СЛАВКОВА, Магдалена. Busco trabajo. Работа и социални отношения на българите в Испания. София: Парадигма, 2022, 487 с.

ISBN 978-954-326-477-3.

Монографично изследване в пет глави, посветени на методиката на научното проучване, видовете пътувания и миграции на българите, квалифицираните и неквалифицираните работници, на личността на пътника и неговото въображение. Представено е ежедневието на българите в Испания, техните бизнес начинания, граждански сдружения, училища и църкви. Предмет на специално внимание са

междучелностните контакти, които създават със свои сънародници, с испанци, с други чужденци и имигранти, свързващи ги с различни социални светове. Поставя се важен акцент и на завръщането в България, което е представено през погледа на децата.

СТРАНСТВАЩИ идеи по пътищата на хуманитаристиката. София: АИ Проф. Марин Дринов –

Том 2. 2021, 760 с. ISBN 978-619-245-033-5.

Сборник с изследвания по фолклористика, културна антропология и славистика, посветен на 40-годишната изследователска и творческа дейност на доц. д-р Катя Михайлова, една от известните съвременни славистки със значими научни постижения в областта на фолклористиката, културната антропология и етнологията. Със свои разработки участват учени от различни области на хуманитаристиката от изследователски институти и департаменти на университети в България и в чужбина. Публикуваните статии засягат теми като митове и архетипи във фолклорните текстове, образи и символи във фолклора, календарна обредност и празничност, песенен фолклор, епос и епическо изпълнителство, народна религиозност, официална и фолклорна агиография. Разработват се и въпроси, свързани с история, колективна памет и фолклор, със съвременни идеологии, политики и идентичности, власт и опозиция по време на социализма и постсоциализма, регионални специфики и идентичности, граници, миграции и културно наследство, дигитална култура и фолклор, история, съвременност и изследователски полета на славянската фолклористика. Сборникът представя съвременните търсения по различни проблеми на фолклористиката, културната антропология, етнологията и славистиката в България и в чужбина.

Свободен онлайн достъп: <https://cutt.ly/5HLj1P9>

ХРИСТОВА, Мина. Българи сме, но не съвсем. Междинни пространства и хибридни идентичности на Балканите през XXI век. София: Парадигма, 2022, 605 с.

ISBN 978-954-326-468-1.

Монографията представя различни гледни точки към миналото и съвременното на тройната граница между Сърбия, Македония и България. Във фокуса ѝ са хората от няколко поколения от региона с техните житейски истории и съвременни избори.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

ДИМИТРОВА, Инна. Глаголицата в съвременните изследвания: теории за произхода на глаголицата. София: За буквите – О писменехъ, 2021, 286 с.

ISBN 978-619-185-508-7.

Монографично изследване, оформено като критически библиографски преглед с възможност чрез анализ на данните да се стигне до типология на изследванията и до проверка на тяхната приложимост чрез конкретен анализ.

ЛЕВКОВА, Рада. **Тенденции в развитието на българската личноименна система в началото на XXI век.** Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2022, 248 с. ISBN 978-619-208-289-5.

Монографично изследване, в което се прави пълен преглед на българската личноименна система в полето на ономастиката, фактори за избора на име, класификация на личните имена според техния произход, развитието и актуализирането на личноименната система, честотност на определени лични имена. Книгата съдържа и анкетно проучване на личните имена.

Достъп до съдържанието: <https://ph.uni-vt.bg/bookinfo.aspx?bid=707>

МИТРИНОВ, Георги. **Езикови свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Западна Тракия през XVI век.** София: АИ Проф. Марин Дринов –

Част II. Гюмюрджинско, Дедеагачко, Димотишко, Крумовградско, Ивайловградско, 2021, 256 с. ISBN 978-619-245-109-7.

Изследването включва антропонимични и икономически данни за християнското население в източната част на Западна Тракия и в Югоизточните Родопи. Материалът е извлечен от османски данъчни регистри от средата на XVI век. Сравнен е антропонимичен материал от района на Рупчос в Средните Родопи с такъв от Западна Тракия, според данни от XVI в., както и с антропонимията от XV век от различни части на българската етническа територия. Открити са спецификите на местната антропонимична система на регионален и на български език и тенденциите в нейното развитие. Освен лингвистични данни съдържа информация и за материалната и духовната култура на християнското население в Западна Тракия и Южните Родопи през XVI в.

МУРДАРОВ, Владко. **Разни съвети за предлозите.** София: Black Flamingo, 2022, 160 с.

ISBN 978-619-7362-99-2.

В книгата се разглеждат най-честите колебания и грешки, допускани при употребата на предлозите и свързаните с тях наречия в устната, а по-късно пренесени и в писмената реч. Обърнато е внимание на погрешното изговаряне и писане на предлозите, на колебанията при употребата им, както и възможните причини за допусканияте грешки. Дадена е оценка и на редица нови явления в българския език, проявяващи се в публичната реч.

ОТ ТРАДИЦИОННА към интерактивна лингвогеография. Сборник в чест на сто и десетата годишнина от рождението на проф. Стойко Стойков (1912 – 1969). София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 249 с.

ISBN 978-619-245-193-6.

Отговорен редактор: Лучия Антонова-Василева

Сборникът включва деветнадесет доклада от международната конференция под едноименния наслов с фокус върху малко изследвани диалектни явления и нови тенденции в лингвистичното картографиране.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

ЖЕЛЯЗКОВ, Диян. **Простонародно ръкописно сборниче от Тетевен (писано през 17, 18, 19-ти век)**. София: Дайрект сървисис, 2021, 398 с.

ISBN 9786-197-671-35-3.

Фототипно издание на страниците на „Сборничето от Тетевен“ с успоредно осъвременяване на текста. Приложени са и палеографски бележки на автора.

ИСТОРИЯТА на литературата на НРБ: модели и практики. София: НБУ, 2022, 268 с.

ISBN 978-619-233-201-3.

Съставители: Пламен Дойнов и Морис Фадел

Сборникът включва материали от конференцията „Историята на литературата на НРБ: теория и методология“, състояла се в Нов български университет през юни 2021 г. Първият дял съдържа аналитични разкази за различни периодизационни и литературноисторически модели, в които се помества литературата на НРБ. Вторият дял представя структури, жанрове, форми и автори, вплетени в базисни текстове и в исторически разказ за литературата от епохата на комунистическия режим. В третия дял са включени рефлексии върху конкретен изследователски опит – статии, рецензии и разговори за проекти и книги, които през последните години активно влияят върху теоретическите предизвикателства и методологическите перспективи пред изследванията на литературата и културата на НРБ.

ЛИТЕРАТУРНИТЕ поредици – конструиране и деконструиране на канона.

София: УИ Св. Климент Охридски, 2021, 231 с.

ISBN 978-954-07-5355-3.

Съставители: Ноеми Стоичкова, Надежда Стоянова и Владимир Игнатов

Сборник с доклади от международната научна конференция, проведена в Софийския университет през ноември 2020 г. През темата за поредиците са засегнати въпроси, свързани с литературната история и теория; каноничното и извънканоничното, националната и световната литература; с жанровете, антологияите и автопоредиците, с издателските проекти и техните реализации.

СТОЯНОВА, Надежда. Украси и гримаси. Мода и модерност в българската литература от 20-те и 30-те години на ХХ век. София: Парадигма, 2022, 378 с.

ISBN 978-954-326-480-3.

Книга за модерния човек от междувоенните години, волята му да конструира и усъвършенства себе си, за неговите успешни или неуспешни опити да се утвърди като модерен субект чрез модния образ и жест. Разглеждат се български литературни интерпретации на Париж, кабарето, карнавала. Поставен се въпросът за художественото присъствие на типажа „денди“, танцуващия човек и скучаещия човек. Изследването стъпва на широк набор от текстове, принадлежащи както на високата, така и на популярната българска литература от 20-те и 30-те години на ХХ век.

ХРИСТОВ, Иван. Българският литературен модернизъм. Проблемът за времето и идентичността. София: Издателски център „Боян Пенев“, 2022, 180 с.
ISBN 978-619-7372-44-1.

Във фокуса на изследването е българският литературен модернизъм в съпоставителен анализ с няколко важни за идентичността понятия – родното, женското, чуждото, медиите, социалистическия реализъм, българския литературен постмодернизъм.

Свободен онлайн достъп: <https://cutt.ly/cHLx6F6>

ХРИСТОВА-ШОМОВА, Искра. Охридски миней. София: УИ Св. Климент Охридски – Част II. 2022, 456 с. ISBN 978-954-07-5365-2.

Представен е забележителният български ръкопис от 1435 г., който съдържа информация за богослужението в България от X до XV в., съхраняван в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ под № 122. Книгата съдържа изследване на състава на службите, на техните текстове и на паримиите във втората част, наборно издание на втората част на ръкописа, както и инициптариуми на песнопенията по жанрове.

ЧЕРНОКОЖЕВ, Николай. Страници по Възраждането. София: УИ Св. Климент Охридски, 2022, 464 с.
ISBN 978-954-07-5342-3.

Включва проучвания, в които се разглеждат значими аспекти от българската възрожденска словесност, начините на осмисляне на себе си и света в творенията на представителни за епохата автори, оформили жанровия регистър на литературата преди Освобождението. Анализът на текстовете се основава на разбирането за множествеността на контекстуалните хоризонти, в които се разполагат творбите, които от своя страна моделират нови хоризонти. Това дава възможност да се проследи динамиката на промените в тях и да бъде осъществено реконструирането им в процеса на вникване във възрожденския словесен масив. Изследвани са произведения на Паисий Хилендарски, Неофит Бозвели, Любен Каравелов, Христо Ботев и др.

ИЗКУСТВО / ART

ГЕОРГИЕВ, Стоян. Драматургията на Пинтър и рецепцията ѝ в България. Бургас: Божич, 2021, 415 с.
ISBN 978-619-7181-88-3.

С помощта на сравнително-историческия метод се проследява историята на театъра на абсурда и най-изявените му представители. Анализира се наследеното от С. Бекет и Й. Йонеско, което Пинтър творчески усвоява и пресъздава в своите оригинални пиеси. Същият метод е ползван и в главата за рецепцията му у нас, където се сравняват и тълкуват постановките на няколко български режисьори по текстове на Пинтър, както и компаративният преглед на преводите на три негови пиеси, дело на изтъкнати български преводачи.

ДАНЕВА, Анжела, Елисавета Станчева и Владимир Димитров. **Отзвучи: Христо Берберов (1875 – 1948) и неговото наследство.** София: Нов български университет, 2022, 374 с.

ISBN 978-619-233-203-7.

Монографията представя житейския и творческия път на художника Христо Берберов. За първи път се прави опит да се представи и част от религиозното творчество на художника, непознато до днес на специалистите и на широката публика у нас.

ИЗКУСТВОЗНАНИЕТО днес – състояние и перспективи. София: НХА, 2021, 280 с.

ISBN 978-954-2988-65-6.

Съставители: Свилен Стефанов, Бойка Донева, Мария Андрикова, Красимира Коева, Зарко Ждраков

Сборник с доклади, изнесени на научна конференция през 2018 г., посветена на личността и професионалната дейност на един от най-ерудитите и уважавани преподаватели в специалност „Изкуствознание“ – проф. д.изк. Чавдар Попов. Представените изследвания са ситуирани в разностранни области от историята и теорията на визуалните изкуства с различен проблемен обхват. Текстове отразяват широките интердисциплинарни интереси на съвременната професионална общност от утвърдени изкуствоведи, докторанти и студенти в НХА.

КУЮМДЖИЕВ, Александър. **Произведения на светогорски зографи в България (1750 – 1850).** София: Институт за изследване на изкуствата, 2021, 352 с.

ISBN 978-619-7619-07-2.

Монографично изследване. Проучени са класифицираните в три групи стенописи и икони на територията на съвременна България, дело на светогорски зографи: произведения на зографите, принадлежали към двете светогорски ателиета, основани от Никифор от Карпениси и Макарий от Галатиста, които са представители на автентичния светогорски стил от края на XVIII и началото на XIX в.; икони на зографите, които не са обучавани на Света гора, но системно работят там в продължение на десетилетия, и произведения на анонимни майстори, които по стилови белези или по исторически данни би трябвало да се обвържат със светогорското изкуство. Заедно с тях са проучени сведенията и за българските зографи, за които се предполага неправилно, че са обучавани на Атон. Специално внимание е отделено на теоретични проблеми като значението на термините „светогорски стил“ и „светогорски зограф“. Анализирани са и пътищата, по които проникват произведенията им на българска територия, като водещ акцент е поставен върху таксидиотската институция. Проучена е ролята на отделната личност във връзка със случаите на частни ктиторски поръчки на икони от Света гора.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://cutt.ly/nHVuFtY>

МАРТОНОВА, Андроника. **Между миграция и уседналост: екзотичният друг и новото българско кино. (Към културологичните полета на идентичността, различieto и дискурса Свой/Чужд).** София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2021, 230 с.

ISBN 978-619-7619-08-9.

Монографично изследване върху образа на Чужденеца, на Екзотичния друг в новото българско кино, като особено внимание е отделено на последното десетилетие. Експониран е онзи Друг, видян през екрана на игралното и документалното кино в разнообразните му форми (късометражно и пълнометражно), идващо от Африка, Близкия и Далечния изток. Въз основа на анализи на знакови филмови заглавия и на проследяване на важни изследвания в областта са изведени специфичните му екранни характеристики. В съпоставителен план задълбочено и контекстуално са анализирани авторски стилове, подходи, опитност, позиции, художествени постижения и взаимовлияния.

МОЛИТВЕНИ пътувания на българите през XVIII – XIX век и изкуство. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2022, 180 + 218 с. ил.

ISBN 978-619-7619-19-5.

Съставители Иванка Гергова, Майа Захариева, Дарина Бойкина, Александър Куюмджиев

Книгата е пръв опит в българското изкуствознание за систематично изследване на изкуството, създавано за поклонници, и неговото функциониране. В центъра на проучванията са т.нар. евлогии – предназначени за поклонници произведения на изкуството, които имат специален статус на свещени предмети, осветени на възлови за християнството свещени места. Отделни глави са посветени на т.нар. йерусалимски, иконите и другите живописни произведения – хоругви, катапетазми, плащаницы и др., донесени от Светите земи, и на предметите от седеф, създавани главно във Витлеем. В последната глава са разгледани пътищата, по които проникват в българските земи произведения на светогорски зографи. Голяма част от публикуваните произведения се представят за пръв път.

МУСАКОВА, Елисавета. **Корпус на украсените славянски средновековни ръкописи в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. X/XI – XIV в. Том I. Част I: Псалтири, евангелия, апостоли.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2021, 303 с. + 84 табл. ил.

ISBN 978-954-07-5319-5.

Капитален изследователски труд върху украсата на българските средновековни ръкописи, който обхваща кодексите, предназначени за богослужението. Съдържа теоретични постановки за украсата на средновековната книга, обзор на нейното развитие (палеографски и кодикологически анализ, описание на подвързиите), кратко съдържание на всеки ръкопис с отчитане на литургичната му употреба, произход и по-важни приписки, свързани главно с битуването му, имената на писачите (когато са посочени) или различни обстоятелства по изработването на кодекса, паралели с византийски източници.

МУТАФОВ, Емануел. **Митрополитският храм „Св. Стефан“ в Несебър и неговият художествен кръг: културен контекст, интертекстуалност и интервизуалност.** София: АИ Проф. Марин Дринов, 2022, 410 с.

ISBN 978-619-245-180-6.

Корпус на надписите от храма „Св. Стефан“ в Несебър, интерпретирани в широк исторически, художествен и богословски балкански контекст.

75 години Столичен куклен театър 1946 – 2021. София: Столичен куклен театър, 2021, 256 с.

ISBN 978-619-90704-3-7.

Съставители: Иван Райков и Албена Халачева

Летописът е продължение на излезлите през 2006, 2011 и 2016 г. книги, посветени на 60-ата, 65-ата и 70-ата годишнина на най-стария професионален куклен театър в България.

PERSONALIA. Изкуствоведски четения 2021. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН –

Т I. Старо изкуство. 2022, 404 с. ISBN 978-619-7619-06-5.

Съставители: Емануел Мутафов и Маргарита Куюмджиева

Сборникът съдържа материали от ежегодната научна конференция, организирана от Института за изследване на изкуствата при БАН. Автори на статиите са изследователи от България, Гърция, Русия, Латвия, Турция.

PERSONALIA. Изкуствоведски четения 2021. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН –

Т II. Ново изкуство. 2022, 699 с. ISBN 978-619-7619-05-8.

Отг. редактор: Камелия Николова

Сборникът включва докладите от ежегодната международна специализирана конференция на Института за изследване на изкуствата при БАН. Текстовете изследват широк кръг от въпроси, свързани със значението на личността в нейните идейноконцептуални, творчески и социални роли в изкуството, литературата, културата и науките за духа. Авторите са експерти от различни сфери на историята на изкуството, историята и теорията на архитектурата, музикознанието, театрознанието, кинознанието и културологията.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2021 – 2022

PERIODICALS 2021 – 2022

Балкани. Институт по балканистика с Център по тракология. Гл. ред. чл.-кор., проф. дин Александър Костов. ISSN 1314-4103.

2021, 10: Фол, В. Древнотракийските земи в югоизточноевропейски дискурс, 5–13; **Събев, О.** Хроника на една (не)предизвестена и „синя“ смърт: холерните епидемии в България и на Балканите (20-те години на XIX – 20-те години на XX век), 14–33; **Тодорова, М.** Гръцка? Революция? Историографски разновидности за едно историческо събитие, 34–53; **Займова, Р.** Отец Артур Друлес и лазаристката мисия сред българите в Македония, 54–61; **Прешленова, Р.** Общ мюсюлманско-християнски отпор на Балканите? Движението за бойкот по време на Босненската криза през 1908 – 1909 г., 62–70; **Вълчинова, Г.** Ванга в Кремна. Щрихи към интернационала на балканските пророци, 86–98; **Баева, М.** Праядо ми, опълченецът Сава Недялков Ракъджиев-Водкеев (1855 – 1925), 99–109.

Балканистичен форум/Balkanistic Forum. Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Гл. ред. доц. д-р Петър Воденичаров. ISSN 1310-3970.

2022, № 1: Nazarska, G. An (Un)Established Academic and Scientific Network: Branches of the International Federation of University Women on the Balkans (1920 – 1950s), 32–58; **Ilieva, B.** Olga Gyuzeleva and the Bulgarian Cultural Elite from the Beginning of the 20th Century, 126–136; **Popova, K.** Between Sofia and Berlin. Impulses and Background of the High Social School for Women at the Bulgarian Women’s Union (1929 – 1932), 137–172; **Angelova, M.** Bulgarian Women Scientists „Removed“ from the Collective Memory in the Communist Times – the Case of Kostadinka Tvardishka (1907 – 1963), 173–201; **Muratova, N.** Turkish Women in Science in Bulgaria during Totalitarian Regime (Mefkure Mollova, Hayrie Memova, Zinetti Nurieva), 220–240.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=1069>

Балканско езикознание/Linguistique balkanique. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2021, № 2: Домосилецкая, М. и А. Новик. Смоковница (инжир, фиговоe дерево) (*Ficus carica*) на западе Балканского полуострова, 101–116; **Saldzhiev, Hr.** Medieval Bulgarian anthroponyms and toponyms of popular Semitic origin. Aspects of the language situation in the Early Medieval Bulgarian state, 117–135; **Dobreva, I.** Balkan change in Judeo-Spanish adlimitives, 136–152.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://ibl.bas.bg/iblappp/index.php>

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. доц. д-р Петко Христов. ISSN 1310-5213.

2021, № 4: Цанева, Е. и Накова-Манолова, А. Преживяването на едно земетресение – социокултурни ефекти върху качеството на живот на местните общности (наблюдение върху последствията от пернишкото земетресение 2012 г.), 490–507; **Кънев, Ст.** Качеството на живот след природно бедствие. Етнологички поглед (случаят „Аспарухово“), 508–523; **Ковачев, Кр.** Между греха и наказанието: Образът на чумата в църковното изкуство и във фолклора, 524–536; **Ангелова, М.** Социално конструиране и идеологизация на болестта – туберкулозата в България 1944 – 1951 г., 537–555; **Вачков, Д.** Общественото възприемане на индустриалните аварии в България по време на комунистическото управление, 556–566; **Цыряпкина, Ю. и Й. Еролова.** 35 години по-късно. Чернобилската авария в спомените на руснаци и българи, 567–583; **Марков, И. и Д. Пилева.** Мобилност и форми на общуване в условията на пандемия от COVID-19, 584–604; **Попчева, Ю.** Ролята на микрообщността при преодоляване на кризи. 605–623.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. доц. д-р Татяна Александрова. ISSN 0005-4283.

2021, № 4: Мурдаров, Вл. 70 години списание „Български език“, 13–16; **Цибранска-Костова, М.** Магията и нейните лица (61. канон на Трулския събор в славянски преводи), 17–30; **Мирчева, Е.** Лошите помисли са по-лоши от болест (към анализа на средновековните текстове), 31–44; **Мичева, В.** Названия за жилище в българската езикова картина през Средновековието, 45–60; **Брага, Т.** Малко познат дамаскин от Карловско-Аджарската художествена школа: Одески дамаскин № 36 (62) – палеография, кодикология, датировка, 60–77; **Николова, Н.** „Общ язык с выражение народно“. Езиковите норми в превода на А. Гранитски „За търговско писмописаніе“, 1858 г. (с оглед на прилагателните и числителните имена, местоименията и глаголите), 78–88; **Мицкова, М.** Въпроси на българската диалектна глаголна морфология в изследванията на трима европейски слависти от първата половина на XIX век – Вук Караджич, Виктор Григорович, Стефан Веркович, 89–100; **Каневска-Николова, Е. и С. Маринов.** Названия на горните и връхните женски дрехи в родопското народно облекло, 101–119; **Митринов, Г.** Има ли „помашки говор“ в България? Втора част, 120–134; **Лесева, Св., Хр. Кукова и И. Стоянова.** Предикатите за състояние в съвременните лингвистични теории (II), 135–154; **Стаменов, Хр.** Засилена, модна употреба на вмъкнато *да* [наистина е така], 153–157.

2022, № 1: Малджиева, В. Формално описание на словообразователните структури в нормативната граматика на българския език, 13–35; **Станчева, Р.** Описание на простата синтактична група V → Pr, 36–54; **Томов, М. и И. Кунева.** Прости синтактични групи с прилагателно име и предлог в българския език Pr → A и A → Pr, 55–70; **Стоилова, И.** Прости синтактични групи с главен член прилагателно име и подчинен член съществително име, 71–87; **Чаралозова, К.** Синтактична характеристика на прости групи с главен член глагол и подчинен член наречие (V → Adv), 88–102; **Желева,**

Л. Прости синтактични групи с главен член глагол и подчинен член числително име ($V \rightarrow Num$), 103–111; **Александрова, Т.** Прости синтактични групи с главен член глагол и подчинен член прилагателно име в българския език ($V \rightarrow A$), 112–134; **Стаменов, М.** Иронията и амбивалентността като езиковоспецифични механизми за кодиране на значение, 135–152; **Падрева-Илиева, Г.** и **Вл. Маринов.** Акустични особености на меки веларни съгласни от източнобългарски и западнобългарски тип, 153–173; **Топалска, Н.** „Във вечно движение бъдещето е“ (метафорична репрезентация на концепта COVID-19 в българския медиен дискурс), 174–193; **Златева, Ж.** За колебанието в изговора на някои прилагателни имена, 194–196.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://www.balgarskiezik.eu/>

Български език и литература. МОН. Гл. ред. проф. д-ни Маргарита Георгиева. ISSN 0323-9519.

2021, № 6: Андреева, Б. Прозодични характеристики на изречения с комуникативно маркиран и комуникативно немаркиран словоред, 595–608; **Миланов, Вл.** Лексикален израз на антонимни отношения в българските диалекти, 609–619; **Ivanova, E. and A. Eremchenko.** Misvaluation: On the Bulgarian Verbs подценявам ‘Underestimate’ and надценявам ‘Overestimate’, their Semantic Structure and Translation into Russian, 620–626; **Алипиева, А.** Българското село между двете световни войни. Социология на престъплението в прозата на Георги Караславов, 627–638; **Стоянова, Р.** Тактики и стратегии при превод на термини в български език (на фона на руски и сръбски език), 651–668.

2022, № 1: Георгиева, Цв. Пан в българската литература на Fin de siècle, 17–28.

2022, № 2: Панов, А. Жанрови парадигми в „Балада за Георг Хених“, 126–145; **Георгиева-Тенева, О.** „Златорог“ спрямо политиките в културата и образованието, 146–159; **Стоянова, Н.** Поредицата „Детски живот“ в контекста на модернистичния проект на Гео Милев, 160–174; **Lateva, Tr.** The 1920s in Hristo Karastoyanov’s Novel „The Same Night Awaits Us All“ – Light And Darkness, 175–183.

Резюмета на статиите на български език: <https://bel.azbuki.bg/>

Българско музикознание/Bulgarian Musicology. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. ст.н.с. ди Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2021, № 3: Найденова, Г. Отново за функционалната класификация на образците от традиционната селска музика и научната традиция на Института за музикознание, 3–26; **Първанов, И.** Кинестенографията на Райна Кацарова от 1935 до 1942: източници и развитие, 27–48; **Керкелов, П.** Фази на импровизационния процес: модел – зона на третиране – интерпретация (подстъп към метод на зонална нотация върху примера на фолклорнопесен-

ната орнаментика), 49–63; **Гурбанов, Н.** Въпроси на терминологията при изследването на музика за оркестър от български народни инструменти (върху примери от оркестровите сюити на Коста Колев), 64–81.

2021, № 4: Найденова, Г. Научните архиви на Института за изследване на изкуствата: специфики и някои проблеми при въвеждането им в бази данни, 7–39; **Маргаритова, Р.** По пътя от материалите в Музикално-фолклорния архив до публикуваните сборници през 30-те години на XX век: нови факти за едно сътрудничество, 40–55; **Данова-Дамянова, Д.** Специфики на теренната и архивната работа на Тодор Джиджев (върху материалите в Музикалнофолклорния архив на Института за изследване на изкуствата), 56–71; **Венкова, Ст.** Архив „Църковна музика“ в Института за изследване на изкуствата: история, систематизиране, изследователски аспекти, 72–86; **Луканов, М.** Грамофонните плочи в архива на Института за изследване на изкуствата, тиражирани преди 1960 година: опит за систематизация, 87–94; **Жунич, Е.** Сбирката „Концертни и музикално-театрални програми, покани, каталози, ноти и други“ и някои проблеми при каталогизацията ѝ, 95–103; **Колева, М.** Дигитални фотографски арт архиви. Опитът на водещи научни институти, 104–115; **Стойчев, Р.** Старото изкуство в архивите на Института за изследване на изкуствата. Състояние, проблеми, перспективи, 116–122; **Попова, Д.** Дигитализация на архив „Архитектура“ в Института за изследване на изкуствата, 123–142; **Николова, Р.** Архивните документи и историята на българския театър между 1944 и 1989, 143–150; **Статулов, Д.** Персоналните фондове в архив „Екранни изкуства“ в контекста на обществените филмови архиви в България: проблеми и възможности за опазването им, 151–160.

Епохи. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. доц. д-р Николай Кънев. ISSN 1310-2141.

2021, № 2: Щерионов, Щ. Демографско развитие на българските земи през праисторията и Античността, 190–206; **Неделчева, Н.** Демографски и религиозни промени в нахия Кара Лом през XVII – XVIII в., 207–228; **Ковачев, Г.** Поглед към първото сведение за използване на огнестрелно оръжие в българските земи от флотата на Амедей VI Савойски, 231–242; **Овчаров, Н.** Махиел Кийл и неговата представа за Българското царство в навечерието на османското нашествие, 243–257; **Йорданов, Др.** Етнографските карти на Анастас Бендерев от 1890 г., 272–288.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://journals.uni-vt.bg/epohi/bul/>

Известия на държавните архиви. Държавна агенция архиви. Отг. ред. доц. д-р Михаил Груев. ISBN 0323-9780.

2020, 119: Маркова, Р. Константин Н. Велики. Човекът, българистът, историкът, 5–78; **Думиника, И.** Нови данни за пребиваването на добруджанския възрожденец поп Паскал в Бесарабия, 79–87; **Мевсим, Х.** Споме-

ните на учителя Димо Бойчев за българското трикласно училище „Йосиф I“ в Истанбул, 88–127; **Тодоракова, М.** Спасителната станция за бърза помощ в София, 128–166; **Лечев, В.** Из „Дневника за военните действия на 1-ви конен полк“ (1 – 20 септември 1916 г.), 184–

2021, 120: Шуманова, Сп. Българо-румънските хидротехнически проекти по река Дунав след 1956 г., 5–49; **Маринов, М.** Изграждане на агитационно-пропагандаторския апарат на БРП (к) (1944 – 1948 г.), 50–67; **Бояджиев, Ст.** Архивни документи за Българския олимпийски комитет (1905 – 1939), 68–268.

2022, 121: Тодоракова, М. „Правителствените“ архиви на Източна Румелия, 5–21; **Петкова, Ст.** Лекции и изследвания на архивисти за историята на държавните институти в България, 22–39; **Груев, М.** Неизвестните спомени на двама „антонивановци“ и подновяването на дебата за съдбата на отряда, 40–111; **Пенджекова-Христова, Р.** Из архива на акад. Иван Дуйчев. Три непубликувани бележки за заниманията му по архивистика, 112–159.

Известия на Института за български език. БАН, Институт за български език. Отг. ред. Максим Стаменов. ISSN 0323-9934.

2021, 34: Мирчева, Е. Названията *българин, български* и словосъчетанието *български език* през Ранното средновековие, 7–18; **Цибранска-Костова, М** и **В. Мичева.** Междуметията в диахрония: Между книжовната норма и разговорната реч, 19–41; **Цибранска-Костова, М.** Служебните думи в полето на избора на славянските книжовници: Бележки върху предлога *първъ*, 42–55; **Гаравалова, И.** Нови данни за фонетичната система на с. Речане, Призренско (Особености и тенденции в речниковото вариране), 56–108; **Чолева-Димитрова, А., М. Влахова-Ангелова и Н. Данчева.** Солта в българската микротопонимия, 109–146; **Бъркалова, П.** Синтактичното знание във възрожденските граматика, 147–174; **Осенова, П.** Хипотезата предложна фраза при българския подлог, 175–189; **Ангелова, Цв.** Словообразователни типове при названия на състояния и процеси, отразяващи репродуктивните функции на жената в българския език, 190–235; **Томов, М.** Мотиви за търсене на специализирана езиковедска помощ (Из практиката на езиковото консултиране), 236–256; **Vulchanova, M. and V. Vulchanov.** Language development in typically developing children and children with developmental deficits: A concise qualitative review, 257–273; **Манова, Р.** За интеркултурните комуникативни модели в езиковото обучение, 274–300.

Свободен пълнотекстов дотъп: <http://ibl.bas.bg/izvestiya/bg/>

Известия на Регионален исторически музей Габрово. Гл. ред. Георги Дзанев. ISSN 2367-6337.

2021, 3: Аризанова, С. Сведения за селищата в Лудогорието на територията на общините Кубрат, Разград и Завет (от VII в. до 1878 г.), 305–328; **Тезрзиев, Вл.** Борбата срещу алкохолизма през погледа на възрожденския периодичен печат и книжнина, 329–340; **Тошев, М.** Освобождението на

1869

гр. Осман пазар от османска власт. Бележки и материали, 341–358; **Радева, Св.** Капанската шевица, 359–365; **Реджеб, А. И.** Обредните послания в традиционните турски чеврета и учкури, 366–371; **Куртчу, С.** Спомени за трудовите обичаи и обреди в с. Сеслав, 372–381; **Гочев, К. А.** Свещената напитка на казълбашите (По материали от с. Мъдревко, община Кубрат), 382–392; **Христов, А.** Щрихи към вярванията за смърт при гагаузите от Вълчидолския край, 80-те г. на XX в., 393–404; **Денчева, Р.** Животните в бита и вярванията на гагаузите от Вълчидолско, Варненска област – 80-те г. на XX в., 405–426; **Николова, Н. и Г. Спасов.** Михаил Джуров – една личност от обществено-политическия живот в Разград в периода на новата му история, 427–475; **Михайлова, Г.** Д-р Георги Яламов и доверителите му по време на Народния съд в Разград (1944 – 1945 г.), 476–493; **Петров, Д.** 150 години библиотечно дело в Разград. Регионална библиотека „Проф. Боян Пенев“ – Разград. Боян Пенев – аристократът на духа, 494–528; **Петков, Д.** Някои факти и процеси, свързани с турското население в Разградски окръг/ област от края на 50-те до края на 80-те г. на XX век, 529–560.

Исторически преглед. БАН, Институт за исторически изследвания. Гл. ред. Илия Тодев. ISSN 0323-9748.

2021, № 3: Александрова, Е. Начало на българското девическо образование в Македония до 1878 г., 5–46; **Кривошиева, Й.** Куршум Хан в политиката на общинското управление в Пловдив през 1908–1912 година, 47–85; **Александрова, М.** Популярната музика през 30-те години в България (I част), 86–135; **Илиева, Д.** История на библиотеката при Института за исторически изследвания – БАН, 158–168; **Якимов, Г.** Формиране на икономическата грамотност на учениците чрез изучаване на средновековното икономическо развитие в новите учебници по история и цивилизации за VI клас, 169–182.

2021, № 4: Голев, К. „Те не можеха да воюват повече поради лятото“: асиметричната сезонна военна активност на кумано-кипчаките на Балканиите, 5–23; **Златанов, А.** Краеведът Христо Фъргов – един живот, отдаден на Карлово, 24–40; **Погромски, В.** Американските филантропски организации (ARA, JDC) и хуманитарната помощ за страните в Източна Европа след Първата световна война и конкретно за Царство България, 41–54; **Александрова, М.** Популярната музика през 30-те години в България (II част), 55–101; **Славкова, М.** Религиозно обучение и възпитание в българските и циганските евангелски общности до 1944 г., 102–119; **Бонева, Г.** Роля и функции на Института за чуждестранни студенти в София през 60-те и първата половина на 70-те години на XX в., 120–139; **Рахилова, В.** Образът на Стефан Богориди в изследването на Кристин Филиу „Биография на една империя. Управлението на османците в епоха на революция“, 140–180; **Кирилова, А.** Руската богослужебна книга в българските земи след Кримската война (по материали от архива на Найдено Геров). II част, 181–191; **Найденков, И.** Един документ, свидетелстващ за християнската етика и обществената ангажираност на българите в Отечеството и в емиграция (Румъния) през 60-те години на XIX век, 192–209.

История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2021, № 6: Петрова, Д. Сведения за българската история през IX – XI в., отразени в Руския хронограф, 555–573; **Савова, Д.** За „Кратко изложение за соединението на двете училища Свищовски, училището на божественното преображение и свети Апостоли“ на Емануил Васкидович, или първият публикуван общински устав на български език, 574–588; **Zhurba, M., Dotsenko, V. and N. Chernihovets.** Bulgarian Blagoev Commune in the Context of the Formation of the Soviet Totalitarian System (1920s – 1930s), 609–620.

2022, № 1: Бонева, В. Гробът на Хаджи Димитър е под връх Хаджи Димитър в Стара планина, 8–44; **Пенджекова-Христева, Р.** Нови извори за научните занимания и интереси по архивистика на акад. Иван Дуйчев, 45–64; **Григоров, Р.** Очерк върху отношенията между Цариградската патриаршия и българите през XIV в., 65–86; **Pakhomenko, S. and O. Sarajeva.** Formation of the Historical Memory of the Bulgarian Minority of Ukraine (1991 – 2020): Actors, Narratives and Commemoration, 87–99.

2022, № 2: Петков, П. Ст. Писател и учен. Архиепией и държавник. 180 години от рождението на Васил Друмев – Климент Браницки и Търновски, 127–143; **Стойчева, Ст.** Социални характеристики на българското свещеничество в Разложка каза в началото на XX в., 144–167; **Вълчев, И.** Празниците на Юпитер в Долна Мизия, 168–183; **Кръстев, Л.** Кримската война в дневниците на кралица Виктория, 184–199.

Резюмета на статиите на български език: <https://history.azbuki.bg/>

Културно-историческо наследство: Опазване, представяне, дигитализация. БАН, Институт по математика и информатика. Редактори: проф. д-р Петко Ст. Петков и доц. д-р Галина Богданова. ISSN 2367-8038.

2021, 7, № 2: Добревски, Д. И. и Р. Голева. Предизвикателства при опазване на православните традиции в българската иконопис, 24–31; **Серва, Е.** Пластична украса на Свети двери от фонда на Националния църковен историко-археологически музей при Светия Синод – елементи и символика, 32–50; **Кънчева, Ст.** Старозаветните четива за Сретение Господне: Херменевтичен ключ за екзегезата на Стария Завет в Православната църква, 51–60; **Стойнов, Ст., А. Стоянова-Дойчева и Т. Глушкова.** Виртуално-физическо пространство „Българско културно-историческо наследство“, 61–70; **Маданска, С., Ст. Стоянов и А. Стоянова-Дойчева.** Дигитализация на българската жилищна архитектура в и около периода на Възраждането – типологични групи и къщи, 94–106; **Иванова, Цв.** Онтология на българския фолклор, 107–114; **Кръстев, П.** Етномузиколожки терен и архивиране, 135–144; **Луканова, Г.** Опазване и популяризиране на културно-историческото наследство и селищната култура (по примера на гр. Каблешково, област Бургас, България), 145–150; **Георгиева, В. В.** Виното в традиции-

те на траките: съвременни изследвания и проявления, 172–180; **Владева, П.** Васил Левски, баба Дона Милина и троянските революционни дейци, 181–190; **Петров, М.** Словотворчеството в компютърно опосредстваната комуникация. Оказионализми (фалсоними) и неологизми (Изследване на базата на примери в социалната мрежа „Фейсбук“), 208–236; **Ангелова, А.** Фитонимическа лексика и ее отражение в языковой картине мира (На материале русского и болгарского языков), 237–244; **Горчев, А. и Д. Димитров.** Консервация и реставрация на моливдовули от фонда на археологически музей „Велики Преслав“, 245–251; **Коев, Е.** Новооткрита монашеска скална килия между манастирските скални комплекси „Архангела“ и „Кръщелнята“ от Ивановските скални манастири (нов поглед към обхвата на Великата лавра „Архангела“ при с. Иваново), 252–258; **Тодорова-Екмекджи, М.** Представяне и популяризиране на културното наследство с дигитални медии, маркетингови подходи и методи. Добри примери, 259–266.

Свободен пълнотекстов достъп: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/?l=bg>

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Николай Аретов. ISSN 0324-0495.

2022, № 1: Панов, А. Теорията за „антракта“ и съвременната наратология, 5–21; **Кьосев, А. и Д. Тенев.** Как да четем читателя? Методологически инструмент за изследване на читателя в съвременната българска литература, 22–31; **Байчев, Р.** Брой до 9: Литературна хипноза и сеанс в „Повече от любов“ от Радослав Гизгинджиев, 32–42; **Стоилов, Ф.** Еросът – мит и роман. Анализ на имплицитния читател в романа „Пиафè“ на Недялко Славов, 43–60; **Паскалева, Б.** Кризата на литературната история: „Една и съща нощ“ от Христо Карастоянов, 61–79; **Кокинова, К. Б.** Четене „на прага на съня“ у Владимир Полеганов, 80–89; **Кьосев, А.** Образи на читатели в съвременната българската литература: между либерални индивиди, жанрови патриоти и ядосан Народ, 90–115.

Резюмета на статиите на английски език: <https://litmis.eu/>

Македонски преглед/Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Александър Гребенаров. ISSN 0861-2277.

2020, № 2: Саламон, М. Военната операция при Беласица (1014 г.), 9–52; **Salamon, M.** The Belasitzka military operation (1014), 53–88; **Куюмджиева, Св.** Нотирани паметници от югозападните български земи до XV век, 89–126; **Рубаха, Я.** Военните действия на Солунския фронт през 1917 г., отразени в австро-унгарския печат („Czas“ и „Illustrierte Kronen Zeitung“), 101–126; **Костова, В.** Бежанци в Хасковски окръг след Ньойския договор 1919 г., 127–140; **Бужашка, Б.** За македонските българи в Истанбул (1913 – 1989), 141–168; **Антонова-Василева, Л.** Лексиката на Раховец, Призренско, като свидетелство за същността на местния говор „Bulgarishtja“, 169–180; **Тренчев, Г.** Михаил Попфилипов – учителят и книжовникът от с. Годлево, Разложко (1835 – 1910), 181–212; **Германов, Ст.** Георги Младенов (1931 – 2020): жизнен път и обществена дейност, 213–223.

2020, № 3: Цийман, Д. Архиепископията в Охрид по времето на Епирското деспотство (1204 – 1230), 9–20; **Ziemann, D.** The Archbishopric of Ohrid in the time of the Despotate of Epirus (1204 – 1230), 21–32; **Попов, Т.** Крепостите Верея и Сервия – опори на Самуилова България, 33–44; **Кърджилов, П.** Светлопис за Илинден 2. Фотографии, заснети по време на Илинденското въстание (1903) и използвани от Реджиналд Уайън за илюстрирането на книгата му „Балканите отвътре“ (1904 г.), 45–74; **Георгиев, Г. Н.** Добруджанско-македонският паралел в Българския национален въпрос, 75–88; **Банчев, Б.** Празникът на св. св. Кирил и Методий и кирилицата в политическата символика на съвременна Сърбия, 89–108; **Симеонова, Р.** Константин Симеонов Петканов – един тракиец, отдал се на добруджанското освободително движение, 109–120; **Жекова, П. и Й. Симов.** Две писма на Анастас Разбойников до Борис Христов, 121–128; **Митев, Тр.** Ценен документ за историята на българския емигрантски патриотичен политически фронт в Северна Америка, 129–158.

2020, № 4: Константинова, Ю. Солунската българска мъжка гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ – гордостта на екзархийската образователна система, 11–28; **Konstantinova, Y.** The Bulgarian Boys' High School 'Sts. Cyril and Methodius' in Salonica – the pride of the Bulgarian Exarchate's educational system, 29–44; **Кайчев, Н.** Македонският научен институт с неговите основатели – интелектуален продължител на солунските български гимназии (просопографски аспекти), 45–76; **Георгиева, Т.** Сведения за Солунската българска мъжка гимназия „Св. Св. Кирил и Методий“ в руските архиви (втората половина на XIX век), 77–86; **Кърджилов, П.** Светлопис за Илинден (3). Фотографии, заснети по време на Илинденското въстание (1903 г.) и използвани от Фредерик Мур за илюстрирането на книгата му „Балканската следа“ (1906 г.), 87–114; **Чалгънова, Е.** Петър Китанов от с. Лешко (1875 – 1912) – един бележит възпитаник на Солунската българска мъжка гимназия, 115–138; **Василева, М.** Реч на Божил Райнов „Спомени от учителстването ми с Трайча в Солун през учебната 1882 – 1883 г.“, писана по повод 25-годишнината от смъртта на Трайко Китанчев, 139–152.

2021, № 1: Жечев, Н. Георги С. Раковски (1821 – 1867). (Към 200-годишнината от рождението му), 9–40; **Zhechev, N.** Georgi S. Rakovski (1821 – 1867). (On the 200th anniversary of his birth), 41–65; **Дракалиев, Г.** Ръководни дейци на македонските дружества в Бургас в периода 1921 – 1946 г., 65–86; **Христосков, Р.** „Где е слога, тамъ е Бога“, или за предизвестеното разцепление на Ениджевардарско-Гумендженското благотворително дружество в София през 1936 г. 87–104; **Николаев, В.** Съществителните на *-ичар* в т.нар. „македонски јазик“ – общобългарска лексика и сърбизми от домашен произход, 105–136; **Чолева-Димитрова, А.** Един голям учен и ревностен пазител на българщината. 100 години от рождението на проф. дфн Йордан Заимов (1921 – 2021 г.), 137–146; **Йоан (Пешев), йеромонах.** 6 май 1935 г. Гергьовден. Един неизвестен фрагмент от живота на Неврокопския митрополит Борис, 147–154; **Даутов, Н. и Т. Балкански.** За песента „Костадин капетан“ и нейния предполагаем герой, 155–174.

2021, № 2: Никифорова, С. Изграждане на социално-икономическата структура на българското временно управление във Вардарска Македония (1941 – 1944), 9–26; **Nikiforova, S.** Building the socio-economic structure of the Bulgarian interim government in Vardar Macedonia (1941 – 1944), 27–42; **Златков, А.** Усилията на Димитър Марков като княжески дипломатически агент в Цариград за постигане на българските национални стремежи (1896 – 1899), 43–76; **Луков, Г.** Военната болница и гробищата при с. Дреново, Кавадарско, по документи от Държавния военноисторически архив, 77–94; **Павлова, П.** Македонският въпрос в българо-югославските отношения (1969 – 1975 г.), 95–116; **Николаев, В.** Сръбските окцидентализми на *-ичар* в т.нар. „македонски јазик“ – огромен елемент на лексикална сърбизация, 117–162; **Еков, Е.** Архивни източници за историята на ВМРО – СМД през 90-те години на ХХ в., 163–174.

Минало/Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2021, № 4: Попов, Т. Политическата и църковна власт на средновековна България в земите на днешно Косово, 5–11; **Трайкова-Йоанина, В.** Георги Ст. Раковски за началата и древните корени на Българската църква и за българо-гръцката църковна разпра, 12–35; **Иванов, Р.** Гробът на епископ Рафаил Добрев Попов в Одрин, 36–38; **Хаджийски, И.** Ньойският мирен договор (диктат), 39–51; **Кривошиева, Й.** Чепинските села от края на ХІХ и първата половина на ХХ век, 52–74.

2022, № 1: Сотиров, Д. Документи от личния архив, 4–18; **Александрова, Е.** Спомените на кукушкия окръжен управител Владимир Караманов за бежанската вълна в Петричко през лятото на 1913 г., 19–28; **Табов, Й.** За титлата „Пръв епископ“ в житието на св. Климент, епископ Велички, 29–40; **Иванов, Р.** Надгробни паметници на еничари от България, 41–48; **Влайков, Вл.** Уилям Гладстон, английската политика и българската криза. Ранни биографични данни, 49–54; **Хаджийски, Ив. Ст.** 100 години от създаването на дупнишкия околийски вестник „Светлина“. Българолюбецът Джеймс Баучер, 55–66; **Иванов, К.** Отзвук в европейския печат от една българска саможертва, 67–74; **Миланова, А., Г. Грозданова-Радева и Г. Ю. Дикин.** Професионалното музикално образование на Балканите. Някои примери от България, Гърция и Румъния, 75–84.

Проблеми на изкуството/Art Studies quarterly. БАН. Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. Александър Донеv. ISSN 0032-9371.

2021, № 4: Велинов, Л. Хипотези за българското анимационното кино като средство за изграждане и развитие на публиките, 26–37.

2022, № 1: Генова, Е. Тревненската рисувана ерминия и някои от моделите на тревненските зографи, 3–12; **Русева, Р.** Мистичният годеж на св. Екатерина с Христос – една непубликувана икона от Музея за християнско изкуство в София (предварителни наблюдения), 13–19; **Гергова, И.** Гравьорът монах Леонтий Рус, 20–32; **Куюмджиев, А.** Два етюда върху изку-

ството и историята на Черноморския регион през XIX в., 33–45; **Трифопова, А.** Църквата „Св. Неделя“ (1832) в Пловдив въз основа на гръцките епиграфски свидетелства, 46–57; **Кунева, Цв.** Ктиторът на Кремиковския манастир митрополит Калевит и династията на Бранковичите, 58–63.

Проглас. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. дфн Живка Колева-Златева. ISSN 1310-2141.

2021, № 2: Грудков, В. Времена и маски. По текстове от и за Емилиян Станев, 168–176; **Христов, А.** Елин-Пелиновите „Съчинения“ (1938 – 1942): поява, неточности, значение, 178–185; **Гецов, А.** Апозитивната конструкция в българския език – проблеми, възгледи, решения, 204–214; **Тодорова, М., В. Стефанова и Цв. Димитрова.** Предикативи за състояние: концепции, класификации и проблеми, 215–228; **Петрова, А.** Към въпроса за мултимодалността на възприятията и отражението ѝ в езика, 229–243; **Димитрова, И.** За някои особености на гостоприемството в полската и в българската лингвокултура, 244–251; **Чолаков, И.** Иновативните идеи на Любен Георгиев за обучението по български език, 252–260; **Видева, Р.** Лесните за четене версии на правни текстове като средство за улесняване на когнитивната достъпност на юридическия език, 261–270.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://journals.uni-vt.bg/proglas/bul/>

Славянски диалози. Списание за славянски езици, литература и култура. Филологически факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Гл. ред. Жоржета Чолакова. ISSN 1312-5346.

2021, 27: Анастасова, М. Глаголът *съм* в старобългарски и староанглийски език – лексикални и граматични особености, 65–82; **Иванова, Д.** Между разговорно и книжовно, или за фонетичните особености в езика на Христати Павлович в „Писменник общеполезен“ (1835), 83–97; **Николова, Н.** Лексика и терминология в *Книга за писма* от Стоян и Христо Караминкови (1850), 98–111; **Хебрез, Д.** Някои правописни грешки на българските студенти, изучаващи сръбски език, 112–120; **Салхинова, М.** Преглед на съвременната българска и чешка картинна книга за деца, 121–154.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://dialogi.uni-plovdiv.bg/>

Съпоставително езикознание/Contrastive Linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. проф. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2021, № 2–3: Дукова, У. Similia similibus в български народни названия на лечебни растения, 7–12; **Видева, Р.** Propuesta de un glosario bilingüe (español-búlgaro) de terminología notarial en materia de sucesiones testadas, 13–24; **Джонова, М. и Б. Михайлова.** Рефлексивният пасив в българския и румънския език – форми и употреба, 25–36. **Аврамова, Цв.** Милош Докулил и българската дериватология, 37–49.

2021, № 4: Тилев, Е. За категориалните и некатегориалните значения на категорията *лице* при личните местоимения в руския език (в съпоставка с български), 5–20; **Mihaylova, B.** Comment les mots ont appris a pleurer, 21–37; **Стоянова, Ю.** Овластяване на консонантни кълстери в ранната детска възраст, 38–59; **Тодорова, М., Цв. Димитрова и В. Стефанова.** Предикативи за състояние в български – разновидности и граници, 60–85.

2022, № 1: Марку, Хр. Г. За глаголният вид в българския език, разположен между славянския и гръцкия аспектуален тип, 5–17; **Sivilova Y.** A Geographical Map of the Phrase (Part 1), 18–31; **Савова, Д.** Обективна и субективна предикативна структура и предикативни отношения в българском языке, 32–54; **Асенова, П.** „Може ли, ки? Не знам, ки!“ 160 години от написването на Търлиското евангелие (1861) и 100 години от издаването му (1920) от Любомир Милетич, 55–71.

Частичен достъп до статиите: <https://contrastive-ling.com/>

Филологически форум. Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. Венета Савова. ISSN 2534-9473.

2021, № 14: Добрева, И. De+infinitivo as Balkan contact influence in Judeo-Spanish, 17–26; **Стефанов, С.** Към етимологията на няколко български диалектни думи, 27–36; **Петкова, Г. и В. Иванова.** Сръбски мъжки лични имена, образувани от апелативи, назоваващи животни, птици и растения, 37–42; **Горанова, Сл.** Влиянието на социолингвистичния фактор „престиж“ върху употребата на лабиодентален алофон [v] в съвременния испански език, 43–50; **Николова, М.** Братоубийството като борба срещу морала в „Богомилски легенди“ на Николай Райнов, 51–69; **Атанасова, П.** Типология на преживяването на интелегента във всекидневието в разкази от 30-те и началото на 40-те години на XX век, 70–85; **Кашилска, Т.** В мемоарния свят на Дора Габе – фигури и стратегии за памет, 86–99; **Belikov, A.** L'humanisme de Yovkov comme confiance en la capacité de l'être humain de choisir une meilleure version de soi-même, 179–186; **Стефанов, С.** Към етимологията на една гръцка заемка в български и сръбски, 242–248.

2022, № 15: Belikov, A. Musique, bonté et foi dans le roman *Ballade pour Georg Henig* de Victor Paskov, 129–135; **Георгиев, Л.** Опит за история на една докторантска специализация във Виена през 2004 г. в имейли до знатни личности и учени, 160–173; **Стефанов, С.** Стефан Младенов и „Речник на чуждите думи в българския език с обяснения за потекло и състав“, 174–186.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://philol-forum.uni-sofia.bg/>

Философия. МОН. Гл. ред. проф. д-р Георги Апостолов. ISSN 0861–6302.

2021, № 4: Ялъмов, Т. Концептуализирането на художника [Роберт Баръмов] в артист: иновации, игри и импровизации, 413–422.

2022, № 1: Салджиев, Хр. Еврейските мотиви в „Сказание за буквите“ на Константин Костенечки – културни и интерпретационни проблеми, 61–72.

Чуждоезиково обучение. МОН. Гл. ред. проф. дн Димитър Веселинов. ISSN 0205–1834.

2021, № 6: Барабаш, О. и А. Пенчева. Интернационализъм „аванс“ в руском и болгарском языках: сопоставительный анализ, 567–578; **Митева, Кр.** Творецът Петър Дачев в списание „Пламък“, 614–628; **Златанов, И.** Какво е курорт?, 629–634.

2022, № 1: Stalyanova, N. and E. Krejčova. Language Transfer and Problems of Teaching Bulgarian for Slav Students, 9–16.

Bulgaria mediaevalis. Фондация „Българско историческо наследство“ Ред. Илия Г. Илиев, А. Николов, К. Ненов. ISSN 1314-2941.

2019, 10: Ненов, К. Епиграфски свидетелства за мирния договор между Византия и България от 819/820 г., 35–114; **Цийман, Д.** Незабелязани данни в Отговорите на папа Николай I по допитванията на българите, 115–122; **Милтенова, А.** Съчиненията по естествознание в средновековна България: жанрова специфика на изворите, нови находки и перспективи, 123–134; **Илиева, Т.** Приносът на Йоан Екзарх към изграждането на старобългарската естественонаучна терминология, 135–178; **Петрова, Д.** Българските книжовници и техните учители по данни от X – XV век, 171–178; **Павликянов, К.** Свидетелства за българска образованост в Света гора от XI до XV век, 179–184; **Dall’Aglia, Fr.** „Sicut in libris nostris invenimus esse scriptum“: historical knowledge in the documents pertaining to the establishment of the Second Bulgarian State, 185–194; **Мусакова, Е.** Игри с букви и думи, или още нещо за българската книжовна култура през XIV век, 195–226; **Иванов, Вл.** Лудолф фон Зюдхайм за пътя до Светата земя, Морея, Константинопол, Ефес и егейските острови, 227–240; **Куюмджиева, Св.** Бележки за музикално образование по българските земи през XV век, 241–250; **Данова, П.** Средновековните българи в справочници и речници от ранномодерна Европа, 251–274; **Ангелов, П.** Интелектът на българите през погледа на византийците, 277–290; **Georgieva, S.** The religious life of women in medieval Bulgaria, 291–308; **Ангелов, Вл.** Образовани чужденци в Първата българска държава, 309–318; **Илиев, И. Г.** Учители, училища и ученици през Златното време на ранносредновековна България, 319–324; **Николова, Б.** Климент Охридски и екзарх Йоан като учители във вярата, 325–332; **Чолова, Цв.** Християнската пайдея (humanitas) в българското средновековно образование и наука, 333–349; **Валентинова, Д.** Ius romanum, ius byzantinum и българското средновековно право: рецепция и влияния, 349–356; **Чешмеджи-**

1869

ев, Д. Бележки върху църковната политика на цар Йоан Александър (1331 – 1371), 357–366; **Димитров, Т.** Византийската медицина пред лицето на Черната смърт (1347 – 1453): институции, познания, практики, 367–382; **Гюзелев, В.** Крал и император Сигизмунд I Люксембургски (1387 – 1437) и българите, 383–412; **Костова, Е.** Нови щрихи към портрета на един учител и дипломат: Никола Българина и неговото място в историята на Дубровник и Балканите през 90-те години на XIV в., 413–422; **Полывянный, Дм.** Константин Философ Костенецкий как ученый: подходи, практики и процедури, 423–436; **Stanković, Vl.** Constantine of Kostenec, his life of despot Stefan and the end of the Middle Ages in the Balkans, 437–442; Публикации на Василка Тъпкова-Заимова (2014 – 2019), 451–454.

2020, 11: Ненов, К. Произходът на българите според „Liber generationis“, 3–35; **Инкова, М.** Обкованите с метал колани като мода и/или инсигния в Първото българско царство, 37–65; **Илиева, Т.** Езиков образ на отношенията между половете в литературните паметници на Slavia Orthodoxa, 67–188; **Димитрова, А.** Езикови данни за мустаците в средновековна България, 119–128; **Делвинска, А.** Византийската агиография от IX – XI век като извор за семейния живот, 129–135; **Петрова-Танева, М.** За имената на св. 40 мъченици от Севастия и тяхната предпазна сила, 137–154; **Станев, К.** Керемиди и улуци от Филипопол през XII– началото на XIII век, 155–177; **Илиев, И. Г.** Съдебните спорове като част от всекидневието на средновековните българи, 179–193; **Йорданов, К.** „Франкски“ герб от фамилната гробница в манастира „Св. Богородица Пантанаса“ в Мелник, 195–235; **Аризанова, С.** Сведения за облеклото на българите в дубровнишки документи от XIII – XIV век, 237–245; **Чокоев, И.** За някои детайли от облеклото през XIV век, 247–260; **Попова, И.** Жените и всекидневието на Балканите според западни пътешественици (XIV – XIX в.), 261–268; **Данова, П.** Използвано ли е огнестрелно оръжие при обсадата на Никопол (10 – 25 септември 1396 г.)?, 269–279; **Парпулов, Г.** Охридският архиепископ Доротей (PLP 5905), 281–290; **Stanković, Vl.** Glimpses of Everyday Life and Political Realities in the Late- and Post-Byzantine Balkans from Byzantine Documents, 291–296; **Todorova, E.** About the Significance of Some of the Gestures Presented in the Life of St. Theodosius the Great by Drag684 from the 16th century, 297–302; **Григорова, Т.** Стенописната украса в трапезарията на Бачковския манастир и нейното ритуално предназначение, 303–319; **Узунова, Е.** Още един път за Обретеновия сборник от Националната библиотека, 321–329; **Ангелов, Вл.** Робите във всекидневието на средновековна България, 333–342; **Георгиева, С.** Сватбени обичаи в средновековна България, 343–350; **Ангелов, П.** Страх от болести и епидемии в средновековна България, 351–358; **Стоянов, А.** Наемничеството в средновековна България, 359–376; **Николова, Б.** Непознатият всекидневен живот на средновековния български духовник, 377–384; **Петрова, Д.** Книгата във всекидневния живот на средновековния българин, 385–389; **Бенчева, Й.** Рибата – улов, консумация и търговия в Българското средновековие, 391–400; **Hurchick, D.** Tsar Petŭr I and Bulgaria: Some Critical Observations), 401–426; **Симеонов, Г.** Подвижното скотовъдство в Македония през X – XIII век. Форми и стопанско значение, 427–457; **Илиева, Л.** „За тънкото тамошно вино и

чашата на простацината“. Всекидневието в Охридската архиепископия (XI – XIII в.), 459–463; **Костова, Е.** За съдбата, собствениците и състава на едно балканско владетелско имущество от XIII век, 465–479; **Pilipović, R. and Dr. Marjanović.** Sibylline Oracle Among the Bulgarians and Serbs – A Contribution to the Understanding of Political Eschatology in the Late Middle Ages, 481–490; **Георгиева, Т.** Развитие на пчеларството по българските земи през XIII – XIV век, 491–503; **Иванов, Вл.** Към проблема за появата на огнестрелното оръжие по българските земи, 505–524.

Резюмета на статиите на английски език: <http://bhhfoundation.org/projects/journals/14-bm7c36.html?layout=>

Bulgarian Historical Review/Revue bulgare d’Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Historical Studies. Ed.-in-Chief: Daniel Vachkov. ISSN 0204-8906.

2021, № 3–4: Türk, N. E. M. The Idea of Peasant Soldierly in the Byzantine and Ottoman States in the Fourteenth and Fifteenth Centuries, 3–20; **Dimitrov, St.** Development of Mining in Sakar Mountain in the 15th and 16th Centuries. Demographic and Economic Characteristics of the Population Engaged in Ore Mining and Metalworking, 47–108; **Gotovska-Henze, T.** Zwei Konzeptionen über die ursprüngliche Modernisierung des Schulwesens der untergebenen Völker in der Habsburgermonarchie und im Osmanischen Reich im 18. und 19. Jahrhundert, 109–161; **Stoyanovich, P.** Sein und Schein am Hofe des Zaren Ferdinand von Bulgarien: einige Nuancen seines Intimlebens, 162–172; **Minczew, G.** Foreign Bogomilism? The Historiosophic Hesitations of Petar Mutafchiev, 173–195; **Asandului, G.** Party Education in Communist Romania in the First Two Post-war Decades (1945–1965), 196–226; **Якимова, И.** „Русский фактор“ в болгарской внешней политике в 90-е годы XX века, 227–258.

Études balkaniques. Institute d’Études balcaniques & Centre de Thracologie. Ed.-in-Chief: Raia Zaimova. ISSN 0324-1654.

2021, № 4: Todorova, M. Greek? Revolution? Historiographical Inscriptions of a Historical Event, 529–565; **Banchev, B.** The Serbian Orthodox Church in Montenegro and the Conflict of Identities in 2019 – 2020, 566–591; **Mitroiu, S.** Memory of Communism through Comics: Continuities and Disruptions of Violence, Commodification and Manipulation, 592–624; **Lazăr, S. and A. Ceaușescu.** Symbolism and Functions of the Fireplace in Traditional Societies. Case Study: The Romanian Space), 625–643.

2022, № 2: Fol, V. St. Marina between Venice and the Balkans, 7–28; **Lozanova-Stancheva, V.** Towards the Sources of the Legend of the Dragon of Rhodes, 29–47; **Georgieva, A.** The Miraculous Pathway of Individuation, 48–64; **Fol, A.** Defining Beauty in Art: Five provisi and Six Criteria sine qua non, 65–79; **Atanassova, V.** A Foot of Sarapis in the National Archaeological Institute with Museum, Bulgarian Academy of Sciences?, 80–94; **Ivaylova, M.** The Elephant in an Early Christian Text. Semantic and Linguistic Changes, 95–112; **Sabev,**

1869

O. An 1866 Celestial Event in the Balkans and its Contemporary Scientific Interpretation, 113–133; **Nazarska, G.** Sofia as a Sacred Space for Esoteric Societies (End of the 19th – First Half of the 20th Century), 134–158; **Spasova-Dikova, J.** Stage Incarnations of Totalitarian Mythologems in the Bulgarian Theatre, 159–188.

Palaeobulgaria/Старобългаристика. БАН, Кирило-Методиевски научен център, Гл. ред. проф. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2021, № 4: Тотоманова, А.-М. За „сърбизмите“ в *Мариинското евангелие*, 3–14; **Новак, М. О.** Тропари в древнерусских паримейниках XII – XIV вв. (*На материале онлайн-коллекции „Манускрипт“*), 15–34; **Петков, Г.** Неизвестен препис на *Проложното житие на св. Еразъм Охридски (Формийски)*, 35–54; **Йонова, М.** Слово за *Езон* по ръкопис 1161 от сбирката на Църковно-историческия и архивен институт (*Изследване и издание*), 55–84; **Джиджора, Е.** Краснѣ нозѣ стажавѣ: Концепция възсоздания апостола-благовестителя в некоторых произведениях средневековой славянской гимнографии и агиографии, 85–112; **Узунова, Д.** Неизвестен превод на Самуил Бакачич, 113–123.

2022, № 1: Котова, Д. Слово 19 от *Учителното евангелие* и неговите гръцки източници, 3–28; **Koch, Chr.** Noch einmal aksl. **ѠъѠѠѠ**, 29–50; **Тасева, Л.** Хронотопът на старобългарските композиции с ин- ‘един’, 51–80; **Самарѣ, I.** New Information on the Slavonic Sources of the Oldest Romanian Psalters, 81–94; **Баталова, Ст.** По следите на боландистите, или за първите приноси в научното изследване на изворите за живота и делото на св. Кирил и св. Методий, 95–162; **Русева, Р.** За иконата на св. Георги Диасорит с позлатен обков от Музея за християнско изкуство в София (Предварителни наблюдения), 163–180; **Скарпа, М., М. Рипаранте, Д. Панева-Маринова, М. Гойнов и Д. Лучев.** Онлайн база данни на южнославянски ръкописи от XIV в., 181–202.

Studia Litteraria Serdicensia. Институт за литература – БАН. Отг. ред. Огнян Ковачев. ISSN 2738-7631.

2021, № 1: Александрова, И. Изворите на обновлението в „Кървава песен“ на Пенчо Славейков, 133–143; **Станева, М.** Римейк на фолклорните мотиви и сюжети в българската литература от Освобождението до Първата световна война. Идеологически употреби на фолклора, 144–154; **Пилева, М.** Ботевата молитва – връщане към автентични модели или преобръщане на жанра, 155–169; **Ангов, Пл.** Емилиян Станев – Томас Ман: диалогът между две творби – между литературната типология и култур-цивилизационния римейк, 182–203; **Koycheva, R.** Le cycle de poèmes „Sursum corda!“ de Stoyan Mihaylovski et son prédicesseur littéraire: la psychologie de la réécriture, 214–228.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://studialiteraria.eu/bg>

ДИСЕРТАЦИИ

Дисертации, защитени през 2022 година

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Таня Спасова БЕДАВАДЖИЕВА. Фигурата на андрогина – вариативност и концепти в европейските литератури. Пловдив, 2022.

Николай Генчев ГЕНОВ. Виртуалното тяло в научната фантастика: опит върху фантастиката. София, 2022.

Радея Николаева ГЕШЕВА. Език и памет в проекта *Écriture féminine* (романите на Наталия Гинзбург, Дача Мараини и Елена Феранте). София, 2022.

Явор Николаев ИВАНОВ. Лексиката на среднобългарския превод на Диалозите на папа Григорий Двоеслов. София, 2022.

Зоя Георгиева ИВАНОВА. Памет и себепознание в еготекстовете на руски писатели емигранти във Франция (първата половина на XX век). Пловдив, 2022.

Юлка ИМЕРИ. Вокалната система на албанския говор в Прешевската долина. София, 2022.

Александра Димитрова КЛИЧОРОВА. Лексиката на банския говор. Благоевград, 2022.

Катрин Константинова КОСТОВА. Близкородствени езици в контакт (върху материал от чешки, руски и български език). София, 2022.

Христина Николова КУКОВА. Формално описание на перцептивните и менталните предикати в българския език (снемане на семантична многозначност). София, 2022.

Бойко Панов ЛАМБОВСКИ. Многогласие на лирическия Аз в поезията на Йосиф Бродски. София, 2022.

Полина Николаева МИТКОВА. Начини за изразяване на отказ в бизнес комуникацията/Ways of expressing refusal in business communication. Шумен, 2022.

Ива Иванова ПЕНЕВА. Психолингвистични аспекти на рекламата на висше образование и образователни продукти. Велико Търново, 2022.

Ализа Тайсир ХАЛИЛ-КОНСТАНТИНОВА. Народни модели за назоваване на традиционни видове алкохолни напитки в българските говори. София, 2022.

Цветелина Петкова ЦВЕТАНОВА-ЦАНЕВА. Лингвистични и културологични маркери на националната идентичност в езика на млади бесарабски българи. София, 2022.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Мария Бориславова АЛЕКСАНДРОВА. Музика и общество в България (20-те – 50-те години на 20 век). София, 2022.

Данаил Марчелов АТАНАСОВ. Танцовата култура на Разложката котловина. Проявления и специфики. Благоевград, 2022.

Васил Владимиров БАЛТАДЖИЕВ. Аспекти на всекидневието на мъжете в трудоспособна възраст в българското село (етнологично проучване края на ХХ – началото на ХХІ век). София, 2022.

Деян Антонов БОЕВ. Тенденции и проблеми на българската монументална скулптура от 70-те години на ХХ до началото на ХХІ век. Велико Търново, 2022.

Томаш БУДАИ. Балканската политика на Австро-Унгария 1867 – 1906. София, 2022.

Димитър Антов ВИДЕНОВ. Просветно движение на българите в Хасково през Възраждането. Шумен, 2022.

Десислава Радославова ВУТОВА. Балкански аспекти на култа към св. Петка Търновска (ХV – ХVІІІ век). Велико Търново, 2022.

Даниел ГАЛИЛИ. Сунитските ислямски движения в Близкия изток и теорията на прагматизма. Благоевград, 2022.

Ангелина-Огняна Олегова ГОЧЕВА. Концертът за кларинет през ХХ век в творчеството на К. Нилсен, А. Копланд, Ж. Франсе и Е. Денисов – музикално-изразни средства и интерпретационни подходи. София, 2022.

Радостин Григоров ГРИГОРОВ. Цариградската патриаршия и българите (ХІV – средата на ХV в.). София, 2022.

Галин Христов ДИМИТРОВ. Преселения на българи от края на ХVІІ век и участието им във военни формирования на територията на Руската империя (днешна Украйна) през ХVІІІ век. Велико Търново, 2022.

Владислав Живков ЖИВКОВ. Културата между Долен Дунав и Стара планина през периода от средата на ІІ в. пр.Хр. до началото на ІІ в. сл.Хр. (по археологически данни от Северна България). София, 2022.

1869

Жоржета Викторова ИЛИЕВА. Църква и империя по времето на св. патриарх Николай I Мистик (църковно-историческо изследване). София, 2022.

Антон Дацев КАРАБАШЕВ. Монетната циркулация в Анхиало и прилежащата му територия (I – III в.). Велико Търново, 2022.

Мирена Паулинова МИТЕВА. Международен панаир – Пловдив във външнотърговската политика на България по време на Студената война. София, 2022.

Мартин Емилов МИШЕВ. Тракийската конница (V – третата четвърт на IV в. пр.Хр.). София, 2022.

Емануел Стефанов МУТАФОВ. Митрополитският храм „Св. Стефан“ в Несебър и неговият художествен кръг: културен контекст, интертекстуалност и интервизуалност. София, 2022. ДН

Ивана Иванова НИКОЛОВА. Социалната държава в САЩ (1945 – 1953). Политически и обществени нагласи. София, 2022.

Ангел Митков ОРБЕЦОВ. Българо-иранските отношения от Освобождението до края на 50-те години на XX век. София, 2022.

Аделина Здравкова ПЕТРОВА. Християнските търговци от европейските провинции на Османската империя на панаири в град Лайпциг (1718 – 1839 г.). София, 2022.

Тенчо Николов ПОПОВ. Български средновековни монети като извор за историята. Монетосечения на цар Йоан II Асен с деспот Мануил Комнин Дука и деспот Михаил II Дука: Солун и Епир под върховната власт на българския цар след 1230 г. София, 2022.

Маргарет Николаева ПОППЕТРОВА. Книгоиздаването в социалистическа България: процеси и политики (1944 – 1956 г.). София, 2022.

Михаела Василева РАДКОВА. Превръщането на образа в символ чрез средствата на графичния дизайн и въздействието му върху зрителя. Велико Търново, 2022.

Стоян Димитров СТОЯНОВ. Българо-полски политически отношения (1945 – 1989 г.). София, 2022.

Зозан Мехмет ТАРХАН. Власт и идеология в Ранната новоасирийска империя (934 – 745 г. пр.Хр.). София, 2022.

Красимира Манолова ТОДОРОВА. Република Македония в българската политика (1989 – 1997 г.). София, 2022.

Ева Николова ТОНКОВА. Керамика с украса в стил „West Slope“ от територията на България. София, 2022.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2022 г.

Бунтът на духа – основна сила по пътя към свободата

Международна научна конференция, посветена на 150 г. от Първото общо събрание на БРЦК и 150 г. от смъртта на Ангел Кънчев

Регионална библиотека „Любен Каравелов“, Русенски университет „Ангел Кънчев“, Съюз на учените – клон Русе, Национален музей „Васил Левски“ – Карлово, Фондация „Васил Левски“

28 – 29 май 2022 г. – Русе, онлайн

51 доклада

Програма: <https://cutt.ly/qHNJAdX>

Българо-сръбски книжовни и културни връзки в контекста на византийската цивилизация

Българо-сръбска научна конференция

Институт за литература при БАН и Византоложки институт при Събската академия на науките и изкуствата

15 юни 2022 г. – София, онлайн

13 доклада

Програма: <https://cutt.ly/yJKIGkw>

Езици, култури, комуникации 2022

Международна научна конференция

Филологически факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

10 – 11 юни 2022 – Велико Търново

57 доклада

Програма: <https://cutt.ly/9Khul8R>

Завръщането на Борис Йоцов

Научен семинар

Институт за литература при БАН

8 юни 2022 г. – София

13 доклада

Програма: <https://cutt.ly/BJKRLuH>

Знай своя род и език

Национална научна конференция с международно участие
Филологически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
19 – 20 май 2022 – Пловдив
53 доклада
Програма: <https://cutt.ly/IHNUunp>

Идея – идеал – идеология. Музикалната култура в България през втората половина на XX век

Национална научна конференция с международно участие
Национална музикална академия „Панчо Владигеров“
28 – 29 април 2022 г. – София
22 доклада
Програма: <https://cutt.ly/0HMcPI9>

Измерения на любовта през Възраждането

Научен колегиум
Секция „Литература на Българското възраждане“ на Института за литература при БАН
18 май 2022 г. – София
20 доклада
Програма: <https://cutt.ly/xHNIjng>

Източен въпрос – Български въпрос – Македонски въпрос

Научна конференция
Македонско културно-просветно дружество „Гоце Делчев“ – Варна, Фондация „Българи от Македония“, Македонски научен институт, Институт за исторически изследвания при БАН, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“
19 април 2022 г. – Варна
12 доклада
Програма: <https://cutt.ly/3HNEYWg>

Интерпретации и контекстуализации в българската литературна критика – втора част

Национална научна конференция
Институт за литература при БАН
12 – 13 май 2022 – София
37 доклада
Програма: <https://cutt.ly/NHNPGsB>

Кирило-Методиевски четения 2022

Тридесет и осми четения, посветени на 150 години от рождението на проф. Йордан Иванов и на 140 години от рождението на проф. Стоян Романски
Катедра по кирилometодиевистика към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
16 – 17 май 2022 – София
33 доклада
Програма: <https://cutt.ly/UHNAcxi>

Кризи и предизвикателства в Източна Европа 60-те 90-те години на XX в.

Кръгла маса
Институт за исторически изследвания при БАН
26 май 2022 – София
10 доклада
Програма: <https://cutt.ly/4JdYWdG>

Културно-историческо наследство: опазване, представяне, дигитализация

Осма международна научна конференция
Институт по математика и информатика, Институт по етнология и фолклористика с Етнографски музей, Национален археологически институт с музей при БАН, Съюз на учените в България – клон Велико Търново, Факултет по изобразително изкуство на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Европейска асоциация на фолклорните фестивали
12 – 16 април 2022 г. – Велико Търново, онлайн
57 доклада
Програма: <https://cutt.ly/QJKGr03>
Запис от конференцията: <https://cutt.ly/1JKNHgB6>

Литературни метаморфози: между живота и текста

Научен форум
Институт за литература при БАН
16 май 2022 г. – София
6 доклада
Програма: <https://cutt.ly/ZHNOHQJ>

Минало и перспективи пред историческата наука през 21 век

Международна конференция
Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
21 май 2022 г. – София
4 доклада
Програма: <https://cutt.ly/7HNxEHh>

Мрежи и механизми на влияние в регионалната политика, икономика и култура

Научна конференция

Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ и Център за регионални изследвания и анализи

19 май 2022 г. – София

15 доклада

Програма: <https://cutt.ly/5HNvecq>

От страницата към екрана и vice versa

Научна конференция

Академичен кръг по сравнително литературознание

Софийски университет, зала 1

13 май 2022 г. – София

14 доклада

Програма: <https://cutt.ly/uHNDZmL>

Петнадесети славистични четения

Международна научна конференция

Катедра по славянско езикознание и Катедра по славянски литератури към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

16 – 18 юни 2022 – София

Проблеми на модернизацията на българското общество през „дългия XIX век“

Научен семинар

Институт за исторически изследвания при БАН

31 март 2022 г. – София

12 доклада

Програма: <https://cutt.ly/DHNWbdV>

Пътуване към България

Осма национална конференция

по история, археология и културен туризъм

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, Регионален исторически музей – Шумен

9 – 11 май 2022 г. – Шумен

57 доклада

Програма: <https://cutt.ly/7HNnmuh>

Руско-украинската война и България през погледа на историците

Кръгла маса

Институт за исторически изследвания при БАН

27 май 2022 г. – София

6 доклада

Програма: <https://cutt.ly/NJKYMBz>

Св. цар Борис I Покръстител и православната духовност и култура

Национална научна конференция по история, археология и архитектура
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ и Регионален исторически музей – Шумен

4 – 5 май 2022 – Плиска

13 доклада

Програма: <https://cutt.ly/fHNFR7e>

Социализмът през петте сетива

Национална научна онлайн конференция с международно участие
Център за етнология и културна антропология към Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

3 – 4 март – онлайн

29 доклада

Програма: <https://cutt.ly/8HVyDX7>

Старите български столици – от зората на проучванията до наши дни

Международна научна конференция
Археологически музей „Велики Преслав“

19 – 21 май – Преслав

14 доклада

Програма: <https://cutt.ly/7HNnSrD>

100 години Радой Ралин

Национална научна конференция
Департамент „Нова българистика“ на Нов български университет

29 април 2022 г. – София

13 доклада

Стопанската култура на българите и примерът на габровци през XIX – XXI век

Национална научна конференция
Регионален исторически музей – Габрово и Институт за исторически изследвания при БАН

28 – 29 април 2022 – Габрово

30 доклада

Програма: <https://cutt.ly/iHVuyFl>

Тракологията – наука без граници

Национална научна конференция
Институт за балканистика с Център по тракология при БАН, Национален археологически институт с музей при БАН; Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, Нов български университет, Национален исторически музей

16 – 17 май 2022 – София

30 доклада

Програма: <https://cutt.ly/UHNGHf3>

Хуманитаристиката – традиции и предизвикателства

Юбилейна научна конференция с международно участие

Факултет по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“

11 – 13 май, 2022 – Шумен

168 доклада

Програма: <https://cutt.ly/rHMbE1Z>

Юбилейна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ 2022

Международна научна конференция

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН.

15 – 17 май 2022 – София

68 доклада

Програма: <https://cutt.ly/sHNTC3V>

Видеозапис в YouTube: <https://cutt.ly/0HNYNyv>

Semiotization and Transubstantiation: Julia Kristeva for the 21st Century

Международна научна конференция

Нов български университет и Югоизточноевропейски център за семиотични изследвания

22 – 23 май 2022 – София

27 доклада

Програма: <https://cutt.ly/xHNmme0>

ХОРИЗОНТИ

Славянският семинар на университета „Алберт-Лудвиг“ във Фрайбург и българистиката

Университетът във Фрайбург¹ е основан през 1457 г. като втория университет след този във Виена в австрийско-хабсбургските владения. Учебният процес започва през 1460 г. По същото време започват и лекционните курсове в най-стария университет на Швейцария в Базел. Най-старият университет в Германия, „Рупрехт-Карл“ в Хайделберг, основан 1386 г., е създал вече поколения учени, а Университетът в Страсбург предстои да бъде открит през 1538 г. като наследник на лутеранска гимназия. Тази среда (защото Фрайбург е отдалечен на по 60-тина километра както от Базел, така и от Страсбург, и на около 180 от Хайделберг и 150 от Тюбинген) определя университета „Алберт-Лудвиг“ [Albert-Ludwigs-Universität] като вид средище в едно предопределено от историята активно академично пространство в центъра на Европа. Не само конкуренцията – университетите в Базел и в Страсбург след бурни промени се обвързват с хуманистичната традиция на лутеранството, Хайделбергският университет е бил протестантски ориентиран, докато във Фрайбург са валидни повелите от църковния събор в Тренто (1564), но и териториално-политическите промени (например по времето на крал Луи XIV Велики Фрайбург е френски град) предопределят духа на университета – той става посредник между култури (немска, френска и швейцарска), като обучава студенти от различните културни и етнически региони. Тази отвореност е характерна и за днешното битие на Фрайбургския университет: „В сравнение с други немски университети институциите на Филологическия факултет предлагат възможности за следване по много европейски

¹ У нас е прието университетът във Фрайбург да се изписва като Фрайбургски университет „Алберт-Лудвиг“. Немското изписване е Albert-Ludwigs-Universität, което наследява класическата форма Albertina-Ludoviciana от началото на XIX в., когато великият херцог на Баден, Лудвиг, препотвърждава писмено издръжката и собствеността на основания университет от Албрехт IV Австрийски. Тоест дословно наименованието означава „университет на Карл и на Лудвиг“.

езици и литератури, при което успоредно с териториално големите културни пространства съзнато биват изследвани и преподавани „по-малки“ езици и литератури като например румънски, каталонски, български, датски и много други. Да се запази това многообразие и при възможност да се надгради, факултетът схваща като своя особена задача.“ (Шоре 2007: 217). Това са думи на проф. д-р Елизабет Шоре, първия декан на Филологическия факултет при обособяването² му през 2002 г. Нейната роля както за обновяването на факултета, така и за българистичното присъствие в него е от решаващо значение до ден днешен. Затова българската държава би трябвало да помисли за едно подобаващо признание на тази нейна роля.

В духа на по-горе установената отвореност на фрайбургския академичен свят, когато проф. Иван Шишманов се установява в града през 1921 г., неговият колега от студентските им години в Лайпцигския университет, деканът Ото Имиш (класически филолог) и ректорът Феликс Рахвал (историк) го канят да изнесе курс лекции по непозната за академичния регион тема – славянските народи и култури. Така се ражда първият курс лекции „Светът на славяните“, изнесен с официално разрешение на образователното министерство в Карлсруе (от 12.01.1923 г.) и проф. Шишманов става първият гост-професор славист във Фрайбург. Тази част от неговия живот е подробно изследвана и описана от проф. д-р Румяна Конева (Конева 2011: 83–138), а тържественото отбелязване на този факт чрез поставяне на паметна плоча на днешната сграда на Славянския семинар е описано детайлно от проф. д-р Шоре и проф. д-р Конева. (Конева, Шоре 2013: 199–217). Издаването на лекциите, четени от проф. д-р Шишманов, разчетени от проф. д-р Шоре и контекстуализирани от нея и проф. д-р Конева, предстои да стане факт чрез Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, а стогодишнината на това паметно събитие (2023) би трябвало да бъде подобаващо отбелязана.

Ще трябва да минат още много години, преди славистиката да се установи и във Фрайбург, а с това да се проправи път и за българистични академични дейности. Едва през 1962 г. (както определят това официалните източници) в рамките на Философския факултет се създава катедра по славистика. Първият редовен професор, който я оглавява до 1975 г., е Вилхелм Летенбауер [Wilhelm Lettenbauer] (1907 – 1984). Научният профил на първия редовен професор по славистика във Фрайбург е свързан с изследването и изучаването на църковнославянския (старобългарския) език и с интереси към литературните истории на Русия, Полша, Сърбия, Хърватия и отчасти на Чехия и България. Катедрата се състои от него, от един академичен съвет-

² До този момент в рамките на четири философски факултета са съществували филологически семинари. През 2002 г. от семинари, които са съществували в рамките на факултети II и III, се обособява Филологическият факултет.

ник³ – Ролф-Дитер Клуге [Rolf-Dieter Kluge] (той е и професор без катедра⁴ по литературознание от 1975 до 1982, когато заема редовната професура в Тюбинген), един научен асистент и от пет лектората – два по руски език, един по полски, един по чешки и един по сърбохърватски. Тоест в тези начални години българско съдържание се появява единствено в общи изследвания на старобългарския език.

Рязката промяна, но при запазване на традицията, настъпва, когато катедрата оглавява проф. Екхард Вайер [Eckhard Weiher] (1939 – 2021) през учебната 1976/77 г. Той е следвал, освен славянска филология, германистика, философия, класическа филология и сравнително индогерманско езиковедие. Хабилювал се е през 1970 г. във Вюрцбург и от университета в Гьотинген идва във Фрайбург, където е редовен професор и административен директор на Семинара до пенсионирането си през 2005 г. Проф. д-р Вайер изследва и изучава по-старите езикови прояви в славянския свят. Освен към историческия вокализъм и руската народна поезия интересът му е насочен към издирване, описване и научно издаване на паметници от различни региони или в различни хронологически редакции на църковнославянски (старобългарски) език. Името му се свързва с наистина големите издателски научни поредици на основаното от него във Фрайбург в Брайтгау⁵ издателство Weiher: възобновява спрялата през 1964 г. поредица „Monumenta linguae slavicae dialecti veteris, fontes et dissertationes“ (редактори издатели освен проф. Вайер, са Йозеф Матл, Линда Садник, Рудолф Айцетмюлер), от която до днес са пуб-

³ Тази позиция в немската академична система е трудовоправна форма за асистент на редовната професура и се заема от служители с докторска степен.

⁴ Немската система за професури и тяхното заплащане е доста сложна. Редовните професори са в трудово-правни отношения със съответния университет и са пожизнени (до пенсионирането им), получават пълно държавно заплащане и оглавяват катедри или поне едно основно направление в тях – при славистиката това са езиковедие и литературознание. Извънредните професори не са в трудовоправни отношения, не получават заплащане за труда си като преподаватели, но са длъжни всеки семестър да водят занимания и да провеждат изпити – най-често се издържат от участие в научни проекти или от други административни длъжности. Всички други преподаватели получават всяка година тъй наречения *Lehrauftrag* (това не е трудовоправно отношение (в българското разбиране съответства на позицията „хоноруван“), но преподавателят освен провеждането на часовете (лекции, семинари и т.н.) има и правото да изпитва. Позицията лектор може да бъде заета от човек по трудовоправни отношения, но най-често се изпълнява чрез семестриални договори за хонорар.

⁵ Чрез това обозначение, което се е наложило исторически, се оразличава градът от неговия съименник в Швейцария, който на немски се произнася по същия начин, а на френски е Фрибург. Тъкмо там учи братът на описания от Иван Вазов герой Павле Фертигът.

ликувани 66 тома, и поредицата „Freiburger slavistische Materialien“ (начало в 1995 г.), водена от проф. Шоре. За осъществяването на тези мащабни издателски проекти спомогат два основни инструмента: реализирането на големи научни проекти в Германия, подкрепяни от създаденото през 1951 г. „Германско научноизследователско дружество“ и съвместната работа с учени от други чуждестранни научни институции – научната кооперация на Славистичния семинар, когато е оглавяван от проф. д-р Вайер, се осъществява най-вече с учени от Краков, Санкт Петербург, Москва, София и Бърно. И до днес Славистичният семинар във Фрайбург работи активно с двата инструмента. При осъществяването на тези проекти през осемдесетте и деветдесетте години на ХХ в. се създава една мрежа от учени, която в следващите десетилетия ще участва активно в налагането на старобългаристиката като световно научно съдържание. Вътрешно за семинара това е привличането към него на бъдещите професори Хайнц Миклас (по-сетне Виенски университет) и Кристиян Фос (по-сетне Берлински университет), а международно – съвместната работа с колеги палеослависти и медиевисти от България⁶: проф. д-р Ангелина Минчева⁷ (БАН, СУ), проф. д-р Светлина Николова (БАН), проф. д-р Татяна Мострова⁸ (БАН), проф. д-р Лора Тасева (БАН), проф. д-р Мария Йовчева (СУ), доц. д-р Мария Тихова⁹ (Шуменски университет) и др. Така Славянският семинар на университета „Алберт-Лудвиг“ се превръща в силен научен център, свързан с българистиката. Проф. д-р Вайер успява да увеличи вътрешната структура с лекторат по български език.

От 1977 до 1994 г. лектор е Хайнц Миклас [Heinz Miklas] (днес е професор по старославянска филология и балканистика на Виенския университет). Той е следвал английска, славянска филология и философия в университетите в Грац и в София, а при престоя си във Фрайбург е заемал длъжностите на научен сътрудник, академичен съветник, частен доцент (хабилитация 1988) и извънреден професор. От 1994 г. лектората по български език поема Филип

⁶ Заслугите на професор д-р Вайер са достойно оценени от българската научна общност: през 1999 г. той е удостоен със званието Doctor Honoris Causa на Шуменския университет, а през 2005 г. получава почетния знак на БАН „Марин Дринов“ на лента.

⁷ Тя е била не само сътрудник по проекта, а активно е съдействала за поддържането на контактите. През 1999 г. Философският факултет на университета „Алберт-Лудвиг“ я удостоява със званието почетен доктор.

⁸ Участник е в международния немско-руски проект „Die Großen Lesemenäen des Metropolitens Makarij. Uspenskij spisok. (Великие минеи четъи митрополита Макария. Успенский список)“ (1996 – 2007), финансиран от Немското научно дружество (Deutsche Forschungsgemeinschaft) с ръководител проф. д-р Екхард Вайер.

⁹ Автор е на том 58 от поредицата „Monumenta...“ – *Старобългарското учебно евангелие на Константин Преславски* изд. Мария Тихова, с детайлното описание от Елена Уханова на най-стария препис (ГИМ Син. 262), 2012.

Гинделе [Philipp Gindele], който е следвал езиковедие, славистика и политически науки и е защитил докторат за европейската интеграция във Вюрцбург. Гинделе създава предпоставки за разширяване на тематичния обхват в лектората по посока на по-широкото разбиране за култура и изкуства.

През 1980 г. със Семинара се свързва и името на Петер Дреус [Peter Drews] – той започва като приват-доцент и лектор по чешки език, а от 1988 г. – като извънреден професор. Интересите му са насочени към немско-славянските литературни връзки в периода XVIII – XX век.

В края на осемдесетте и началото на деветдесетте години на миналия век във Фрайбург започва и кариерата на Кристиан Фос [Christian Voss]. Той е следвал в Кьолн и в София и защитава своя докторат през 1996 г. във Фрайбург. Започва академичната си дейност като научен сътрудник по проекта „Die Großen Lesemenäen des Metropolitens Makarij“, хабилитира се в специалността „Славянска филология“ през 2004 г. отново във Фрайбург. Прехвърля се в Ерланген, но се връща като гост-професор във Фрайбург през 2005 г. и работи тук до 2006 г., когато става редовен професор по южнославянска лингвистика и култура в Хумболтовия университет в Берлин.

В началото на деветдесетте години на XX в. в орбитата на Славистичния институт навлиза Елизабет Шоре [Elisabeth Cheauré]. По това време тя е стипендиант по програмата „Хайзенберг“, която е създадена, за да подготвя бъдещи професори. Следвала е германистика, философия и славистика с руски и български език в Грац. Специализирала е в Москва и в тогавашен Ленинград, като през 1977 г. защитава докторска дисертация в Грац. Кариерата ѝ продължава във Вюрцбург, докато през 1986 г. се хабилитира отново в Грац по специалността „Славянска филология“ – литературознание. От 1990 г. е редовен професор по славянско литературознание в Славянския семинар във Фрайбург. Първите ѝ активни стъпки са в сферата на създаване на международни контакти не толкова в утвърдената до този момент област на палеославистиката и медиевистиката, колкото по посока на модерните култури и съвремието. Инициира връзки с Руския държавен хуманитарен университет (RGGU) в Москва, с държавните университети в Твер и във Воронеж, а в България – с Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и със Софийския „Св. Климент Охридски“. Професор Шоре продължава тази своя дейност и като първи декан на Филологическия университет (2002 – 2010), и като сенатор в академичния сенат на университета и пълномощник на ректора за контактите с университетите в Руската федерация и в България (2010 – 2020). Тъкмо на нея се дължи отварянето на фрайбургската славистика към модерна България¹⁰. След пенсионирането на професор д-р Вайер

¹⁰ За тези години от първо лице детайлно описва дейността ѝ, а и дейностите по първия Лекторат по български език, литература и култура, организиран и поддържан съвместно от Министерството на науката и образованието в България и Славистич-

длъжността административен директор на Славянския семинар временно изпълнява като декан на Филологическия факултет именно проф. д-р Елизабет Шоре¹¹ до провеждането на конкурс. През октомври 2007 постът заема проф. д-р Юлиане Бестерс-Дилгер [Juliane Besters-Dilger], която до този момент е оглавявала катедрата „Руско и източнославянско езикознание“ в Института по славистика на Виенския университет. Тя е редовен професор по славянско езикознание, оглавяващ Славянския семинар до 2014 г., когато става заместник-ректор по учебната част на Университета (до 2020 г.) Като участник в проекти, свързани с чети-минеите на митрополит Макарий, тя също е свързана с изследването на църковнославянското наследство.

В периода докато проф. д-р Шоре е декан на Филологическия факултет и ръководител на Славянския семинар, лекторатът по български език добива днешния си статут. През лятото на 2006 г. Министерството на образование и науката в България и Славянският семинар обединяват усилията си и се създава Лекторат по български език, литература и култура в Славянския семинар на Фрайбургския университет. След конкурс, със заповед на министър Даниел Вълчев, от октомври 2006 г. пръв лектор става доц. д-р Румяна Конева. Тя е завършила както българска филология в Софийския университет, така и културология в Лайпцигския университет и е защитила дисертация през 1985 г. в Института по история (БАН) на тема „Културна политика на българската държава през периода 1912 – 1918 г.“. Хабилитира се през 2002 г. в същия институт и има богат опит от научни специализации в Белград, Букурещ, Виена, Мюнхен, Лайпциг, Гьотинген. Тъкмо такъв интердисциплинарен учен и преподавател е бил необходим, за да се реализират схващанията на проф. д-р Шоре за чуждестранен лекторат. Освен преподаването на български език в трите предлагани от семинара степени¹², доц. д-р Конева инициира семинари и лекции по теми като: „Сравнително литературознание

ният семинар във Фрайбург тогавашният първи лектор доц. д-р Румяна Конева (покъсно професор) в статията „Българистиката във Фрайбург“ (Конева 2010). Повече подробности за това време съдържа общата статия на проф. Шоре и проф. Конева, издадена на немски език (Конева, Шоре 2013).

¹¹ За нейната гледна точка към естеството на лекторатите може да се прочете в интервюто ѝ за списание „Чуждоезиково обучение“ (Дикова 2018).

¹² Те са „Български език за начинаещи“ (в два семестъра), „Български език за напреднали“ (в два семестъра) и висш курс, в който се редуват „Превод немски-български и български-немски“ (един семестър) или „Българско странознание“ (един семестър). И до днес това е основната схема за овладяване на българския език в Славянския семинар във Фрайбург. Курсовете се предлагат както за студенти слависти – първа или втора специалност в бакалавърски или магистърски курсове, така и за слушатели от всички факултети и за гост-студенти. Дисциплина „Българска филология“, както тя се изучава например у нас, в Белградския или например в Карловия университет в Прага, не е налична.

– България–Германия“, „Немско-български литературни и културни взаимоотношения XIX – XX век“, „Литературно и културно Просвещение в Югоизточна Европа по примера на България“, „Славянската идея, панславизъм и неославизъм като културен и културно-политически феномен в Югоизточна Европа XVIII – XX век“, „Формиране на българската интелигенция в Германия XIX – XX век“, „Европейската идея като ментален носител на националните литератури и култури в Югоизточна Европа през XVIII – XX век“, „Модернизмът в българската култура между двете световни войни“, „Южнославянски литератури и култури“, „Българската славистика в контекста на литературознанието XIX – XX век“ и др. Участва в проекти, които изследват присъствието на българите във Фрайбург и издава своето приносно проучване „Иван Шишманов и Обединена Европа“ (Конева 2011). С нейни усилия и тези на проф. д-р Шоре се осъществява първата учебна екскурзия за студенти слависти в България (2007 г.). Заедно със студентското дружество „Грифон“ биват организирани чествания на дати като 8 декември и 24 май, представя се България (в този момент интересът към подобни начинания е голям поради влизането на България в Европейския съюз през 2007 г.)¹³. Доброто партньорство, широкият размах за дейности извън самото преподаване на езика и доверието между ръководство на Семинара и българския лектор стават характеристики изобщо на Фрайбургския лекторат. За това полагат усилия неговите първопроходци, като търсят наследник с близък профил до своите виждания и идеи – проф. Шоре участва в конкурсните комисии за лектор в България. В началото на учебната 2012/2013 г. във Фрайбург започва своята лекторска дейност доц. д-р Светла Черпокова. Тя е литературовед, следвала е в Пловдивския университет българска филология с втори език руски, защитила е дисертация по историческа поетика през 2000 г. в Софийския университет и се е хабилизирала с изследване върху немския романтизъм отново в Пловдивския университет през 2007 г. По време на нейния лекторат се осъществява една нова научноинституционална форма на сътрудничество, която привлича и други лекторати по български език, литература и култура в Европа. По това време доц. д-р Румяна Конева е спечелила конкурс за директор на БКИ „Дом Витгенщайн“ във Виена, връзките ѝ с Фрайбург и научното сътрудничество с проф. д-р Шоре остават трайни, а новият лектор е от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Резултатът от тази констелация е един проект за международна интердисциплинарна научна конференция за студенти и докторанти, която да се организира от Славянския семинар във Фрайбург, от БКИ „Дом Витгенщайн“ и от Пловдивския университет с подкрепата на Министерството на образованието и науката и на Министерството на културата на Република България и да се провежда във Виена, в БКИ „Дом Витгенщайн“ всеки декември в дните около 8 декември. Първата

¹³ По-подробно вж. Конева, Шоре 2013.

такава среща се осъществява през 2014 г. От тогава до днес са проведени осем конференции, които събират представители от около 20 европейски и извъневропейски университета. Дори през 2020 г., когато се наложи да бъде проведена изцяло дигитално, числото на участниците не намалва драстично. Сред тях са престижни висши учебни заведения като Тринити колидж – Дъблин, Юнивърсити колидж – Лондон, университетите в Хайделберг, Гьотинген, Фрайбург, Хумболд университет, Берлин, Кьолн, Виена, Атинския университет, Университет „Ориентале“ в Неапол, университетите в Люблина, Белград, Загреб, Букурещ, Варшава, Братислава, Сегед, Комотини, Киев, Мелитопол и още др. Броят на участниците през годините варира от 30 до 60 бакалаври, магистри и докторанти. В тази инициатива, която създава научна мрежа между изучаващите български език и изследващи българско съдържание млади академици, важна роля играят и колегите лектори от съответните университети, като поощряват, напътстват, съпровождат своите студенти в този начален път на тяхната международна научна интеграция. С подкрепата на Национално издателство „Аз-Буки“ организаторите издават всяка година сборник с докладите от конференцията, който се разпространява в университетите, откъдето са участниците.

И ако от акцентите в това изложение читателят може да остане с убеждение, че през описваните години в Славянския семинар във Фрайбург се е осъществил обрат към полето на литературознанието и на академичната международна комуникация, който е оставил на втори план традицията на палеославистиката и медиевистиката, то подобно убеждение е невярно. Защото традицията на изучаване и издаване на средновековни славянски ръкописи не прекъсва, а добива един наистина модерен облик в дейността на проф. д-р Ахим Рабус [Achim Rabus]. Той е следвал славистика, музикознание и бизнес администрация във Фрайбургския университет и в университета в Казан (Руска федерация), защитил е докторска дисертация през 2008 г. и се е хабилитирал през 2014 г. с темата „Ролята на езиковия контакт за славянските (стандартни) езици (при съблюдаване на вътрешнославянските контакти)“. След като е заемал различни академични длъжности в Славянския семинар във Фрайбург, работи като професор по славянско езикознание от 2013 до 2016 г. в Йенския университет и през април 2016 г. става редовен професор по славянска филология (езикознание) във Фрайбург. Днес той е и административен директор на Славянския семинар. Акцент в академичната му дейност са анализирането на славянското културно наследство, особено във връзка с дигиталните методи и осъществяването на проекти, които, от една страна, създават необходим дигитален инструментариум за разчитане, анализи и наблюдения, а от друга, развиват умения в тази област у млади учени, дават им възможност да работят самостоятелно по своите изследователски проекти с помощта на дигитални инструменти и да прилагат придобитите умения в преподаването. В своите проекти (например Covacs – Corpus-assisted analysis

of morphosyntactic variability in varieties of Church Slavonic; @digitalBW-Projekt: MultiHTR – Multilinguale Handschriftenerkennung; Continslav), а и в тези, водени от други учени, в които участва (напр. „Словното богатство на Учителното евангелие на Константин Преславски: старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски речници-индекси“ с ръководител проф. д-р Лора Тацева), той разработва модели за автоматична компютърна транскрипция на старославянски ръкописи и дигитална публикация. Освен това разработва приложението на маркиращи езици, които чрез тагиране дават възможност за аотиране на частите на речта и граматическите параметри на старославянските текстове, което е необходимо за целите на корпусната лингвистика. От 2018 г. Ахим Рабус е председател на Международната комисия за компютърна обработка на старославянски ръкописи и старопечатни книги към Международния комитет на славистите. Тъкмо през двете най-изолирани поради епидемията от COVID-19 години (април 2020 – април 2022) проф. Рабус прие като научен ръководител хумболтовия стипендиант, гл. ас. д-р Иван Иванов Илиев от Богословски факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, който разработва тема върху старобългарските преводи от византийски гръцки през най-ранния период.

С днешна дата втората редовна професура по славистика (литературознание) в Семинара се заема от проф. д-р Хайнрих Киршбаум [Heinrich Kirschbaum]. Той е следвал в Регенсбург, защитил е дисертация върху творчеството на Осип Манделщам и се е хабилитирал в Хумболтовия университет, Берлин, през 2014 г. в област „Славянско литературно- и културознание“. След двегодишен престой в университета в Базел поема професурата във Фрайбург през 2019 г. Фокус на неговата изследователска и преподавателска дейност са литературните и културни отношения между западните и източните европейски литератури (предимно Русия, Полша, Беларус и Украйна).

Също с днешна дата лектор по български език е доц. д-р Младен Влашки от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Като литературовед, който се занимава със сравнително литературознание и литературна история (хабилитация 2020 г.), освен традиционните дейности по преподаването на български език той акцентира в предлаганите от него семинари върху съвременната българска култура и литература, както и върху съдържания, свързани с неговите дългогодишни рецептивни проучвания: „Съвременният български роман и неговите контексти“, „Трансформации върху литературното поле в България след 1989“, „Културен и литературен трансфер между София и Виена около 1900: начало на българския символизъм“, „Иван Шишманов като посредник между немската култура и България“ и др. Продължава традицията на международните студентски конференции във Виена и поставя началото на една нова инициатива, озаглавена „Културни дни на България във Фрайбург“, чрез съвместна организация на Славянския семинар (изключителната отзивчивост и помощ на проф. д-р Шоре и на фондация

„Пловдив 2019“ бяха от решаващо значение, за да се случи събитието), Българското дружество във Фрайбург „681“¹⁴ и студентското дружество „Проф. Иван Шишманов“. След едно успешно начало, посветено на програмата „Културна столица Пловдив – 2019“, през май 2019 г. бе подготвено второто издание за лятото на 2020 г., но пандемията затвори вратите на залите и принуди всички да общуват единствено онлайн.

Със сигурност обаче в тази среда на научни традиции, стремеж към постоянно модернизиране, внимание към младата академична среда, доверие и коопериране на хора и институции, каквато предполага Славянският семинар на университета „Алберт-Лудвиг“ във Фрайбург (в Брайзгау, Баден-Вюртемберг), дори подобна страховита пандемия и свързаните с нея трудности са само едно преодолимо изпитание пред бъдещето на българистиката в учебния, научния и културно-обществения живот на Семинара, както с обичайно го наричат, всички свързани с него.

Младен Влашки
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Литература

- Дикова 2018: Дикова, Т. Българският не е сред малките езици. Интервю с проф. д-р Елизабет Шоре, Славянски семинар към Университета „Алберт Лудвиг“ във Фрайбург, Германия. – В: *Чуждоезиково обучение*, кн. 1, 2018, 9–12.
- Конева 2010: Конева, Р. Българистиката във Фрайбург. – *Българистика / Bulgarica*, кн. 21, 2010, 41–48.
- Конева 2011: Конева, Р. Иван Шишманов и Обединена Европа. София: Гутенберг, 2011.
- Конева, Шоре 2013: Koneva, R. u. Cheauré, E. Freiburg in Breisgau - ein bulgaristisches Zentrum. – In: Schaller, H. W. u. Zlatanova, R. [Hrsg.] *Deutsch-Bulgarischer Kultur- und Wissenschaftstransfer*. Berlin: Frank & Time, 2013, 199–2017.
- Шоре 2007: Cheauré, E. Philologische Fakultät. – In: *550 Jahre Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*. Bd. 5. Institute und Seminare seit 1945. Freiburg /München: Karl Alber, 2007, 215–217.

¹⁴ Това дружество е създадено преди десет години, за да регистрира във Фрайбург българско училище за най-малките. В текущия двугодишен мандат на ръководство Мл. Влашки е избран за втори председател на дружеството.

НАУЧЕН ЖИВОТ

Национална научна конференция „Под шарената черга“: Чудомир рисува и разказва

На 28 март 2022 г. в рамките на традиционните ежегодни Чудомирови празници се състоя национална научна конференция на тема „Под шарената черга“: Чудомир рисува и разказва, с научен ръководител проф. дин Вера Бонева. Конференцията бе открита от г-жа Добриня Матова – директор на Музей „Чудомир“ в Казанлък, която приветства участниците и пожела ползотворна работа и дискусии в рамките на форума. Бяха прочетени 14 доклада от литератори, историци и изследователи на творчеството и живота на Чудомир. Модератор на първото заседание бе проф. Вера Бонева. Пленарен доклад изнесе проф. д-р Николай Аретов (Институт за литература при БАН) на тема *Благопристойният Чудомир на фона на еротичните рисунки на съвременниците му Илия Бешков, Стоян Венев и други*. Изследването бе в контекста на българската словесност от XIX в., когато се популяризират текстове с отношение към еротиката, като тази тенденция се засилва след Освобождението. След първите подобни текстове още при Софроний и Петко Славейков, малобройните изследователите на темата откриват еротични мотиви при Кирил Христов, Пейо Яворов, Димитър Бояджиев, Иван С. Андрейчин и др., но същинска еротика е налице при автори от първата половина на XX в. (Андрей Протич, Чичо Стоян (Стоян Попов), Славе Езеров). Както и в много други отношения, Чудомир е уникален, той само частично се вписва в характерните за времето тенденции, често стои встрани от тях и се усмихва скептично. Като млад той е част от младите бохеми хумористи, пише и рисува „меко“ еротични мотиви, като еротичните елементи могат да се открият както в политическите му карикатури, така и в закачките на светски или битови теми. Постепенно търсенията му тръгват в по-различна насока, политическите карикатури намаляват, а картините му с еротични елементи стават по-„благопристойни“, остават при намек. При тях гротеската и експлицитната голота са изместени от по-академични изображения, в които отделни елементи от женските фигури продължават да са засилени и въздействащи, но не и експлицитно еротични.

Проф. д-р Радослав Радев (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) в доклада си разви тезата *Чудомир и комичните спорове между селищата – култура на себепознанието и устойчивостта*. В доклада се разгледа културният аспект на споровете между отделните селища, които с времето са обособени в отделни цикли с анекдоти, приказки, истории. На фона на исторически преглед на проблема в творчеството на Л. Каравелов, П. Р. Славейков и др. се показва традицията, която наследява Чудомир. В редица етноложки очерци, между които най-показателен е „Нашенци“, а и разказът „Орлякът“, Чудомир е отворил темата, открил е културният пласт на междуселищните отношения, загатнал е за силата на добродушния хумор, видял е и преживял другата картина на българския смях – на жизнерадостта и устойчивостта.

Следващият доклад на проф. Петко С. Петков (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) представи темата *Старопланинските върхове Свети Никола, Шипка и Бузлуджа в документалното наследство на Чудомир*. До края на 40-те години на XX в. писателят обозначава върха, на който е издигнат Паметникът на свободата, с исторически утвърденото му и традиционно име Свети Никола. С това общоприето име той продължава да нарича този връх и след неговото първо преименуване през 1951 г., но само в дневника си, докато в публикациите си в печата след 1951 г. използва наложеното ново официално наименование Столетов връх. С Шипка писателят обикновено означава селището в южния край на прохода. По-общото „на Шипка“ Чудомир използва, когато разказва недетайлно за боевете през лятото на 1877 г. Връх Бузлуджа той свързва в най-голяма степен с подвига на Хаджидимитровите четници и гибелта на същото място на техния войвода през юли 1868 г., но и с последвалото важно основополагащо събитие в историята на управляващата след 1944 г. партия. И след преименуването на това историческо място през 1942 г. на връх Хаджи Димитър писателят не променя начина, по който го нарича, т.е. Бузлуджа.

Първият панел от конференцията продължи с доклада на проф. д-р Алберт Бенбасат (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Любов? Еротика? Не съм от тях!* Той отбеляза в началото: „С това заглавие искам да направя двоен поклон – веднъж към Чудомир, веднъж към проф. Никола Георгиев“. По-нататък текстът проблематизира отсъствието на любовни и еротични мотиви в творчеството на Чудомир, които, доколкото са засегнати у него, изразяват едно пародийно, иронично и анекдотично отношение към тази вечна тема, която има своето място в българската литература. Това видимо отсъствие се откроява върху литературния ни пейзаж от 30-те години на XX в., когато в стремежа си към европеизация, модерност и морална разкрепостеност българските писатели интерпретират любовно-еротичната проблематика както във високохудожествен, така и в комерсиален план, угаждайки на вкусовете на масовата публика. В този аспект отсъствието и

1869

пародирането на въпросните мотиви са в унисон с постановката на проф. Никола Георгиев за отказа на Чудомир да приеме „пътя към Европа“, най-общо казано, като панацея срещу изостаналостта и условие за българския социален и културен просперитет. Следващото участие бе на Петър Хаджинаков (Пловдивски университет „Св. Паисий Хилендарски“) с доклад на тема *Интелектуалната съдба на писателите Чудомир и Емилиян Станев*. Авторът изтъкна, че феномените Димитър Чорбаджийски – Чудомир и Емилиян Станев нямат аналог в контекста на съвременната българска култура. Анализирайки ренесансовата личност и измеренията на енциклопедизма като критерии и психографски параметри в територията и в пространствата на модерността, в доклада се очерта културологичен диалог между двама майстори на четката и перото в пространството на художествената креативност. През втората половина на 20-ти век присъства едно изключително поколение интелектуалци, впечатляващи с универсалността на познанието, търсенията и постиженията в пространствата на изкуството и художествената литература. Общото между Емилиян Станев и Чудомир е фактът, че те и двамата водят лични дневници, които са интроспективни. Те и двамата имат пристрастие и призвание като художници, споделящи идентична философия на пантеизма, пътешествията, приключенията, естетиката като мисия и същност. Те създават творби, вид уроци по доблест и достойнство, христоматийни като тематика, идейно-тематична проблематика, проявление и съществуване, интелектуални и дълбоко проникателни.

Второто заседание, с модератор проф. Николай Аретов, започна с интересните спомени на роднината от Чудомировия род г-жа Лилия Димитрова от Казанлък – *За Чудомир и още, и още...* Г-жа Димитрова представи малко известни факти от живота на твореца, чрез които образът на Чудомир се откроява по-пълноценно. След нея съвсем естествено тематично се възприе и презентацията на Венелина Пеева (Исторически музей „Искра“, Казанлък) *Колекцията шевици на Чудомир в ИМ „Искра“ – Казанлък*. Тя откри съществени черти на човека и твореца Чудомир. Човекът Чудомир се е отличавал с пословично трудолюбие и е неуморен събирач – не само на старини, на нашенци с колоритни характери – оказва се и на шевици. През първите си години като музеен уредник той събира етнографски материали от региона и през 1941 г. ги подарява на музея. По това време процесът на отмиране на народния костюм вече се е задълбочил, но с проникателност и находчивост Чудомир намира много материали (поли от ризи и сукмани, шевици от сокай). Д-р Николай Петков (Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“) в доклада си *За Чудомир, поетиката на неговия разказ и дядо Слави Шерденя* говори за карнавално-буфонадното в прозата на Чудомир. Същността на този разказ би могла да се опише като рефлексия върху прехода от чудното към чудовищното и от нормалното към патологичното. През призмата на Гогол и неговата сатира се изследват онези трудно мислими

граница между естественото и противоестественото, как озверява човекът и има ли път назад, към предгреховната невинност, „защо няма как да сме човечни, ако не сме поне малко божествени“. Известната наша изследователка и писателка Катя Зографова (Къща музей „Никола Й. Вапцаров“, Национален литературен музей) в доклада си *Живописните жени на Чудомир* доказва, че макар писателят да назовава писанията си „драскулки“ – определение, още по-снизходително от Вазовите „драски и шарки“, те са необикновени и приносни, защото в тях Чудомир хвърля мост към неизследваното взаимопроникване на живописното и словесното творческо начало, създава светове в рядката и ценна симбиоза на рисуващия писател и пишещия художник. Паралелът между реалните и фикционалните, между литературните и живописните Чудомирови жени обхваща цялостното му творчество – рисунките, разказите и фейлетоните, дневниците, краеведските и музейните изследвания. Д-р Росица Чернокожева (Институт за литература при БАН) се сприя на едни от най-характерните Чудомирови разкази. Докладът бе озаглавен *Учителската фигура – любим персонаж в разказите на Чудомир*. Тя се сприя на образа на учителя, който често е главен герой в разказите на Чудомир. Разгледани бяха разказите „За Бог да прости“, „Предметно обучение“, „Урок по история“ и др. Чудомир с много любов, симпатия и насмешка описва образа на учителя. Неговият хумор е насочен не само към характерните черти на личността на учителя като персонаж, но и към обучението, страдащо от много недостатъци. Регионалното в учителските образи цели и обобщение на недостатъците в обучението като система. Наред с това персонажите на учители, които авторът създава, са ярко колоритни, комични и запомнящи се.

Третото заседание на конференцията модерира проф. Петко Ст. Петков. Проф. дин Вера Бонева (Университет по библиотекознание и информационни технологии, София) говори за една много съществена дейност на Чудомир. *Краеведът Чудомир*. Систематизирани бяха данни за проучванията на Чудомир, посветени на селата и градовете в Казанлъшкия край, описан бе обхватът на краеведските му проучвания, както и методите му. Показано е, че изследванията на музейния деец се реализират на основа на утвърдени научни похвати и системен подход, който е дал резултат в редица конкретни приноси. Лансирана е тезата, че краеведските текстове на Чудомир, публикувани основно в местния печат, би трябвало да се изследват допълнително с оглед на атрибуция, на анализ на част от концепциите му и на художествената им стойност. Юлий Йорданов (Съюз на българските писатели, София) се сприя върху темата *Читалищелюбието сдружи Димитър Чорбаджийски и Страхил Каменов*. Авторът анализира написаното в дневника на Чудомир и паралелно характеризира отношенията му със Страхил Каменов, който по-късно лично разказва на автора на текста с каква топлота и готовност му е подал ръка писателят като председател на читалището. Несъмнено казанлъчанинът е останал възхитен от споделения опит на Каменов за читалището

1869

край Дунава и оказаната помощ за разрешаването на проблема за оцеляване на културната институция. Без дори и капчица съмнение съвместната дейност на двамата председатели, облъчени от читалищелюбието в работата във Върховния читалищен съвет, поражда и чудесни междуличностни отношения, дори и приятелство, което допринася за ръководените от тях институции.

Галентин Караславов (Държавен архив, Стара Загора) разгледа въпроса за читалището в село Турия. В доклада *Относно изграждането на новата читалищна сграда в с. Турия, 1977 – 1980 г.* авторът проследява събитията през тези години за съдбата на институцията, в които се редуват надежди и разочарования, успехи и провали. Години по-късно, с изграждането на къщамузей „Чудомир“ (1990 г.) и зала „Нашенци“ (1994 г.) в центъра на с. Турия, е оформен един завършен архитектурен ансамбъл. Той и до днес придава колоритен образ на селището, радващо се на много посетители, от различни краища на страната.

Последният доклад от конференцията бе разработката на д-р Чавдар Ангелов от (Национален паметник музей „Шипка-Бузлуджа“), озаглавена *Борбата на българите от Казанлъшкия край срещу османското владичество в творчеството на Димитър Чорбаджийски – Чудомир*. Бяха представени изследванията на казанлъшкия краевед, посветени на съпротивата и борбите на българското население от Казанлъшката долина срещу властта на турските султани и тяхното участие в по-значимите прояви на българското националноосвободително движение през вековете на робството. Направен бе преглед на основните Чудомирови трудове, посветени на темата, обнародвани през годините на активната му издирвателска и проучвателска дейност в столичния и местния печат или такива, публикувани в издадените след неговата смърт изследвания и сборници с материали и документи, представящи богатото му и разнообразно творчество. Изяснен е приносът на Чудомир за издирването, проучването и популяризирането на редица местни революционни дейци, свързани с дългата борба на българите от Казанлъшкия край срещу Османската империя.

Между отделните заседания по време на конференцията, както и в края, се проведе оживени дискусии, които дадоха възможност на участниците да споделят свои креативни идеи за предстоящи чествания на Чудомир и уплътниха и нюансираха образа на този уникален български творец.

Росица Чернокожева
Институт за литература, Българска академия на науките

Научна конференция „Книга и шрифт. Традиция и съвременност“

На 8 и 9 април в Нова конферентна зала на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе научната конференция „Книга и шрифт. Традиция и съвременност“. Организаторите в лицето на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Националната художествена академия, Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“, Българското общество за проучване на XVIII век, Българската библиотечно-информационна асоциация и сайтът localfonts.eu потърсиха интердисциплинарния подход, поставяйки проблемите на взаимовръзката между книга и шрифт не само в диахронен аспект, но и през погледа на специалисти от различни сфери на хуманитаристиката, на графичния дизайн, на типографията, на библиотечната и издателската дейност, на кирилометодиевистиката и изящните изкуства. Като водещи теми на конференцията се откриха: произходът на писмеността в България, изграждането на ръкописния глаголически и кирилски шрифт и неговото функциониране в рамките на средновековната и на възрожденската българска култура, общите семантични и естетически принципи и системното единство между изкуството на шрифта и изкуството на книгата, възрожденската книга – инициали, подписи и илюстрация, различните аспекти на изкуството на книгата и шрифта в хуманитаристиката днес. Докладите бяха групирани в няколко панела: „Произход на писмеността сред българите“, „Ранни славянски печатни книги“, „Писмо и ръкописна книга“, „Възрожденската книга. Инициали, подписи, илюстрации“, „Библиотеки, книги и съвременни подходи в описването им“, „Книга и шрифт в съвременността“, като в края на научната конференция беше проведена и работилница „OpenType технологиите в шрифтовия дизайн“.

Конференцията беше открита от проф. д-р Петя Осенова, която от името на домакина – Софийския университет, приветства участниците и им пожела ползотворна работа и спорни дебати.

В рамките на първия панел „Произход на писмеността сред българите“ докладът на Стефан Пеев „Глаголицата и кирилицата – произход и конструктивни принципи“ предложи ново разбиране за структурата на глаголическите букви, ситуирайки ги като триредово и триетажно маюскулно писмо, а развитието на кирилската графика бе анализирано като синхронен процес спрямо появата на глаголицата. Проф. Зарко Ждраков (НБУ, НХА) в доклада си „За генезиса на кирилското писмо“ разгледа появата на кирилицата в контекста на българската писмена традиция като реформирано глаголическо

писмо с гръцки букви. Проф. Ждраков изтъкна и връзката между писмовната практика в канцеларията на Дунавска България, прабългарските рунически навици на писане и глаголическата и кирилската буква. Космогоничният прабългарски модел като основа на българските азбуки беше водещата тема в доклада на доц. д-р Димитър Добревски (НХА).

В четвъртия доклад от този панел Иван Шимко от Института по славистика в Университета в Цюрих представи нова интернет страница с дигитални редакции на различни ръкописни източници от XV – XIX век. Страницата е резултат от четири години работа върху корпус от предвъзрожденски текстове. Проектът поставя проблема за различните аспекти на предаването на текста: шрифтовете, използвани при въвеждането на текста, визуализирането на текста на интернет страницата, както и възможностите за търсене в корпус или речник.

Ранните славянски печатни книги бяха темата на втория панел на конференцията. Връзката на историческите артефакти и съвременната култура беше великолепно илюстрирана от Сречко Йелушич (Srečko Jelušič) (Turflow, Rijeka), който представи дейността на създадения през 2019 г. в Риека, Хърватия, научноизследователски и образователен печатен център „Benja“ (по името на хърватския печатар Шимон Беня Кожичич (Šimon Benja Kožičić), поставил началото на глаголическото книгопечатане). Центърът „Benja“ съдейства за съхраняване на културноисторическото наследство на глаголицата в Хърватия и за запознаване на обществото с развитието на печатното дело в страната.

„Малките формати“ в кирилската книга през XVI век и техните културни функции бе фокусът на доклада на Марияна Цибранска (ИБЕ, БАН). Мария Полимирова (СУ „Св. Климент Охридски“) разгледа оформлението на южнославянската печатна книга през XVI в., а Лилия Илиева (ЮЗУ „Неофит Рилски“) и Маргарет Димитрова (СУ „Св. Климент Охридски“) се спряха на венецианската кирилица и нейните български употреби.

Третият панел беше посветен на писмото и ръкописната книга. Докладите на Георги Митринов (ИБЕ, БАН), Камелия Христова (НБКМ), Даринка Караджова (ЮЗУ „Неофит Рилски“), Надежда Александрова (СУ „Св. Климент Охридски“) в много голяма степен илюстрираха нуждата от интердисциплинарен подход при изследването на книгата и шрифта, както и необходимостта съвременният шрифтов дизайн да отговори на потребностите на научните изследователи от специализирани шрифтове, които по уместен и коректен начин да пресъздават първоизточниците с техните езикови и графични особености. Разглеждайки приписките като почерк и шрифт, Камелия Христова (НБКМ) изтъкна необходимостта от адекватни съвременни шрифтове, с помощта на които да бъдат по подходящ начин сигнализирани тези особености в печатната и ръкописната книга. Нуждата от подходящи съвременни шрифтове за научните изследвания беше откритоена и в докла-

да на Георги Митринов (ИБЕ, БАН), който разгледа употребата на гръцкото писмо в среднородопската възрожденска писмена традиция. Значението на палеографските изследвания и тяхната изследователска роля бяха представени по блестящ начин в доклада на Даринка Караджова (ЮЗУ „Неофит Рилски“) „Палеографската роля на котленския тип писмо“. Характерният тип нов полуустав, използван от книжовниците в Котленския регион през XVIII и началото на XIX век, с неговите общи графични особености има решаваща роля за идентифицирането на местната книгописна продукция, както и за атрибуцията на анонимни паметници от ръкописното наследство на известни вече книжовници, изтъкна в доклада си проф. Караджова. Доц. Надежда Александрова (СУ „Св. Климент Охридски“) припомни формалните особености на ръкописа като тип почерк, воден знак, номерация на книгата, за да обоснове наблюденията си за концептуалната близост между третия текст „Система мохамеданския и религия их“ и „Житието“ на Софроний, което е част от книгата „Изповедание за трите религии“.

Четвъртият панел беше посветен на възрожденската книгата и на инициалите, подписите и илюстрациите в нея. Росен Петков се спря на някои любопитни факти за оформлението на „Рибния буквар“ на Петър Берон. Николай Чернокожев (СУ „Св. Климент Охридски“) разгледа книгата „Райна, королева българская“, Любка Ненова (ЮЗУ „Неофит Рилски“) се спря на един „Молебен канон към св. свещеномъченик Харалампий“ от Христати Павлович, а Вера Бонева (УниБИТ) представи наблюденията си върху „Небесни светила“: десет астрономически беседи в българския контекст през 1875 година.

Петият панел бе посветен на библиотеките, книгите и съвременните подходи в описването им. Изследването на Галина Раева (Регионална библиотека „П. Павлови“, Силистра) върху началото, развитието и съдържанието на периодичните издания в Силистра (1883 – 1940 г.) открие необходимостта от по-внимателно вглеждане в локалната периодика при опита за разкриване на общите тенденции на развитие на печатното дело у нас. Мария Бранкова (НБКМ) разгледа в доклада си екслибрисите във фондовете на отдел „Специални колекции“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Много въпроси както в терминологичен аспект, така и като подход за дигитално представяне в съвременността на свързаните букви предизвика докладът на Захарина Петрова-Проданова (НБУ) „Съвременните интерпретации на свързаните букви от ръкописната българска книга XI – XVIII век“. Във фокуса на изследователката бяха представени три групи от образци – свързаните букви от „Шестоднев на Василий Велики“ (XV век), „Апостол“ от XVI век и „Псалтир“ от XVII век, от една страна; „Заглавните букви“ на Георги Веселинов от 80-те години на XX век, от друга страна; и шрифтовете „Гайтан“ (Васил Кателиев) и „Балкара“ (Светлин Балездров и Венцислав Йорданов), от трета страна. Заключение на изследователката е, че богата

българска традиция дава възможност за създаване на локална и национална идентичност в областта на шрифта и има голям потенциал за развитие в бъдеще. Последният доклад от панела беше посветен на съвременните съкращения на библейските книги. В него Светла Шапкалова (УниБИТ) даде сведения за броя на книгите в Свещеното писание и техните възможности за съкращения.

Шестият, последен панел на конференция беше посветен на книгата и шрифта в съвременността. Панелът беше открит с доклада на проф. д-р Андрей Бояджиев (СУ „Св. Климент Охридски“) „Изгубени в шрифта“. Докладът на проф. Бояджиев стъпва върху идеята за четирите най-важни особености за работа с електронния текст – структура, преносимост, архивиране и многократна употреба. Тези четири особености следва да са отправна точка в работата на всеки шрифтов дизайнер, стремящ се да създаде шрифт със старобългарски начертания за нуждите на научноизследователската дейност, подчерта в доклада си проф. Бояджиев. Анализът на шрифтовете за старата кирилица и глаголицата под стандарта Unicode показва, че от гледна точка на инвентар и технологични особености съществуващите към този момент шрифтове не отговарят напълно на четирите най-важни особености за работа с електронния текст.

В доклада си Кристина Костова (НХА) разгледа интегрирането на българската форма на кирилицата в шрифта „Adys“, предназначен за хора с дислексия. Кристина Костова детайлно анализира връзката между четенето и шрифта и постави проблема за нуждата от многообразни шрифтове форми, отговарящи на изискванията на всички групи в обществото ни. Проблемът за уточняване на терминологията и изграждане на култура на писмеността заемаше централно място в доклада на Надежда Ангелова (ПУ „Паисий Хилендарски“) „Микротипографията в сянка. Типограф и шрифтов дизайнер“. Изследователката разгледа темата за макро- и микротипографията и се спря на разликата между типограф и шрифтов дизайнер.

Конференцията завърши с работилница на тема „OpenType технологиите в шрифтовия дизайн“, водена от Стефан Пеев. В рамките на работилницата бяха открити редица проблеми: непознаване на възможностите на приложните програми за текстообработка да използват вградените в шрифтовете OpenType функции; неправилното и откровено липсващото обучение за уместно използване на текстообработващите програми; отсъствието на достъпна документация както по отношение на вградените в шрифтовете OpenType функции, така и по отношение на текстообработващите програми. Неподходящото използване на специални графични знаци за предаване на старобългарски текстове чрез въвеждането им в категорията Private Used Area (PUA) на Unicode, с което се нарушават принципите за структура, преносимост, архивиране и многократна употреба, изведени от проф. Андрей Бояджиев. Беше обърнато внимание и на глобалното противоречие между

развитието на OpenType технологиите, от една страна, и развитието на приложенията, чрез които тези технологии се осъществяват. Многовариантност на писмения знак в рамките на един шрифт може да се получи чрез използване на функцията Character Variant (cv01 до cv99), стига тази функция да се поддържа уместно от програмите за текстообработка и от уеб приложенията. Практиката обаче показва, че на този етап функцията Character Variant е труднодостъпна и само добре подготвени специалисти са в състояние да се възползват от нея. Този пример навежда на мисълта за необходимостта от създаването на своеобразен комуникативен център, който да изпълнява двойка роля – от една страна, да предоставя информация на научните специалисти и на шрифтовите дизайнери за новостите в OpenType технологиите, а от друга страна, да дава образци на шрифтове, отговарящи най-пълно на всички съвременни изисквания.

В оценката за конференцията и докладчиците участниците се обединиха около идеята, че е намерена основата за диалог между различните групи специалисти и че са нужни нови издания на конференцията в следващите години. Със сигурност във времето тези издания ще породят и нови изследователски полета, тласкайки специалистите към нови подходи и методи на анализ.

Стефан Пеев
Национална художествена академия

Балканските култури: диалог, трансфер и метаморфози

Секция „Култура на Балканите“ към Института за балканистика с Център по тракология (ИБЦТ) при БАН на 12 и 13 април 2022 г. организира кръгла маса на тема „Балканските култури: диалог, трансфер и метаморфози“ в рамките на два проекта: *Културни пространства на Балканите: диалози и трансформации* (проект на Института с бюджетно финансиране) и *Българо-хърватски културни маршрути в Югоизточна Европа: пресечни точки и взаимодействия* (двустранен проект между ИБЦТ и Института по история на хърватската литература, театър и музика към Хърватската академия на науките и изкуствата – ХАЗУ).

Програмата бе разделена на седем тематични панела и се проведе в хибридна форма (присъствено и дистанционно). Участваха учени от България, Хърватия, Турция и Литва.

Кръглата маса беше открита с панел, воден от Лора Тасева, *Средновековно книжовно наследство: светци, жития, поетика*. Докладът на Марина Честякова (Литва) представи нови данни за историята на сръбския и българския превод на Стишния пролог в два ръкописа от Атон (Хил. 424 и Хил. 427). Мария Йовчева и Мая Петрова-Танева разгледаха трите основни типа текстове (пространно житие, синаксарни четива и химнографска служба), предназначени за църковното почитане на персийската мъченица Голиндуха на Балканите и заключиха, че култът към светицата през средните векове остава ограничен главно в традицията на богослужебните книги, съдържащи текстове за отбелязване на нейната памет. Рецепцията на Житието на св. Дросида от византийския Стишен синаксар сред балканските славяни и преводаческите похвати в българския и в сръбския Стишен пролог бяха обект на съпоставително изследване от Лора Тасева. Календарните стихове на Христофор Митиленски, византийски светски поет от началото на XI в., и по-конкретно начините за предаване на образност, свързана с вкусови и обонятелни усещания в техните два южнославянски превода от XIV в., разгледа Екатерина Дикова.

Панелът *Книжовно наследство XIX – XX век: личности, народи, събития*, воден от Юлия Златкова, се фокусира върху теми, засягащи идентичността, индивидуална и колективна, поставена в контекста на културно-историческите процеси и явления на Балканите през Възраждането. Марта Методиева представи разбирането за *otium* и *negotium* в биографията на Константин Фотинов и осъществявания от него римски идеал за ползотво-

рен живот. В доклада си Юлия Златкова подложи на анализ сравнителната характеристика, която руският дипломат, писател, естет и историософ Константин Леонтиев прави на отделните балкански народи. Десислава Лилова представи интересни сведения за географията на информационния поток от Балканите, отразен в българските вестници от периода под османска власт. Славея Неделчева разгледа спецификите на бекташизма в Албания, ролята му в културно-исторически план и като инструмент за формиране на албанската национална идентичност.

В панела *Културни процеси и политическа динамика* бе обсъдена национално-политическата конюнктура на Балканите, която влияе върху културните процеси в региона. Марияна Стамова систематизира наблюденията си върху сръбския интелектуален дискурс за Косово. Османското книжовно наследство в двустранните отношения между Княжество/Царство България и Османската империя в периода 1878 – 1918 г. анализира в доклада си Орлин Събев.

В панела *Балканските литератури XIX – XX век: процеси, автори, текстове* бяха представени литературоведски доклади относно творчеството на гръцки, румънски, български, френски и турски автори в светлината на диалогизма и модернизационните процеси на Балканите. Фотини Христкауди направи обзор на диалогичните пространства на гръцкия модернизъм. Докладът на Румяна Станчева проследи сходството в модернистичните естетически нагласи в румънската и българската литература чрез съпоставка на представителни писатели от 1920-те и 1930-те години. Семра Ахмед разгледа съвременния роман на Пънар Кюр „Жена за обесване“, като се съсредоточи върху протеста на авторката срещу закостенелия традиционен манталитет, спъващ дългогодишните процеси на социалнополитическа и културна трансформация на турското общество към модернизация.

В панела *Сценичните изкуства на Балканите: традиции, трансформации и иновации* Ваня Лозанова-Станчева анализира процесите на генериране на „традицията“ на Народния театър на Гърция в сценичния подход спрямо старогръцката драма, формирането на специфичния метод за приближаване до разбирането за античния текст и придаването му на ново актуално звучене чрез европейските модели на модерността. В доклада на Янита Кирова бяха разгледани българският театър и невербалните театрални форми в кризата на прехода.

В следващия панел *Филмовото изкуство на Балканите: теми, рецепция и метаморфози* Дженгиз Йолджу (Турция) представи доклад относно кризата в двустранните отношения между България и Турция в края на 1933 г., породена от прожектирания тогава в България филм на Васил Гендов „Бунтът на робите“. Докладът на Гергана Дончева бе посветен на Душан Макавеев – емблематичен югославски режисьор дисидент със сложна съдба заради авангардното му творчество и бунтарски дух. Петя Александрова разгледа

творческия път, темите и стиловете на кинорежисьори от Централна и Източна Европа.

Финалният панел на Кръглата маса – *100 години от рождението на хърватската поетеса Весна Парун (1922 – 2010)*, организиран от Людмила Миндова, представляваше своеобразен „поетически мост“ между България и Хърватия. В панела участваха хърватските учени и изследователи Ана Васунг, Марияна Биелич, Тим Леман, Мирко Чурич, Саня Кнежевич, Дария Жилич и Ксения Банович, а също и българските специалисти по темата Людмила Миндова, Елена Дараданова, Катя Зографова и Антоанета Балчева. Докладите в панела бяха посветени на поетесата Весна Парун, която през 60-те години на миналия век свързва жизнения и творческия си път с България.

Изнесените по време на Кръглата маса доклади допринесоха за осъществяването на поставените в двата балканистични проекта научни цели: изследване на културните пространства на Балканите, на социологичната, историческата и културологичната им трактовка и стимулираха идеи за нови изследвания в разглежданата проблематика. Предвижда се публикуване на докладите в два научни сборника.

Славей Неделчева
Институт за балканистика с Център по тракология,
Българска академия на науките

Втора международна славистична конференция, посветена на паметта на светите братя Кирил и Методий

На 18 май 2022 г. онлайн се състоя Втората международна славистична конференция, посветена на почитането на паметта на св. св. Кирил и Методий. Организатори бяха Харковският национален педагогически университет „Г. С. Сковорода“ (Катедра по украинознание и лингводидактика) и Шуменският университет „Епископ Константин Преславски“ (Катедра по история и теория на литературата), както и съорганизатори: Институтът по украински език към Националната академия на науките на Украйна, Институтът по езикознание „А. А. Потебня“ на Националната академия на науките на Украйна, Тернополският национален педагогически университет „Владимир Гнатюк“, Институтът за литература, БАН, Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН.

В конференцията взеха участие учени от 35 научни и образователни институции от Киев, Харков, Полтава, Тернопол, Черновци, Херсон, Одеса, Берегова (Закарпатие), Запорожие, Мелитопол, София, Велико Търново, Шумен, Рени, Познан, Братислава, Истанбул.

Доклади бяха представени от учени, докторанти, магистранти от висши учебни заведения на Украйна: Киевския национален лингвистичен университет, Киевския национален икономически университет „Вадим Гетман“, Харковския национален аерокосмически университет „М. Е. Жуковски“ към Харковския авиационен институт, Националния университет за гражданска защита на Украйна гр. Харков, Харковската хуманитарно-педагогическа академия, Националния технически университет гр. Харков, Харковския национален икономически университет „Семен Кузнец“, Харковския национален университет за градско стопанство „А. Н. Бекетов“, Харковската държавна академия за дизайн и изкуства, Държавния биотехнологически университет гр. Харков, Националния фармацевтичен университет гр. Харков, Закарпатския унгарски институт „Ференц Ракоци II“, Одеския национален университет „И. И. Мечников“, Полтавския национален педагогически университет „В. Г. Короленко“, Националния университет Полтавска политехника „Юрий Кондратюк“, Полтавския институт по икономика и право към Университет „Украйна“, Донбаския държавен педагогически университет, Херсонската академия за непрекъснато образование, Сумския държавен педагогически университет „А. С. Макаренко“, Тернополския национален педагогически университет „Владимир Гнатюк“, Запорожкия държавен медицински университет, Националния университет „Запорожка

политехника“, Мелитополския държавен педагогически университет „Богдан Хмелницки“.

Освен заявените организатори и съорганизатори от България, бяха представени участници от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Русенския университет „Ангел Кънчев“, филиал – Силистра.

Най-много участници бяха от Украйна и България, наред с другите държави – Словакия (Университет „Коменски“, Братислава), Полша (Познански университет „Адам Мицкевич“) и Турция (Истанбулски университет).

При откриването на конференцията поднесе приветствие ректорът на Харковския национален педагогически университет „Г. С. Сковорода“ Юрий Бойчук. Той подчерта логическата връзка на дейността на апостолите просветители св. св. Кирил и Методий и учението на украинския философ Григорий Сковорода, за когото най-големите духовни ценности са били знанието, науката и образованието, на базата на които животът може и трябва да продължи. Директорът на Института по украински език към Националната академия на науките на Украйна професор Павло Гриценко поздрави участниците на конференцията и благодари на всички съпричастни колеги, които подкрепиха научния форум в това сложно за Украйна време.

С приветствие-подкрепа се обърна към украинските колеги директорката на Института за литература доц. Пенка Ватова, която изрази своето съпричастие, уважение и възхищение от несломимостта на украинския народ. Заместник-директорът на Института за литература доц. Елка Димитрова от името на Секцията по нова и съвременна литература поднесе приветствие на английски език.

Проф. Страшимир Цанов, един от главните инициатори и организатори от България, поздрави участниците във форума с успешно организираното събитие, призовавайки закрилата на светите братя над Украйна, изрази съучастието си в създалата се ситуация и каза, че истината в тази несправедлива война е на страната на Украйна, а истината винаги побеждава.

Какво интересува съвременните славянски филолози и историци? Въпросите за исторически обусловените взаимоотношения между славянските народи, езиковите контакти, източниците на правописните системи, литературните традиции и новации в славянската култура на писателите. Особено актуална беше темата за езика в настоящото време – в условията на война, по-конкретно, текстовете за войната в тяхната стилистична аномативност, която е предизвикателство по отношение на параметрите на езика. Съзвучна на времето е също и темата на ценностните ориентири на студентите – бъдещите учители филолози в условията на война.

Участниците на конференцията бяха около 170 утвърдени и млади учени от академични институции и висши учебни заведения на Украйна, България, Словакия, Полша, Турция. Миналата година конференцията беше проведена

за пръв път точно на 11 май, в Деня на паметта на светите братя Кирил и Методий, по инициатива на Светлана Корниенко, докторантка в Харковския национален педагогически университет „Г. С. Сковорода“, етническа българка от Запорожка област. Инициативата беше подкрепена от професорката в същия университет в Катедрата по украинознание и лингводидактика – Олена Маленко. От българска страна като организатор конференцията се поддържа от професор Страшимир Цанов от Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. През 2021 г. във форума се включиха около 80 участници. Тази година броят на участниците беше двойно по-голям. Учените не само проявиха интерес към актуалните въпроси на славистиката, но и подкрепиха украинските учени, като изтъкнаха тяхната решимост да се противопоставят на войната, демонстрирайки изключителна вяроност към призиването си.

Актуалните проблеми за развитието и функционирането на славянските езици и литератури, старата и новата история на славянския свят бяха предмет на обсъждане на тази мащабна научна проява, на която докладчиците говориха на украински, български и английски език. Жива емоция, вдъхновение, полемика — научно общуване на влюбените в работата си учени, които изнесоха докладите си, обсъдиха общите научни и обществени въпроси, очертах перспективи за бъдещето.

Пленарните доклади бяха представени на високо научно равнище от украински и български учени. Проф. Павло Гриценко в доклада си *Българо-украинско взаимодействие в познаването на украинския езиков континуум* представи темата в съпоставка с българските идентични връзки, което беше за всички разбираемо и близко. Проф. Анисава Милтенова от Института за литература в доклада си *Из историята на българо-украинските литературни връзки през XVI – XVIII в.* представи архивни материали, които предизвикаха голям интерес сред украинската аудитория. Проф. Микола Степаненко от Полтава анализира в доклада си *Методологически принципи в последната редакция на украинския правопис на фона на славянския ортографичен опит* всички „за“ и „против“ промените, опирайки се на големите постижения в тази насока на учените филолози от целия славянски свят. „*Лудата*“ на Елин Пелин – *Йов-ситуацията в контекстите на социалното и екзистенциалното* беше едно интересно, емоционално и символично представяне от проф. Страшимир Цанов от Шумен на сакрални побеждаващи всичко образи в противостояние на злото. Проф. Виктор Брицин от Института за езикознание „А. А. Потебня“ към НАН на Украйна представи доклада си *Категорията модалност в историята на езикознанието*, като описа явлението последователно, съответно на хронологията, на връзките, тенденциите и противоречията. Докладът на д-р Милена Георгиева (Шумен) *Делото на светите братя Кирил и Методий в националната доктрина на българите през XIX в.* представляваше историческо-етнографско и просветителско-па-

триотическо проучване. Проф. Людмила Ткач (Черновицки национален университет „Юрий Федкович“ в доклада си *Източниците на стилистичното съвършенство на езика на украинските преводи в произведенията на литературните поколения от XX в.* представи интересни и показателни примери на стилистичните маркери на времето. Доц. Олга Петришина (Тернополски национален педагогически университет „Владимир Гнатюк“) представи доклад на тема *Формиране на ценностните ориентири на бъдещия учител филолог в условията на война*, напълно съзвучна със съвремението на Украйна. Интерес предизвика докладът на проф. Константин Голобородко, декан на украинския езиково-литературен факултет „Г. Ф. Квитка-Основяненко“ в Харковския национален педагогически университет „Г. С. Сковорода“ на тема *Доминантни концепти в поетическото мислене*, в който анализира преобладаващи фигури в езика на поезията.

В първата и най-многобройната секция *Актуални въпроси на научното изучаване на славянските езици* бяха включени 84 доклада, в които се разглеждаха езиковите явления и тяхното функциониране: когнитивни модели, лингвокултурологични интерпретации, граматически метафори, семантични полета, дефиниции за комуникация в лингводидактиката; диалектологични въпроси, професионална компютърна лексика, публицистичният дискурс на езика, езикът на поезията, славянски паралели в различни видове лексика, чуждата лексика, синтактични въпроси, темпоралност в художествения дискурс, църковнославянската лексика, служебни части на речта с различни значения за локалност, местоименни форми като повторения, фразеологизми, неологизми, екзотизми, варваризми, жаргонна лексика в различни дискурси, лингвистично поетизиране на военния опит на войниците в техните поетически опити, изучаване и преподаване на езика, проблеми на превода и др.

Във втората секция *Славянските литератури в световния културен контекст. Историята на славянските народи. Етнология* бяха включени 33 доклада, повечето от които в областта на литературознанието и историята на литературата, с различни теми според съдържанието на произведенията: в търсене на собственото „аз“, загубеното и възвърнато бъдеще, разглеждане на творчеството на различни писатели и поети, фолклорни изследвания, творчеството на писатели, в което се проектира структурата на постмодерния роман, етнопсихологични маркери на произведенията, реализиране на идеите на хуманизма, символизъм в художествените творби и др. Често авторите се спираха в детайли на богатия и разнообразен език на поезията, анализирайки го в разнообразни коментари и интерпретации. Представени бяха менталните кодове за национална идентификация на украинците. Намери място и топографо-историческият анализ, който представлява интерес като историческо свидетелство и ценност.

Третата секция *Образование. Лингводидактиката във висшите учебни заведения. Методика на обучението в общообразователните училища*

включваше 10 доклада, посветени на методически въпроси: формиране на правописна и комуникативна компетентност, умения и навици за четене, на същност и функции на професионалното портфолио, организация на самостоятелната работа на студентите със специалност „преводач“, формиране на публичната комуникация в условията на дистанционно обучение.

Четвъртата секция *Славянско езикознание, литературознание, лингводидактика в научните изследвания на магистрите* включваше 15 доклада на магистранти, в които се изследваха различни лексикални единици: английски чуждици, турцизми, диалектна лексика, реализация на езикови и литературни концепти, формиране и развитие на речевата дейност, използване на информационните технологии в комуникацията.

По време на конференцията се чувстваше, че учените са се нуждаели от интензивно научно общуване, продуктивни дискусии, обговаряне на актуални обществени въпроси. Конференцията завърши с много активно двустранно общуване, с рефлексия, която беше рационална и емоционална, а главно – с патос, жизнеутвърждаващ, насочен към победа. Вярваме, че науката, образованието, знанието ще спасят света, ще донесят победна светлина и ще преодолеят мрака на войната!

Докладите ще бъдат публикувани в сборник, обединени в раздели според секциите на конференцията, които обхващат въпроси за проучването на славянските езици и литератури, за историята на славянските народи, култури и образование.

Надяваме се, че това дело ще има развитие и ще бъде начало на нови научни проекти в славистиката, а конференцията ще има продължение в бъдещи срещи.

Светлана Корниенко
Харковски национален педагогически университет
„Г. С. Сковорода“

Международен академичен форум „Българистиката извън Европа – предизвикателства и перспективи“

На 19 май 2022 г. Съветът за чуждестранна българистика при УС на БАН организира поредната академична среща, която този път обедини преподаватели, изследователи и специалисти от Китай, Япония, Южна Корея и Северна Америка. Докладите и разискванията на участниците се състояха онлайн в продължение на почти четири часа. Чл.-кор. Александър Костов откри форума, като изтъкна значението на общуването и обмяната на опит и знания между преподавателите от участващите университети. Спецификата на културите и хуманитарното наследство на изброените страни предполага по-диференциран подход в преподаването на български език, литература и култура, както и формирането на научни колективи, обединени от идеи и теми за разработване на проекти и прилагане на резултатите от тях. Приветствие от името на ръководството на БАН поднесе доц. Елка Трайкова – научен секретар на Направление „Културно-историческо наследство и национална идентичност“. Тя изтъкна, че устойчивият интерес към българистиката в страните извън Европа дава възможност за широка палитра от инициативи, породили се в двустранните контакти.

Постиженията в областта на българистиката в Китай бяха представени от проф. Лин Уеншуан – заместник-декан на Факултета по европейските езици и култури, директор на Центъра по българистика към Пекиния университет за чужди езици. Тя очерта в детайли историята на преподаването на български език в университета, развитието на специалността през годините, обогатяването с преподаватели и специалисти, както и постепенното нарастване на броя на студентите. Панорамата, обрисувана от нея, бе допълнена в изказванията на професор Чен Ин – ръководител на Катедрата по българистика към Пекиния университет за чужди езици – и от доцент Тиен Дзиендзюн. Резултатите от обучението в областта на българистиката се изразяват и в немалко области, в които завършващите студенти намират приложение на своите знания и умения – дипломатически и търговски връзки, икономика, инженерни науки и хуманитаристика.

Несъмнен интерес предизвика презентацията на доц. Евгений Кандиларов (СУ „Климент Охридски“ и Институт за исторически изследвания – БАН) на тема *Развитие на българистиката в Япония*. В неговото изложение се засегнаха обстоятелствата, които са предизвикали интереса към българската култура в японските университети и изследователски центрове. Бъл-

гарският език е преподаван в два университета – в Токийския университет за изучаване на чужди езици и култури и в Университета Сока. В кръга на разработваните теми се изтъкна преимуществото на медиевистиката и контактите, които японски учени са имали в средите на българската палеославистика. Споменаха се участията в славистичните конгреси и в конференции с двустранен характер. Разкриха се приносите както на автори на научни трудове, така и на преводачи. Д-р Юми Ниномия допълни изложението с впечатленията си от контактите с Центъра за славяно-византийски изследвания към Софийския университет и съвместната си работа с български учени. Беше подчертан приносът на преводите на българска литература на японски и отгласът им в широка културна среда – особено преводите на г-н Мацунага Рьокуя (преводи на „Под игото“ на Иван Вазов, „Гютюн“ на Димитър Димов, „Железният светилник“ на Димитър Талев и др.).

Българистиката в Република Корея беше представена в обстойното изложение на доц. Людмила Атанасова и доц. Спас Рангелов (Университет за чуждестранни изследвания „Ханкук“ в Сеул). Историята на българския език присъства първоначално в полето на палеославистиката, тъй като изучаването на началото на писмеността е включено в обзора на славистиката и русистиката още през средата на 80-те години на миналия век. През 2005 г. в издателството на същия университет в Сеул е отпечатан и учебникът на проф. Х. Канг Коде „Староцърковнославянски език“. Сред авторитетните специалисти е проф. Уон Хой Ким, който е завършил магистратура и докторантура по български език в Софийския университет (докторант е на проф. И. Добрев). Дисертацията му „Историческият развой на старобългарските показателни местоимения“ е издадена в София през 1997 г. на български език. Ценен труд е публикувал Уте Шин (също докторант на проф. Добрев) на тема „Падежната система в среднобългарския превод на Манасиевата хроника“ (1996). Той е автор на учебник по съвременен български език и на книга, посветена на славянския първоучител Константин-Кирил Философ, целяща да запознае корейския читател с личността и делото на създателя на най-старата славянска азбука. В Университета за чуждестранни изследвания българският език се изучава в Катедрата по гръкознание и българистика. Системата от знания и умения е изградена на няколко нива и се характеризира с активни връзки със Софийския университет. В последните години междуправителственото споразумение в областта на образованието между Република България и Република Корея дава ползотворни резултати. За взаимния обмен допринасят и политиките за мултикултурализъм и мултилингвизъм в Република Корея. Благодарение на целенасочените усилия от двете страни е изградена основата на Център по българистика в Университета и той функционира успешно.

Изключително полезно за форума бе участието на проф. Олга Младенова (Университет Калгари, Канада) тъй като тя обобщи тенденциите в развитието на българистиката през последните десетилетия в Северна Америка.

Промените и новите насоки, които несъмнено са във връзка както с трансформациите в образованието в света, така и с новите направления в хуманитаристиката, бяха ярко очертани. Възможностите за нови проекти и нови разработки на традиционни теми са както в използването на натрупаните през годините опит и знания на преподавателите и учените, така и във възможностите за приложение на придобитото образование в съвременния свят. Ограничаването на българистиката единствено в изучаване на български език и липсата на сравнителен аспект в познанието биха заключили възможностите за интегрален и гъвкав подход в българистиката. Тя подчерта отворените граници с другите науки, възникването на интердисциплинарни полета като перспективни насоки в бъдеще. Докладът бе допълнен с изказвания на проф. Ронел Аликсандър (Университет на Калифорния, Бъркли, САЩ), специалист по славянски езици и литератури, автор на двутомен учебник по български език за англоговорещи студенти, авторитетен учен в областта на диалектологията, която характеризира съвременното състояние на българистиката в САЩ. В последните години българският език се изучава факултативно, липсват езиковите курсове, които се провеждаха в България. Интерес представляваха и щрихите в изказването на Цветанка Кръстева – преподавател в българското училище „Св. Климент Охридски“ в Монреал.

В заключителната дискусия отново се обсъдиха въпросите за бъдещи инициативи и възможности, които представи доц. Елка Трайкова във връзка с одобрения проект на Министерството на образованието и науката „Национална научна програма развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Програмата отваря нови възможности за развитие в редица насоки: устойчиво възстановяване на позициите и утвърждаване на българистиката в чужбина чрез привличане на по-голям брой студенти, докторанти и млади учени, изучаващи български език и литература, българска история, изкуство и култура в чуждестранни университети и научни институти; насърчаване на научните изследвания по българистика, което ще спомогне за подготовката и изграждането на нови научни кадри; засилване и утвърждаване на международния престиж и разпознаваемост на колегията по българистика; подпомагане на усилията на държавните институции и повишаване на обществения интерес към създаването на авторитетна научна общност зад граница с фокус към българистиката; популяризиране на постиженията на българските учени в различни области на науката и технологиите, както и на историческите забележителности в България. Програмата се планира от 2022 до 2025 г. и ще се осъществява под ръководството УС на Българската академия на науките.

Анисава Милтенова
Институт за литература, Българска академия на науките

ПРОФИЛИ

Мерсия Макдермот на 95 години

През настоящата 2022 г. се навършиха 95 години от рождението на Мерсия Макдермот – авторката на едни от най-вълнуващите трудове за българското минало, които задължително присъстват в библиотеката на всеки български дом, училище и читалище, както и в историческата памет на българите.

Мерсия Макдермот е родена на 7 април 1927 г. в английския град Плимут. През 1948 г. завършва руска филология в Оксфордския университет. По същото време, в годините непосредствено след края на Втората световна война, тя възприема социалистическите идеи и става член на английската комунистическа партия. По време на младежка бригада в Югославия Мерсия Макдермот за пръв път се запознава с български младежи – една среща, която ще предопредели за години напред нейните бъдещи професионални интереси и занимания. Посещавайки България през 1948 г., тя опознава българския език, култура и история. Завръщайки се в родната си страна, изучава български език в Института за славянски науки към Лондонския университет. Същевременно популяризира родината ни в Англия – като член, а покъсно и председател на англо-българското дружество (1958 – 1973) тя изнася поредица от лекции и доклади, пише статии и студии, свързани с българското минало и култура. През 1962 г. издава в Англия научнопопулярна книга, посветена на българската история¹.

През 1963 – 1964 г. и 1973 – 1989 г. Мерсия Макдермот живее в България, като успоредно с преподавателската си дейност в гимназията с изучаване на английски език в София, а от 1979 г. и в Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ събира материали за своите научни изследвания. Плод на заниманията ѝ с българска история през този период са няколко забележителни труда, посветени на български революционери от Възраждането и новата българска история.

¹ *MacDermott, M. A History of Bulgaria 1392 – 1885. London: Allen and Unwin, 1962.*

През 1967 г. в Англия на бял свят излиза книгата ѝ, посветена на Васил Левски и озаглавена „Апостолът на свободата“, написана на английски език². През 1970 г. книгата е издадена в България в превод на български език³. Поради големия интерес биографията на В. Левски претърпява няколко издания (през 1973, 1977 и 2008 г.) и среща изключително ласкав прием сред читателската аудитория.

Разбира се, това не е първото историческо изследване, посветено на Васил Левски. В родната историопис поколения от изследователи събират и издават документалното наследство на Апостола, проучват различни аспекти от неговия живот и създадената от него революционна организация. Но книгата на М. Макдермот е първата в Западна Европа биография на Васил Левски. С нейното издаване европейската общественост се запознава с личността на Апостола, при това по вълнуващ и въздействащ начин. Погледът на чужденка не попречва на изчерпателността и обективността на авторката при работата с архивните документи, мемоари и литература в създаването на емоционален разказ за един от най-светлите образи в българското националноосвободително движение. Подбраните цитати от стихове на британски поети романтици като Робърт Бърнс, Джордж Байрон, Пърси Шели, американския поет Уолт Уитман подсилват внушението на авторката в изграждането на изключително одухотворения образ на българския Апостол на свободата, възплътил най-съкровения идеал на човечеството за свобода.

Научните интереси на Мерсия Макдермот през следващите години отново я насочват към биографичния жанр. Плод на нейните занимания е монографията ѝ, която излиза от печат през 1979 г., посветена на следовника на идеите на Васил Левски – Гоце Делчев⁴. Подобна тема е предизвикателство пред учения, преди всичко поради обстоятелството, че за продължителен период националноосвободителните борби на българите в Македония остават встрани от вниманието на изследователите по политически съображения. Появата на тази книга става възможна след промяната на политиката на Българската комунистическа партия по отношение на Македонския въпрос и идва да запълни една празнина в историческите изследвания.

Цитираните обстоятелства затрудняват научните занимания на историците, още повече, вероятно, на чужденците. Въпреки това впечатляващо

² *MacDermott, M. The Apostle of Freedom (A portrait of Vasil Levsky against a background of nineteenth-century Bulgaria), Allen and Unwin, 1967.*

³ *Макдермот, М. Апостолът на свободата. С., 1970.*

⁴ *MacDermott, M. Freedom or Death (the life of Gotsé Delchev), Journeyman Press, 1978.* На български език книгата е издадена на следващата година: *Макдермот, М. Свобода или смърт. Биография на Гоце Делчев. С., 1979.* За книгата си авторката е удостоена с Паисиева награда, а през същата 1979 г. тя я защитава успешно като докторска дисертация.

1869

обективна е оценката на Мерсия Макдермот в предисловието към книгата, където тя заявява: „Допреди стотина години всички считаха славянското население на Македония за българско. Оттогава насам обаче бяха лансирани редица различни теории, които взаимно се изключват, но чийто общ знаменател е желанието да се убедят македонските славяни и целият свят, че те не са българи, а нещо друго. Тъй като обаче от източниците става недвусмислено ясно, че през периода, обхванат от тази книга, славяните в Македония не само сами са се считали за българи, но са били считани за българи и от целия свят, тук терминът „македонец“ се използва не само в общия му географски смисъл, но и за да се обозначи онази част от българския народ, която традиционно е населявала Македония, образувайки най-голямата етническа общност там, и която е създала Вътрешната революционна организация, за да освободи територията от османското господство.“⁵ Въз основа на богат документален материал авторката създава емоционален и до известна степен идеализиран портрет на Гоце Делчев и на картината на борбите за освобождение на българите в останалата в Османската империя след Берлинския конгрес (1878) Македония.

С националноосвободителните борби на българите в Македония е свързана още една книга на Мерсия Макдермот, издадена през 1987 г. със заглавие „За свобода и съвършенство. Биография на Яне Сандански“⁶. Това е първото биографично изследване, посветено на живота на един от най-противоречивите дейци на Вътрешната македоно-одринска революционна организация. С нескрита симпатия авторката рисува не само образа на Сандански, но и цяла една картина на борбите за освобождение на българите в Македония. Силно въздействащи са портретите на редица дейци на македонското освободително движение – пламенни учители, дейци на Българската екзархия, смели четници и революционери, отчаяни терористи. Подробно са описани събитията около отвлечането на американската протестантска мисионерка Елън Стоун, което предизвиква широк международен отзвук и запознава световната общественост с борбата на българите в Македония за освобождение.

Мерсия Макдермот издава и други трудове, свързани с българската история. През 1998 г. в Англия е публикувана нейна книга, запознаваща английската общественост с обичаите и традициите на България⁷. М. Макдермот е автор и на биографичната книга „Ален мак самотен“, посветена на

⁵ *Макдермот, М. Свобода или смърт...*, с. 5.

⁶ *Макдермот, М. За свобода и съвършенство (Биография на Яне Сандански)*. София, 1987. *MacDermott, M. For Freedom and Perfection (the life of Yané Sandansky)*, Journeyman Press, 1988.

⁷ *MacDermott, M. Bulgarian Folk Customs*, Jessica Kingsley Publishers, 1998.

основателя на социалистическото движение в България Димитър Благоев⁸. Продължава да публикува свои статии и интервюта в българската преса и през следващите години, а през 2016 г. издава в книга своите спомени и преживявания от България⁹.

Много още може да се пише за Мерсия Макдермот. Към положителните си впечатления бих искала да добавя изключително богатия и поетичен език на авторката, оставила прекрасни описания на родните места на своите герои и на безброй още български градчета и села, станали сцена на описваните събития. С много обич и възхита са създадени описанията на Розовата долина, в сърцето на която е сгущено Карлово – родното място на Левски; бунтовната Пирин планина, родила и откърмила Г. Делчев и Я. Сандански, и безброй още природни картини от красивата и плодородна българска земя. Мерсия Макдермот познава отлично и българския фолклор, който вмъква в своето изложение, успоредно с библейските цитати и цитати от световни поети, вплитайки ги в един уникален исторически разказ.

В България Мерсия Макдермот е добре позната и обичана. Носител е на държавни отличия като „Орден на розата“ (1977) и наградата „Паисий Хилендарски“ (1979). За авторитета ѝ сред научната общност свидетелства избирането ѝ за чуждестранен член на Българската академия на науките (1987) и удостояването ѝ с титлата доктор хонорис кауза на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (2007). А за всички нас, българите, тя си остава авторката, написала едни от най-увлекателните и емоционални разкази за нашето героично минало.

На многога лѣта!

Мария Левкова-Мучинова
Институт за исторически изследвания,
Българска академия на науките

⁸ *Макдермот, М.* Ален мак самотен. Биография на Димитър Благоев. София, 2018.

⁹ *MacDermott, M.* Once upon a time in Bulgaria, Manifesto Press, 2016.

Избрани публикации

1. *MacDermott, M.* A History of Bulgaria 1392 – 1885. London: Allen and Unwin, 1962.
2. *MacDermott, M.* The Apostle of Freedom (A portrait of Vasil Levsky against a background of nineteenth-century Bulgaria), Allen and Unwin, 1967.
3. *Макдермот, М.* Апостолът на свободата. С., 1970.
4. *MacDermott, M.* Freedom or Death (the life of Gotsé Delchev), Journeyman Press, 1978.
5. *Макдермот, М.* Свобода или смърт. Биография на Гоце Делчев. С., 1979.
6. *Макдермот, М.* За свобода и съвършенство (Биография на Яне Сандански). С., 1987.
7. *MacDermott, M.* For Freedom and Perfection (the life of Yané Sandansky), Journeyman Press, 1988.
8. *MacDermott, M.* Bulgarian Folk Customs, Jessica Kingsley Publishers, 1998.
9. *Макдермот, М.* Уилям Морис – един малко познат английски приятел на България. – *Исторически преглед*, 2012, № 3–4, 281–286.
10. *MacDermott, M.* Lone red poppy, Manifesto Press, 2014.
11. *MacDermott, M.* Once upon a time in Bulgaria, Manifesto Press, 2016.
12. *Макдермот, М.* Ален мак самотен. Биография на Димитър Благоев. София, 2018.

Малгожата Коритковска на 80 години

Професор Малгожата Коритковска е славист, автор на над 170 научни публикации, включително 20 книги и над 120 статии. Научните ѝ интереси са насочени основно към проблемите на семантиката и синтаксиса, преди всичко в полето на конфронтационния анализ на два славянски езика: полски и български.

Богатият научен принос на проф. Малгожата Коритковска съдържа важни теоретични въпроси, свързани с моделирането и описанието на отделни семантични категории, например неперцептивност и интерогативност, също така е свързан с изследването на синтактичното равнище на езика, включително категоризирането на безобектни структури. Тя е автор на изследвания на синтаксиса както на семантично, така и на формално-граматично ниво.

В своите проучвания проф. Коритковска последователно се стреми да разработи и приложи експликативен, логико-семантичен модел. Анализът ѝ се основава на експлицитно формулиран семантичен език посредник, осигуряващ равно третиране на няколко езикови системи, които могат да се различават по обхвата на граматикализация на отделни семантични категории. Синтактичните изследвания, от друга страна, показват широк спектър от възможности на модела на експликативния синтаксис, в основата на който е концепцията за семантичен синтаксис на Станислав Каролак. Използването на този модел позволява на М. Коритковска, наред с другото, да опише и систематизира различни видове трансформационни процеси в рамките на основните структури на изреченията, особено при прилагането на пропозиционални аргументи. Изследванията, проведени в тази област, показват едно изключително богатство от структури, произтичащи от кондензационни процеси. Важно място в изследванията на професор Коритковска заема и въпросът за границата между елементите, които са интенционални и екстенционални по отношение на предиката. През последните години в центъра на интересите на проф. Коритковска са въпросите на семантичния синтаксис, съчетани с лексикографско описание на глаголните единици, както и въпросите на валентността.

Академичният път на Малгожата Коритковска започва във Варшавския университет, където през 1966 г. завършва магистърска степен по славянска филология със специализация „Българистика“. През същата година тя постъпва на работа в Института по славистика на Полската академия на науките (първоначално в Института по славянски изследвания на Полската академия на науките), където работи без прекъсване до 2002 г. В този институт през 1976 г. тя получава научна степен доктор по филологически науки в об-

ластта на славянското езиковедие, хабилитира се през 1990 г., а през 1995 г. получава звание професор.

Проф. Малгожата Коритковска е основателят на славистиката в Университета в Лодз. През 1995 г. тя поема ръководството на новосъздадената Катедра по славянска филология, която през същата година приема първите студенти във факултет Славянски филологии. До 1998 г. Катедрата развива дейността си в рамките на Катедрата по история на полския език и славянска филология с ръководител проф. Мария Каминска. Интензивното развитие на звеното води до превръщането му в самостоятелна катедра по славистика (по-късно Катедра по южнославянски изследвания), чиито научно-дидактически проблеми са насочени предимно към южнославянския регион. Проф. Малгожата Коритковска ръководи Катедрата по южнославянски изследвания на Лодзкия университет до 2012 г. През това време завършват 49 специалисти с магистърска степен и 7 с докторска степен с нейно съдействие. От 2012 до 2017 г. професор Коритковска работи като редовен професор в Института по славянски изследвания на Полската академия на науките, Варшава. Изключително високото ниво на изследване, както и изключителното усърдие и организационен талант бележат участието на М. Коритковска в множество престижни научни организации. Тя е избрана за председател на Комитета за славянски изследвания за два мандата (2007 – 2010, 2011 – 2014) и за председател на Националния комитет за сътрудничество с Международния комитет на славистите за два мандата (2008 – 2010, 2011 – 2014). М. Коритковска е била или остава член на следните научни организации: – Комитет по славянски изследвания: от 1999 г. до настоящия мандат (2020 – 2023);

- Член на президиума на комисията през настоящия мандат;
- Международен комитет на славистите (от 2008 г.);
- Университетска акредитационна комисия в екипа по акредитация по славянска филология (2002 – 2006);
- Екип от експерти за разработване на критерии за акредитация за специалност „Славянска филология“ (2007);
- Съвет на Полската академия на науките в Лодз (мандат 2007 – 2010);
- Балканска комисия към Комитета по славянски изследвания на Полската академия на науките (мандат 2007 – 2010);
- Научен съвет на Института по славистика на Полската академия на науките през годините 1996 – 2006, 2011 – 2014, 2012 – 2017;
- Научен съвет на Института по славянска филология на Варшавския университет 1993 – 1996 г.;
- Научен съвет на Съвета на Филологическия факултет на Университета в Лодз през 1995 – 2012 г.;
- Полско лингвистично дружество;
- Научно дружество Лодз;
- Варшавско научно дружество (член-кореспондент).

Проф. Коритковска е ръководител и член на национални и международни изследователски проекти, плод на които са обширни монографични изследвания. Най-значимите са:

- авторско участие в полско-българския проект за създаване на конфронтативна граматика по модел, съдържащ семантичен междинен език (на база полски и български език). Проектът е реализиран през годините 1978 – 2010 г., като резултатът му е 13-томно издание, което е най-изчерпателното изследване в областта на полско-българската конфронтация под заглавие „Конфронтативна българо-полска граматика“. Следва да се подчертае значителният принос на М. Коритковска за разработването на цялостна концепция на този дял от граматиката, както и авторството и съавторството на три от нейните тома по темите: (1) конфронтационен синтаксис: „Видове на позиции предикат-аргумент“, (2) модална категория на неперцептивност (в съавторство с Роман Рошко): „Неперцептивна модалност“ и (3) модална категория на интерогативност: „Интерогативна модалност“.

- участие в международен изследователски проект, финансиран от Комитета за научни изследвания и осъществен от М. Коритковска и В. Малджиева (Институт за български език, БАН) през 2000 – 2002 г. Проектът се отнася до феномена на номинализация в полския и българския. Резултатът на сътрудничество е монографичното изследване „От сложно изречение до единично изречение. Допустимост на номинализация на пропозиционалния аргумент в полски и български език“;

- участие през 2001 – 2004 г. в международния общославянски изследователски проект, финансиран от Комитета за научни изследвания и ръководен от Станислав Каролак, „Сравнителен синтаксис на славянските езици“;

- участие в международен изследователски проект, осъществен въз основа на споразумение между Университета в Лодз, Варминско-Мазурския университет и Държавния университет на Беларус в Минск през 2006 – 2010 г. Освен М. Коритковска, екипът е в състав: Александър Киклевич (Варминско-Мазурски университет), Юлия Мазуркевич-Сулковска и Агнешка Заторска (Университет в Лодз), Татяна Рамза (Белоруски държавен университет в Минск). Резултатът от четири години работа е обемната монография „Основни структури на изречения в съвременните славянски езици: беларуски, български и полски“ (съставители Малгожата Коритковска и Александър Киклевич);

- ръководство на екипа и авторско участие в изследователския проект „Синтактични свойства на глаголите като основа за тяхното лексикографско описание на български, полски и руски език“ (2014 – 2017). Проектът е финансиран от Националния научен център. Освен М. Коритковска, екипът е в състав: Александър Киклевич (Варминско-Мазурския университет),

Юлия Мазуркевич-Сулковска и Агнешка Заторска (Университет в Лодз). В резултат на този проект е създадено тритомно монографично изследване „Интегрирано семантико-синтактично описание на български, полски и руски глаголи (*verba cogitandi* и *verba sentiendi*)“ (съставител М. Коритковска).

За своите научни постижения професор Малгожата Коритковска е многократно отличавана и награждавана в Полша и България. Сред най-важните отличия са следните:

– Награда на научния секретар на Полската академия на науките за авторския колектив на „Езиковия атлас на кашубските и съседните диалекти“ (седемнадесети том, 1977);

– Медал „100 години на БАН“ (1978);

– Отличие „1 300 години България“ (1982);

– Награда на ректора на Университета в Лодз за книгата: „Имперцептивна модалност“ (1998);

– Поздравително писмо от Министерството на културата на Република България „За принос в развитието и популяризирането на българската култура“ (1999);

– Грамота от Президиума на БАН „За заслуги към българистиката – за съществен принос в развитието на българската филология и компаративистика“ (2001);

– Награда на Ректора на университета в Лодз за научни постижения (1997);

– Медал на Националната просветна комисия (2008);

– Златна значка „За съществен принос към развитието и популяризирането на българистичните езиковедски изследвания“, присъдена от Института за български език при БАН (2012);

– Голяма награда на Института за български език за приноса към развитието на българската езиковедска наука (2019);

– Награда на Ректора на Университета в Лодз на екипа за монографията „Интегрирано семантико-синтактично описание на български, полски и руски глаголи (*verba cogitandi* и *verba sentiendi*)“ (2020).

Проф. М. Коритковска остава една от най-значителните фигури на полската славистика и е безспорен авторитет на конфронтационната лингвистика. Възприетият от нея модел на научна работа се основава на ясни правила и аргументирани заключения, което винаги гарантира най-високо академично качество и научна надеждност. Въпреки че принадлежи към изследователите, фокусирани върху проблемите на интегрираното описание на граматиката и семантиката при прилагане на конфронтационния подход, тя избягва всички видове партикуляризъм, тъй като основните ѝ ценности са научната истина, валидността на теоретичните формулировки и уважението към ал-

тернативните концепции и възгледи. Без ни най-малко съмнение може да се каже също, че понятия като етика и морал не са празни думи за Малгожата Коритковска, защото нейната работа винаги се основава на абсолютно безкомпромисна честност.

Юлия Мазуркевич-Сулковска (Julia Mazurkiewicz-Sułkowska)
Университет в гр. Лодз (Uniwersytet Łódzki)

превод Александра Михалска (Aleksandra Michalska)
Университет в гр. Познан (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu)

Книги

1. *Bułgarskie czasowniki modalne*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. (1977).
2. *Słownik minimum polsko-bułgarski i bułgarsko-polski*. Wiedza Powszechna. (1978).
3. Korytkowska, M., & *Słownik minimum polsko-bułgarski i bułgarsko-polski* (2. wyd.). Wiedza Powszechna. (1986) (współaut. Raczeva, L.).
4. *Z problematyki składni konfrontatywnej: Na przykładzie bułgarskich i polskich zdań bezpodmiotowych*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. (1990).
5. *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska: T. 5. Typy pozycji predykatowo-argumentowych*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (1992).
6. *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska: T. 6, cz. 2. Modalność imperceptywna*. Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (1997). (współautor Roszko R.).
7. *Ćwiczenia z gramatyki współczesnego języka bułgarskiego z wyborem tekstów*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. (1999). (współaut. Minczew, G., & Stępnia-Minczewska, W.).
8. *Od zdania złożonego do zdania pojedynczego: Nominalizacja argumentu propozycjonalnego w języku polskim i bułgarskim*. Wydawnictwo Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu. (2002). (współaut. Maldijeva, V.).
9. *Modalność interrogatywna: Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska* (T. 6, cz. 4). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (2004).
10. Korytkowska, M., *Polsko-bułgarska gramatyka konfrontatywna*. Wydawnictwo Akademickie Dialog. (2007). (współaut. Koseska, V., & Roszko, R.).
11. *Българско-полска съпоставителна граматика: Т. 5. Типове предикатно-аргументни позиции* (Д. Благоева, Тlum.). Академично издателство „Проф. Марин Дринов”. (2011).
12. *Zintegrowany opis semantyczno-syntaktyczny czasowników bułgarskich, polskich i rosyjskich: Verba cogitandi i verba sentiendi* (Cz. 1–2). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk; Fundacja Slawistyczna. (2019). (Kiklewicz, A., Korytkowska, M., Mazurkiewicz-Sułkowska, J., & Zatorska, A.) <https://hdl.handle.net/20.500.12528/1087>

Статии

1. Participia na *-n* i *-l* poza formami czasowymi w *Historii słowianobułgarskiej* Paisija Chilendarskiego. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 8, 183–190. (1969).
2. Kilka uwag w sprawie rekcji rzeczowników odsłownych w języku bułgarskim. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 9, 219–224. (1970).
3. Próba syntaktycznego oświetlenia bułgarskich konstrukcji typu *klatja glava*. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 10, 199–203. (1971).
4. Bułgarskie czasowniki przechodnie: Interpretacja semantyczna i syntaktyczna. *Biuletyn Slawistyczny*, 1976(2(2)), 96–100. (1976).
5. Partytywność adverbialna we współczesnym języku bułgarskim. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 15, 177–184. (1976).
6. W sprawie synkretyzmu nom. – acc. w dialektach kaszubskich (na marginesie AJK). *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 15, 79–80. (1976).
7. Z semantyki i składni czasowników bułgarskich i polskich – bg. *iskam* – pol. *chcieć*. *Съпоставително езикознание*, 1976(1(2)), 31–44. (1976).
8. Hipotetyczność faktu a dystrybucja formconiunctiwu w języku bułgarskim i polskim. W M. Bujnowska (Red.), *Z polskich studiów slawistycznych: Językoznawstwo: Prace na VIII Międzynarodowy Kongres Slawistów w Zagrzebiu 1978* (ss. 179–185). Wydawnictwo Naukowe PWN. (1978).
9. Ze studiów nad modalnością w języku bułgarskim, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 18, 263–288. (1978).
10. Polskie i bułgarskie zdania bezpodmiotowe w analizie konfrontatywnej. *Съпоставително езикознание*, 1979(4(3)), 4–11. (1979).
11. Język bułgarski i polski w badaniach konfrontatywnych. W J. Siatkowski (Red.), *Trzydzięście wieków Bułgarii: Materiały polsko-bułgarskiej sesji naukowej: Warszawa 28–30 X 1981* (ss. 63–71). Zakład Wydawniczy im. Ossolińskich. (1981).
12. Teoria przypadków semantycznych w konfrontatywnym badaniu języka bułgarskiego i polskiego. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 22, 87–104. (1984).
13. Kategoria przypadku semantycznego: Na materiale języka polskiego, bułgarskiego i serbsko-chorwackiego. W M. Basaj (Red.), *Studia konfrontatywne polsko-południowosłowiańskie* (ss. 11–38). Zakład Narodowy im. Ossolińskich. (1984).
14. Аргументи от типа Experienceг и проблеми на съпоставителния синтактичен анализ на българския и полския език. *Съпоставително езикознание*, 1990 (15 (3)), 39–53. (1990).
15. Występowanie zdań bezpodmiotowych a spójność tekstu: Na materiale języka bułgarskiego i polskiego. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 28, 97–110. (1991).
16. Problemy konfrontatywnego opisu tzw. czasowników denominalnych w języku bułgarskim i polskim. W V. Koseska-Toszewa & M. Korytkowska (Red.), *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie: T. 5–6. Konfrontacja językowa: Słowotwórstwo: Wybrane kategorie semantyczne* (ss. 29–50). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (Przedruk z *Актуални проблеми на българското словообразуване*, ss. 179–189, Ю. Балтова, Red., 1999, УИ „Св. Климент Охридски“). (1993). (współaut. Војар, В.)

17. O konfrontatywnym opisie predyktorów bułgarskich i polskich: Na przykładzie jednostek otwierających miejsce dla argumentu o wartości Experiencer. W V. Koseska-Toszewa & M. Korytkowska (Red.), *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie: T. 5–6. Konfrontacja językowa. Słowotwórstwo: Wybrane kategorie semantyczne* (ss. 121–150). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (1993).
18. Nominalizacje a struktura semantyczna predyktora: Na materiale polskim i bułgarskim. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 32, 165–184. (1994).
19. Korytkowska, M. (1996). Imperceptywność w języku bułgarskim i polskim a struktura tekstu. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 33, 131–145.
20. Imperceptywność a problem ekwiwalencji tekstów bułgarskich i polskich. W Л. Лашкова (Red.), *Общност и многообразие на славянските езици: Сборник в чест на проф. Иван Леков* (ss. 97–101). Академично славистично дружество. (1997).
21. Uprzedniość, rezultatywność a zdania czasowe w języku bułgarskim i polskim. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 34, 205–224. (1998).
22. Z problematyki styku diatezy oraz kategorii czasu i aspektu: Na materiale bułgarskim i polskim. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 35, 173–192. (1999).
23. Imperceptywność i jej przejawy w zdaniach złożonych w języku bułgarskim i polskim. W Z. Greń & V. Koseska-Toszewa (Red.), *Semantyka a konfrontacja językowa* (T. 2, ss. 165–174). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (1999).
24. Tekst w tekście a procesy desemantyzacji wykładników imperceptywności: Na materiale języka bułgarskiego i polskiego. *Slavia*, 68, 99–106. (1999).
25. Z badań nad procesami nominalizacyjnymi i ich funkcją stylistyczną w języku bułgarskim. *Prace Filologiczne*, 1999 (44), 307–311. (1999).
26. O pewnych funkcjach predyktorów analitycznych w języku bułgarskim i polskim. *Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego*, 1999 (44), 31–43. (1999). (współaut. Maldziewa, V.).
27. Problemy konfrontatywnego opisu tzw. czasowników denominalnych w języku bułgarskim i polskim. W *Актуални проблеми на българското словообразуване* (ss. 179–189). Университетско издателство „Св. Климент Охридски“; Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. (1999). (współaut. Vojar, B.).
28. Uwagi o zakresie informacji gramatycznej w słowniku dwujęzycznym: Na przykładzie języka bułgarskiego i polskiego. *Acta Universitatis Nicolai Copernici: Nauki Humanistyczno-społeczne: Studia Slavica*, 2000(343), 67–78. (2000).
29. Kategoria interrogatywności w języku bułgarskim i polskim w badaniu konfrontatywnym. W B. Zieliński (Red.), *Język, literatura i kultura Słowian dawniej i dziś III, Poznań 23–26 września 1999 r.* (ss. 17–24). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza. (2001).
30. Cechy stylistyczne tekstu w perspektywie konfrontatywnej: Na przykładzie polskiego i bułgarskiego przekładu Biblii. W M. Korytkowska, Z. Darasz, & G. Minczew (Red.), *Między kulturą „niską“ a „wysoką“: Zjawiska językowe, literackie, kulturowe: Pamięci prof. dr hab. Teresy Dąbek-Wirgowej: Materiały z Konferencji Naukowej, Łódź, 28–29 marca 2000 r.* (ss. 219–226). Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie. (2001).

31. O 'prawdzie' i nie tylko: Bułgarskie *правда* i *истина* – rozważania semantyczne. W A. Ceglińska & Z. Staszewska (Red.), *Idee chrześcijańskie w życiu Europejczyka: Język. Piśmiennictwo: Sztuki plastyczne: Obyczaje: Materiały z konferencji 15–17 maja 2000 r.* (cz. 1, ss. 241–250). Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie. (2001).
32. Лодзката славистика – „стара“ и „нова“. *Българистика*, 2001 (2), 100–107. (2001). (съавт. Минчев, Г.).
33. Синтактичната синонимия и съпоставителното ѝ описание в славянските езици. W В. Попова & Б. Вълчев (Red.), *Традиция и съвременност в българския език* (321–327). Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. (2001). (współaut. Małdijewa, V.).
34. O procesach nominalizacji w gwarach bułgarskich. W S. Gala (Red.), *Dialektologia jako dziedzina językoznawstwa i przedmiot dydaktyki: Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Karolowi Dejniewi* (ss. 235–242). Łódzkie Towarzystwo Naukowe. (2002).
35. Uwagi o tendencjach rozwojowych w zakresie nominalizacji w języku bułgarskim i polskim. W Z. Rudnik-Karwatowa (Red.), *Procesy innowacyjne w językach słowiańskich* (ss. 77–87). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (2003).
36. *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska: T. 5. Typy pozycji predykatowo-argumentowych*, Warszawa 1992. W V. Koseska-Toszeva & J. Baltowa (Red.), *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie: T. 7. Przewodnik po akademickiej „Gramatyce konfrontatywnej bułgarsko-polskiej“* (ss. 81–91). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (2003).
37. *Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska: T. 6. Modalność interrogatywna* (cz. 4). W V. Koseska-Toszeva & J. Baltowa (Red.), *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie: T. 7. Przewodnik po akademickiej „Gramatyce konfrontatywnej bułgarsko-polskiej“* (ss. 143–147). Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk (Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy). (2003).
38. *Българско-полска съпоставителна граматика*. VI т. Ч. 4: *Интерогативна модалност – общи въпроси*. W *Българско-полски граматични студии: Т. 7. Справочник по академичната „Българско-полска съпоставителна граматика“* (ss. 143–149). Академично издателство „Марин Дринов“. (2004).
39. Wokół problemów opisu kategorii kauzatywności i sposobów jej realizacji: Na przykładzie języka bułgarskiego i polskiego. *Slavia Meridionalis*, 4, 45–64. (2004).
40. Struktura semantyczna predykatora a zjawiska braku wypełnienia pozycji argumentowej: Na materiale bułgarskim i polskim. *Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe: Język – Literatura – Kultura*, 2004(1), 7–19. (2004).
41. *Българско-полска съпоставителна граматика*. VI т. Ч. 4: *Интерогативна модалност – общи въпроси*. W *Българско-полски граматични студии: Т. 7. Справочник по академичната „Българско-полска съпоставителна граматика“* (ss. 143–149). Академично издателство „Марин Дринов“. (2004).
42. Wokół problemów opisu kategorii kauzatywności i sposobów jej realizacji: Na przykładzie języka bułgarskiego i polskiego. *Slavia Meridionalis*, 4, 45–64. (2004).
43. Struktura semantyczna predykatora a zjawiska braku wypełnienia pozycji argumentowej: Na materiale bułgarskim i polskim. *Południowosłowiańskie Zeszyty Naukowe: Język – Literatura – Kultura*, 2004 (1), 7–19. (2004).

44. Българистиката в Лодзкия университет. *Българистика*, 2007 (15), 61–67. (2007). (съавт. Минчев, Г.).
45. Исследование синтаксических явлений в болгарских дамаскинах. *Славяноведение*, 2008(5), 12–32. (2008). (съавт. И. Петров).
46. O cechach semantycznych i syntaktycznych czasowników konkluzywnych i ich odzwierciedlaniu w opisach leksykograficznych: Na materiale z języka bułgarskiego i polskiego. W Д. Благоева & С. Колковска (Red.), *За словото – нови търсения и подходи: Юбилеен сборник в чест на чл. кор проф. д.ф.н. Емилия Пернишка* (ss. 69–75). Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. (2016).
47. О проявлениях семантико-синтаксических характеристик глаголов классов *verba cogitandi* и *verba sentiendi*: На примере болгарского, польского и русского языков. *Съпоставително езикознание*, 2018 (43(1)), 5–26. (2018).

Съст. Н. Ткачук и М. Чудзинска

Ърнест Скатън на 80 години

Професор Ърнест А. Скатън е един от най-изтъкнатите учени в славянското езиковедие и специалист по българска фонология, граматика и диалектология. Роден е през 1942 г. в Хейзълтън (Пенсилвания). Завършва Университета на Пенсилвания през 1967 г. с бакалавърска степен по славянски езици и литератури. Получава докторска степен по славянски езици и литератури в Харвардския университет през 1971 г. Тема на докторската му дисертация е сегментната фонология на българския език – една недостатъчно разработена област по това време. Получава два гранта Fulbright Scholar за лингвистични изследвания в България (1983 – 84). Преподава български, руски и езиковедие в Нюйоркския университет в Олбани от 1976 г. до пенсионирането си като почетен професор през 2005 г.

Научните приноси на проф. Скатън са в областта на историята на българския език, фонологията, диалектната диференциация. Неговата основополагаща книга „Българска фонология“ (1975) създава нова основа в южнославянската лингвистика, като се отклонява от преобладаващия структуралистки подход на Пражката школа от това време – а именно да изследва българската фонология и морфология от генеративна гледна точка. Неговата граматика на съвременния български език *Reference Grammar of Modern Bulgarian* (Columbus, OH: Slavica Publishers, 1983, 1984) не е загубила актуалност и днес като един от основните трудове по българския език. Автор е на множество статии за ликвидната метатеза в български и другите славянски езици, редуване на гласните *e-a*, явлението палатализация в съвременния книжовен български език и в българските диалекти. Също така той публикува два учебника за изучаване на български език. Негов принос е преводът на книгата на Боряна Велчева от 1980 г. „Праславянски и старобългарски фонологически изменения“ (София: БАН) на английски – *Proto-Slavic and Old Bulgarian Sound Changes* (Columbus, OH: Slavica Publishers, 1988). Многобройните му рецензии на научни книги, публикувани в България и Русия, особено през 70-те – 80-те години на XX век, правят видими за учените в областта на славистиката от Западна Европа и Америка голям брой трудове със съществено значение, повечето от които биха останали неизвестни.

Проф. Скатън развива активна обществена дейност в научните общества, свързани с развитието на славистиката и българистиката на национално и международно ниво. Той е председател на Американската асоциация на учителите по славянски и източноевропейски езици (1986 г.), има три мандата като секретар-ковчежник (1973 – 1976, 1976 – 1978, 1980 – 1982) и че-

тири като заместник-председател (1982 – 1990, 1997 – 2001) на Асоциацията по българистика на Северна Америка (BSA). Допринася за организирането на двустранните конференции между американски и български учени по време на мандата си. Докато е в Нюйоркския университет в Олбани (SUNY Albany), той е един от създателите и администраторите на програма за обмен на преподаватели със Софийския университет по библиотекознание, английски език и други дисциплини, която се осъществява в продължение на десет години. Удостоен е със званието почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1996) и му е присъдено званието Заслужил професор от Настоятелството на Университета на Ню Йорк (*State University of New York*) през 1997 г. Присъствието на проф. Скатън в славистиката и българистиката се отличава не само с ерудиция и прецизност, но и с изключителна последователност и яснота на научната позиция.

На мъногаа лѣта!

Синтия Вакарелийска
Университет на щата Орегон, САЩ

Подборна библиография

Книги

1. *Bulgarian phonology*. Slavica Publishers: Cambridge, MA 1975; Columbus, OH 1983.
2. *A reference grammar of modern Bulgarian*. Columbus, OH: Slavica Publishers 1983, 1984 eds.
3. *A course in Modern Bulgarian*, Part 1. Columbus, OH: OSU Foreign Language Publications, 1984.
4. Ernest A. Scatton and Maria Filipova. *Reading Bulgarian III. An advanced course*. Bulgarian Individualized Instruction Series (student and instructor manuals). Columbus, OH: OSU Foreign Language Publications, 1994.

Преводи

Boriana Velcheva, *Proto-Slavic and Old Bulgarian sound changes*. Ernest A. Scatton, transl. Columbus OH: Slavica Publishers, 1988.

Студии и статии

1. On the loss of Proto-Slavic liquid diphthongs. – In: Charles E. Gribble (ed.), *Studies presented to Professor Roman Jakobson by his students*, Cambridge, MA: Slavica Publishers, 281–288 (1968).
2. Ърнест Скатън и Д. Бартон Джонсон. Генеративна интерпретация на ятовия преглас в българските диалекти. – *Известия на Института за Български Език*, 20, 91–106 (1971).

3. The alternation *e~a* in modern Bulgarian. – *The Slavic and East European Journal*, 17(4), 427–432 (Winter, 1973).
4. Ernest Scatton and James Augerot. Balkan phenomena, local or universal? – *Балканско езиковедско изследване*, 19(4), 43 (1976).
5. More on palatalization. – *Stanford University Working Papers on Language Universals*, 19, 137–144 (1976).
6. Forms such as (cal)/(cali) in dialects of East Balkan Slavic. – In: Thomas Magner (ed.), *Linguistics and language teaching*, Cambridge, MA: Slavica Publishers 249–58 (1976).
7. Metathesis of liquids and [ъ] and the Bulgarian verb. – В: *Езиковедски изследвания в памет на проф. д-р. Ст. Стойков*. София: БАН, 87–90 (1974).
8. Liquids, schwa, and vowel-zero alternatives in modern Bulgarian. – In: Thomas Butler, ed. *Bulgaria, past and present: Studies in history, literature, economics, music, sociology, folklore, and linguistics. Proceedings of the first International Conference on Bulgarian Studies, held at the University of Wisconsin, Madison, May 3–5, 1973*. Columbus, OH: American Association for the Advancement of Slavic Studies, 1976.
9. How Bulgarian treats its vowels: Truncation and the morphology and phonology of Contemporary Standard Bulgarian. – *Folia Slavica*, 1977, 110–123 (1977).
10. Old Church Slavonic *tj/dj~ št/žd*. – *Linguistics*, 208, 13–21 (1978).
11. The Phonology of the Jers: Syncope and Vowel Reduction. – In: *Festschrift for H. G. Lunt. Folia Slavica* (1979), 222–230.
12. Palatalization and [j] in Bulgarian. – *Folia Slavica*, 1979, 317–21.
13. On the shape of the Bulgarian definite article. – In: Catherine V. Chvany and Richard D. Brecht (eds.), *Morphosyntax in Slavic*, Columbus, OH: Slavica Publishers, 204–211 (1980).
14. To mark it, to mark it...: Person-number in western Bulgarian (Godec). – In: Howard I. Aronson (ed.), *Studies in Balkan linguistics: To honor Eric P. Hamp on his sixtieth birthday. Folia Slavica*, 4(2–3), 365 (1981).
15. Bulgarian. – In: Bernard Comrie and Greville Corbett (eds.), *The Slavonic Languages*. London/New York: Routledge, 188–248 (1983).
16. Suspension of (dis)palatalization in southwestern Bulgarian. – *Съпоставително езиковедско изследване*, 15(4–5), 77–83 (1990).
17. Bibliography of Bulgarian linguistics in the United States. – *Съпоставително езиковедско изследване*, 16(5), 117–128 (1991).
18. On the lexical origins of colloquial Bulgarian. – *Съпоставително езиковедско изследване*, 17(3), 78–83 (1992).
19. In memoriam: Maksim Sl. Mladenov, 1930–1992. – *The Slavic and East European Journal*, 37(1), 146–147 (1993).
20. Syllabic-[r] and vowel/[r] sequences in some southwest Bulgarian dialects. – *Балканско езиковедско изследване*, 36(1), 59–64 (1993).
21. Syllabic [r] and schwa-[r] sequences in Bulgarian dialects: I. The Northwest. – In: Charles E. Gribble, Robert A. Rothstein, Edythe C. Haber, Hugh M. Olmsted, Robert Szulkin, and Charles E. Townsend (eds.), *Alexander Lipson: In Memoriam*. Columbus, OH: Slavica Publishers, 232–249 (1994).
22. Boryana Velcheva and Ernest Scatton. One for all and all four one: Yers and nasals in Rodopi dialects. – *Palaeobulgarica*, 19(2), 3–8 (1995).

23. Ernest A. Scatton and Boryana Velcheva, Caluvkata si e celuvka: A problem in Bulgarian historical dialectology. – *Indiana Slavic Studies*, 2000, 119–124.

СЪСТАВИТЕЛСТВО

1. Ernest A. Scatton, Richard D. Steele, and Charles E. Gribble, eds. *Studies in honor of Horace G. Lunt: On the occasion of his sixtieth birthday, Sept. 12, 1978. Folia Slavica*, 2(1–3), 3(1–2); Columbus, OH: Slavica Publishers, 1978–1979.
2. Charles E. Townsend, Ernest A. Scatton, and Robert A. Rothstein, eds. *Studia Caroliensia: papers in linguistics and folklore in honor of Charles E. Gribble*. Bloomington, In: Slavica Publishers, 2006.

Светлина Николова на 80 години

Проф. д-р Светлина Николова е родена на 1 януари 1942 г. в гр. Враца. Завършва българска филология в Софийския университет (1964), където печели конкурс за аспирантура по старобългарска литература (1965 – 1967). Защитава кандидатска дисертация на тема „Патеричните разкази в старата българска литература“. Постъпва на работа в Кирило-Методиевската комисия, която през 1980 г. е преобразувана в Кирило-Методиевски научен център при Президиума на БАН. През 1994 г. става директор на Центъра.

Проф. Св. Николова е специалист с широки интереси в областта на старобългарската литература и култура. Нейните проучвания са съсредоточени в няколко направления – кирило-методиевски извори и традиции, текстологични и археографски проблеми на старобългарското книжовно наследство, връзката на старобългарската литература и фолклора, изследвания и издания на славянския превод на книгите от Стария завет.

Голяма част от изследванията на Св. Николова са посветени на проучвания върху изворите за живота и делото на Кирил и Методий и техните ученици. Нейни са обобщаващите изследвания върху състоянието на кирилометодиевистиката и очертаването на перспективите за изследванията по тази тема. Основополагаща е формулировката на понятието „кирило-методиевски извор“, предложена от Св. Николова, според която терминът трябва да има по-тясно значение и да се разграничава отчетливо от следващия исторически етап в развоя на текстовете, посветени на дейността на Солунските братя и техните ученици – началото на кирило-методиевската традиция. Нейна е и концепцията за пълното издание на кирило-методиевските извори, една от основните задачи на Кирило-Методиевския научен център. Основните принципи на изследване, поставени от Св. Николова като задача за всеки един от изворите, са: изданието да се базира на критически анализ на всички запазени преписи на всяко едно произведение и изработване на подробен текстологически и културно-исторически коментар. В подобен вид издание, според нея, могат да намерят място само реално съществуващи творби.

Специално внимание Св. Николова посвещава на един от основните славянски извори за Кирил и Методий – *Проложното житие на Методий*, от което издирва 82 неизвестни до този момент преписа. Нейният задълбочен анализ доказва, че това произведение, запазено почти изцяло в руски по произход преписи, е било създадено в периода XII – XIII в. в българска среда, откъдето е проникнало и придобило широка популярност в Русия.

На нейните проучвания дължим и втория известен засега препис на *Гръцката служба* за Наум Охридски, запазен в сбирката на Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, който тя издава през 1993 г. Св. Николова разграничава четири редакции на тази служба и поставя Софийския препис в контекста на изданията от 1742 и 1761 г. като най-ранен представител на химнографската традиция за отбелязване на паметта на Наум Охридски на 20 юни. Самата дата, която Николова изследва отделно, показва ролята на охридския архиепископ Йоасаф за легитимирането ѝ, но освен това говори, че още от XIII в., от времето на архиепископ Константин Кавасила, охридският светец е бил тачен в пределите на Охридската архиепископия, където е била и създадена тази богослужебна традиция.

Преводната старобългарска литература също намира място в нейните интереси. Тук ще спомена изследванията ѝ върху славянския превод на средновековната повест *Стефанит и Ихнилат* и изданието на новобългарския ѝ превод.

Св. Николова е автор на първото цялостно изследване върху патеричните разкази на български език, в основата на което лежи нейната кандидатска дисертация. В него тя разглежда подробно първите преводи на тази книга, разпространението ѝ в българската ръкописна традиция и нейните литературни и художествени особености. По мнението на Св. Николова преводът на *Сводния патерик* е бил извършен от архиепископ Методий Моравски.

Част от изследванията на Св. Николова са посветени на оригиналното творчество на старобългарските писатели. Сред тях се открояват студиите ѝ върху *Похвалното слово за пророк Илия*, *Цикъла слова за Великия пост* от Климент Охридски и *Първото слово за Рождество Христово* от Йоан Екзарх.

Забележителен е приносът на Св. Николова в проучването на сбирките със славянски ръкописи в Румъния, в които тя открива и прави достояние на славистиката голям брой преписи на славянски съчинения, преписвани в книжовни средища във Влахия и Молдова.

През последните години Св. Николова се посвещава на един много важен проблем – изследването на средновековните български текстове за небогослужебна употреба от Стария завет. Тя изработва концепцията за съдържанието на бъдещите издания на отделните библейски книги, като отчита необходимостта те да бъдат предшествани от дипломатически по тип издания като предварителен етап на проучванията. Под нейно ръководство започва издаването на поредицата на Кирило-Методиевския научен център „Старобългарският превод на Стария Завет“, която представя най-стария пълен български препис на старозаветните книги, запазен в ръкопис № F.I.461 от Руската национална библиотека в Санкт Петербург. Нейните конкретни занимания са посветени на старобългарския превод и славянската ръкописна

1869

традиция на библейската *Книга Царства*, която тя причислява към преведените от Методий в Моравия книги, преработени в края на IX – началото на X в. в Преславското книжовно средище, а по-късно и от книжовниците на Търновската книжовна школа.

Основна част от заниманията на Св. Николова е редакторската дейност. Дълги години е главен редактор на изданието на Кирило-Методиевския научен център *Palaeobulgarica*, а от 2020 г. е почетен главен редактор на списанието. Освен това главен редактор и на двата тома *Кирило-Методиевска библиография*, една от основните задачи в дейността на Кирило-Методиевския научен център, която продължава и до днес. Главен редактор е и на голяма част от томове на поредицата на Кирило-Методиевския научен център *Кирило-Методиевски студии*, както и на много други издания в областта на старобългарската литература. Ръководител и съавтор е на каталога с описанието на българското средновековно културно наследство в сбирката на Алексей Хлудов в Държавния исторически музей в Москва.

Св. Николова е един от редакторите на четиритомната *Кирило-Методиевска енциклопедия* (1. А–З. 1985; 2. И–О. 1995; 3. П–С. 2003, 4. Т–Я. 2003), която, наред с Лиляна Грашева, всеотдайно редактира и пише статии. На Св. Николова дължим и задълбочените изследвания върху научното наследство, живота и съдбата на известни руски и български учени като А. Соболевски, Г. Илински, П. Динеков.

На нея дължим и многобройни преводи на новобългарски език на старобългарски творби, множество научно-популярни статии, създаването на антологии от старобългарски творби в новобългарски превод.

Този съвсем бегъл преглед на огромната и разностранна научна дейност на проф. д-р Светлина Николова има за цел само да набележи основните ѝ научни приоритети. Нейният юбилей е една възможност да си припомним достиженията ѝ в българската и световната медиевистика и да кажем с благодарност

На многогата ѝ!

Бойка Мирчева
Кирило-Методиевски научен център,
Българска академия на науките

Избрани публикации¹

1. Патеричните разкази в българската средновековна литература. София: БАН, 1980.
2. Тържество на словото. Златният век на българската книжнина. Летописи, жития, богословие, риторика, поезия. Превод от старобългарски. Съставителство, редакция и научен коментар Климентина Иванова, Светлина Николова. София: АГАТА, 1995.
3. Стефанит и Ихнилат. Старобългарска преводна повест от XIII век. София: ГАЛ-ИКО, 1996.
4. Старобългарският превод на Стария Завет. Под общата редакция и с въведение от Светлина Николова. Т. 1. Румяна Златанова. Книга на Дванадесетте пророци с тълкования. София: БАН – КМНЦ, 1998.
5. Българското средновековно културно наследство в сборката на Алексей Хлудов в Държавния исторически музей в Москва. Каталог. Под общата редакция и с въведение от Светлина Николова. София: Кирило-Методиевски научен център, 1999 (съавтори Мария Йовчева, Таяна Попова, Лора Тасева).
6. Старобългарският превод на Стария Завет. Под общата редакция и с въведение от Светлина Николова. Т. 2. Книга на пророк Иезекиил с тълкования. Изданието е подготвено от Лора Тасева, Мария Йовчева. Подбор на гръцкия текст Таяна Илиева. София: БАН–КМНЦ, 2003.
7. Кирило-Методиевска библиография 1516–1934. Под общата ред. на Светлина Николова. София: БАН–КМНЦ, 2003.
8. Кой е преводачът на книгата на Иисус, син Сирахов? – В: *Кирило-Методиевски студии*. Кн. 17. Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура през IX – X в. София: 2007, 530–542.
9. Славянска филология. Т. 24. Съст. Т. Бояджиев, С. Николова, П. Карагъзов, Р. Кунчева, В. Балеvски. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2008.
10. The Old Bulgarian Translation of the Old Testament. – In: *Bibel, Liturgie und Frömmigkeit in der Slavia Byzantina. Festgabe für Hans Rothe zum 80. Geburtstag*. Christians, D., D. Stern, V. S. Tomelleri (Hrsg.). München (=Studies on Language and Culture in Central and Eastern Europe hrsg. von Christian Voss, Bd. 3), 2009, s. 61–71.
11. 863 год: Создание славянской письменности и болгарская письменная культура. – В: *Jazyk a kultúra na Slovensku v slovanských a neslovanských súvislostiach*. Bratislava, 2013, 167–179.
12. European dimensions of the activity of Cyril and Methodius in Bulgarian context. – In: *Das Erbe der Slawenapostel im 21. Jahrhundert/ The Legacy of the Apostels of the Slavs in he 21st Century. Nationale und europäische Perspektiven/National and European Perspectives*. Peter Lang, Frankfurt am Main, 2015, p. 81–104.

¹ Пълен списък на публикациите на Светлина Николова: <https://www.kmnc.bg/wp-content/uploads/2021/01/15.svetlina.pdf>

13. The Moravian Mission – a Successful and an Unsuccessful Result of the Activity of sts. Cyril and Methodius. – In: *International Scientific Conference Cyril and Methodius: Byzantium and the World of the Slavs*. Thessaloniki, 2015, p. 69–85.
14. The Composition and Structure of the Book of Ben Sira in the Oldest Slavonic Translation. – In: *The Bible in Slavic Tradition*. Brill, Leiden-Boston, 2016, 243–256.
15. Homo religiosus and homo spiritualis in contemporary Bulgarian society: The case of new translation of the Bible at the down of 21st entury. – In: *Homo spiritualis of the XXth and XXIst centuries/ Aux XXe et XXIe siècle*. Edited by /édition établie par Joanna Bielska-Krawczyk, Anna Żurawska. Kraków, 2016, 51–66.

За нея (избрано)

1. Милтенова, А. Николова, Светлина. – В: *Кирило-Методиевска енциклопедия*. Т. 2. София, 1995, 815–817.
2. Бърлиева, Сл. За Светлина Николова. – *Palaeobulgarica*, 26, 2002, No 4, 89–95.
3. Бърлиева, Сл. Средновековието в огледалото на един филолог. – *Кирило-Методиевски студии*. Кн.18. Средновековието в огледалото на един филолог. Сборник в чест на Светлина Николова. Ред. колегия: Славия Бърлиева (отг.редактор), Лиляна Грашева, Екатерина Дограмаджиева, Татяна Славова, Галина Филипова (отг. секретар). София, 2009, 5–8.
4. Кацунов, В., Дж. Иванова, Цв. Величкова. Жените в историята на академичната наука в България (Хабилитираните жени в БАН). София, 2018, 212–213.

Уилям Федер на 80 години

Известният нидерландски палеославист и българист, специалист в областта на историята на средновековната книжовност, текстологията и приложението на компютърните технологии в хуманитаристиката Уилям Федер е автор на близо 200 публикации. Роден в Амстердам, той завършва средно образование в Бъркли, САЩ (1960) и в Берлин (1961), и славянска филология в Университета на Утрехт (1971). Още в началото на научното си творчество показва интерес към българската литература (*Meesters der Bulgaarse vertelkunst*. Amsterdam: Meulenhoff, 1971). Преподава руско езикознание и български език в Катедрата по славянски езици и литератури в Утрехт, където защитава докторска дисертация (1976) върху Скалигеровия патерик, който се съхранява в Университетската библиотека в Лайден, Нидерландия (Codex Scaligeri 74). В продължение на десет години е преподавател в Университета в Нейменген, където е избран за професор по славянска филология (1980). От 1988 г. е професор в Университета в Амстердам. Освен преподавателската си работа развива активна обществена дейност – член и президент (от 1988 г.) на Нидерландската организация на преводачите, участва в ръководството на асоциацията „Нидерландия – България“ (от 1981 г.). Удостоен е с редица престижни отличия и награди – доктор хонорис кауза на Великотърновския университет (1993) и на Софийския университет (2002), медал „Марин Дринов“ на Българската академия на науките за цялостен научен принос (2002), присъдена му е почетна сребърна значка с грамота „по случай 40 години от създаването на Научния център Преславска книжовна школа за незаменима колегиална помощ, за новаторски изследвания на старобългарското книжовно наследство“, връчена от ректора на Шуменския университет „Константин Преславски“ (2017).

Приносните разработки на проф. Федер са образец за детайлно и изчерпателно проучване на преводни и оригинални старобългарски творби от най-ранния период, които той възстановява по текстологически данни от ръкописното наследство. Той разглежда взаимно свързани книжовни факти като комплекс, съставляващ основата на старите славянски литератури. Немалко негови публикации и издания са посветени на монашеската литература, която той за пръв път въвежда в историята на книжовното наследство в цялостния ѝ обем и характер. В центъра на изследването му е *Скитският патерик*, който е най-рано преведеният сборник от поучения и разкази за монаси, дело на славянския апостол Методий, написан на глаголица през 882 – 883 г. В продължение на няколко десетилетия ученият събира и анализира обилен изворов материал от ръкописите (53 български, сръбски и руски кодекса от общо около 70 известни днес), сравнява текстовете и уточнява своите изводи. Така

в резултат на неговите многогодишни изследвания през 2012 г. се появява фундаменталното тритомно издание на паметника от 2012 г.¹

Изследванията му се основават на нов подход към източниците, тяхното паралелно сравнение и поставяне в контекста на историческата епоха и в обкръжението им в ръкописите. Систематичният подход, следван от него, дава неочаквани резултати в изучаването на патериците – те осветляват и съдбата на редица други текстове (*Скалигеровият патерик и съдбата на църковнославянските текстове*, 2019). Паралелно У. Федер издирва и публикува редица съпровождащи съчинения, сред които слова на Климент Охридски (*Една новооткрита сбирка старобългарски хомилии*, 1974), образци на тълкувателната литература (*Three Early Slavic Discourses on reading*, 1986; *За приноса на Методиевите ученици в тълкувателната литература*, 1987; *Peter the Monk's Homily on the Conflict in Every Day*, 2003; *Пчелата и Сирах*, 2009 и др.).

Темата за възникването, функцията и състава на сборниците, композирани от извадки от преводни съчинения на християнските автори, трайно привлича вниманието на проф. Федер в продължение на повече от четири десетилетия. Той посвещава редица свои анализи на най-рано възникналите славянски антологии, в които се съчетават извлечения от текстове с тълкувателен характер с нравствено-поучителни и познавателни статии, предназначени да разяснят основни християнски истини. Най-значителни са приносите му по отношение на един от най-ранните представители на тази традиция – *Изборникът от 1076 г.*, преписан въз основа на старобългарски източници за княза на Киевска Рус. Като проучва принципите на съставянето му, структурата и изворите му, както и голям брой от включените в него текстове, той достига до обосноващото заключение, че ръкописът възхожда към български протограф. Ученият реконструира първообраза на сборник с ключово значение, недостигнал до нас, т.нар. *Княжески изборник* (възникнал между 919 и 972 г.). Целта на съставянето му в духа на християнската етика е възпитателна и нравоучителна – адресиран е към наследника на българския владетел. Възстановявайки този състав с методите на съвременната текстология, У. Федер го публикува заедно с речник в два тома (2008)². Следи от *Княжеския изборник* могат да се открият в *Скалиге-*

¹ The Scete Paterikon. Introduction, Maps and Indices. Ed. William Veder. (= Pegasus Oost-Europese Studies, 12). Amsterdam, 2012, 494 p.; Patericon Sceticum. Greek Text. Latin Translation of the 6th C. *English Translation of the Slavonic Textus Receptus*. Ed. by Johannes G. Van der Tak, William R. Veder (=Pegasus Oost-Europese Studies, 13). Amsterdam, 2012, 724 p.; *Скитский патерик. Славянский перевод в принятом тексте и в реконструкции глаголического архетипа*. Издал Уильям Р. Федер. (=Pegasus Oost-Europese Studies, 13). Amsterdam, 2012, 748 с.

² *Кънажиин изборъникъ за възпитание на канартикина*. Т. 1. Увод и показалци. Т. 2. Текст. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2008, 249 + 255 с.

ровия патерик, *Златоструя* (създаден също по поръка на цар Симеон), в историята на *Лествицата* на Йоан Синайски, в библейската Книга на Иисус Син Сирахов, в тълковни текстове под формата на въпроси и отговори и др. Това откритие разкрива цял кръг съчинения, които са били в обращение през Х век и които са се съхранявали под формата на обемни корпуси. Днес е единодушно признато схващането, че компилацията като метод – чието значение и приложение от българските книжовници е обосновано от изследователя – е най-продуктивният модел за създаване на корпуси от преводи и най-вече за съставяне на нови произведения от вече преведените съчинения от византийската традиция. Той посочва принципите, които са водещи – извлечение от първообразите, избор на най-ярките поучителни части, прегрупиране на избраните текстове в нови композиции.

Чрез метода на реконструкцията, разгърнат в изследванията му, У. Федер създава ново направление в текстологията, което теоретично и с примери от практиката защитава през целия си творчески път (*Elementary Compilation in Slavic*, 1981; *La basse littérature du Premier empire bulgare*, 1983; *Literature as a Kaleidoscope: The Structure of Slavic Cheti Sborniki*, 1990; *At the Crossroads of Slavonic Compilations*, 2017; *In the Kitchen of Compilations*, 2018). В заключение формулира извода, че през вековете трансмисията на славянските текстове пази до голяма степен състоянието на първообразите им, които могат да се открият дори и в късни преписи. Неслучайно книгата, събрала неговото научно творчество, носи заглавие „Хиляда години като един ден. Животът на текстовете в православното славянство“ (2005). В него той продължава любимите си теми: за глаголическата азбука и нейния състав, за най-стария период от славянската писменост, за обема и характера на преводната литература, за средновековните славянски сборници, както и за теоретичните перспективи на текстологията по отношение на славянските текстове.

Цялостните схващания на У. Федер за принципите на текстологията са намерили израз в монографията му върху съчинението „За буквите“ от Черноризец Храбър (1999). Началото на изследването е положено в спецкурс с български студенти. У. Федер изследва детайлно историята на текста на произведението въз основа на повече от 80 преписа. Той аргументирано доказва, че първообразът на старобългарската творба е бил написан на глаголица в Преслав около 919 – 935 г., вероятно още докато са били живи учениците на св. Кирил и Методий. От глаголическите копия са произлезли няколко независими една от друга кирилски транслитерации, които са се превърнали в родоначалници на съхранената днес ръкописната традиция; тъй като тези от тях, които са били пренесени в Киевска Рус не по-късно от началото на XI в. добре са запазили архаичните черти на съчинението, това дава възможност да се възстанови приблизително най-ранният архетип на текста. Реконструкцията на проф. Федер на „За буквите“, снабдена с богат

коментар и превод на английски език, илюстрира съвременните търсения в палеославистиката. Не по-малко интересни са резултатите от текстологическия анализ на стихотворната „Азбучна молитва“ на Константин Преславски, придружен с реконструкция на текста (на глаголица и на кирилица), с коментар и с превод на английски език. Уилям Федер определя хронологията на творбата около 893 г. Убеден в глаголическия пръвообраз на произведението, той допуска, че глаголическият кодекс, съдържащ „Азбучна молитва“, е бил пренесен директно от Преслав в Киевска Рус. След сравнителното проучване на преписите-свидетели, нито един от които не е запазил в пълен вид текста на пръвообраза, проф. Федер се отнася предпазливо към проблема за възстановяването на авторския текст на Константин Преславски – тъй като не е възможно да се установи категорично нито редът на глаголическите букви, нито първоначалният правопис.

У. Федер участва в славистичните конгреси от 1973 г., както и в многобройни конференции, в научни дискусии, изнася лекции в университети по цял свят. В продължение на дълги години издава съвместно с проф. Марио Капалдо информационния бюлетин за изследване на средновековното славянско ръкописно наследство „Полата кънигописнама“ (от 1978 г.), която днес е орган на Хилендарския научен център в Университетската библиотека в Кълъмбъс (Охайо). Приложението на компютърни методи в палеославистиката е една от най-привлекателните сфери за У. Федер. Независимо от това каква тема разработва в момента, той живо се интересува и дава нови идеи в областта на дигиталната хуманитаристика. През началните години на излизането на периодичното издание една книжка е посветена на компютърните методи (*Кодикография и компютър / Codicography and Computer* [con A. Geurts, A. Gruijs, J. van Krieken]. – Полата кънигописнама 17–18 (1987): 4–29.). Той взема дейно участие в първата международна конференция за компютърна обработка на славянски ръкописи в Благоевград (*Computer Processing of Medieval Slavic Manuscripts*. D. J. Birnbaum et al. (eds.). Sofia, 1995) и със съвети подкрепя следващите проекти в тази насока.

„Time flies“ – „Времето лети“ – така холандските колеги са озаглавили сборник, издаден от тях в чест на Уилям Федер в Амстердам през 2003 г. Книгата съдържа 28 статии от учени от 11 държави, написани на 7 езика. Сборник в негова чест издаде и Университетът „Константин Преславски“ в Шумен – „In honorem. Филология и текстология. Юбилеен сборник в чест на 70-годишнината на проф. Уилям Федер“ (2014).

На многогата лѣта!

Анисава Милтенова
Институт за литература, Българска академия на науките

Подборна библиография

1. The Scaliger Paterikon. – *Tijdschrift voor Slavische taalen letterkunde*, 2, 1973, 111–119.
2. Was ist Methods Väterbuch? – In: *Dutch Contributions to the Seventh International Congress of Slavists*. The Hague, 1973, 153–162.
3. Една новооткрита сбирка старобългарски хомилии. – *Език и литература*, 29, 1974, 1, 11–38.
4. Сведения о славянских переводных патериках. – В: *Методические рекомендации по описанию славянорусских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР*. 2., 1. Москва, 1976, 211–223.
5. The Scaliger Patericon. 1. Palaeographic, Linguistic and Structural Description. Zug, 1976 (Microfishes); 2. Texts in Facsimile, Transcription and Translation. Zug, 1978 (Microfishes); 3. Indices. Zug, 1981 (Microfishes); 4. Facsimile of Cod. Moskva, CGADA, MGAMID 603/II and Reconstruction of the Hyparchetype. Zug, 1985 (Microfishes) [Veder W. R., R. Novak].
6. Slavic Manuscripts and Their Study in the Netherlands. – *Полата кЪнигописьнаѧ*, 1, 1978, 39–44.
7. Der sündige Johannes und das Russisch des 11. Jahrhunderts. – *Studies in Slavic and General Linguistics*, 1, 1981, 433–437.
8. Elementary Compilation in Slavic. – *Cyrrilomethodianum*, 5, 1981, 49–66.
9. La Description des manuscrits dans le catalogue collectif des monuments narratifs concernant l'histoire et la culture des pays balkaniques. – *Bulletin d'information CIBAL*, 5, 1981, 12–18.
10. Мелецкий сборник и история древнеболгарской литературы. – *Palaeobulgarica*, 6, 1982, 3, 154–165.
11. La basse littérature du Premier empire Bulgare. – In: *Atti dell'Otto congresso internazionale di studi sull'alto medioevo*. Spoleto, 1983, 359–367.
12. The Izbornik of John the Sinner: a Compilation from Compilations. – *Полата кЪнигописьнаѧ*, 8, 1983, 15–37.
13. The Treatment of Texts in Early Slavic Literature. – In: *Miscellanea Slavica to Honour the Memory of Jan M. Meijer*. Amsterdam, 1983, 487–496.
14. К изучению орфографии Изборника 1076 года и его антиграфа. – В: *Славянска палеография и дипломатика*. 2. С., 1985, 145–166.
15. Paléographie et codicologie de la „Slavia orthodoxa“ [Veder W., R. Marti]. – *Gazette du livre médiéval*, 6, 1985, 5–7.
16. The Protopaterikon Scaligeri: Text in Transcription [Nowak R., W.R.Veder]. – *Полата кЪнигописьнаѧ*, 12, 1985, 2–77.
17. Three Early Slavic Treatises on Reading. – In: *Studia Slavica Mediaevalia et Humanistica Riccardo Picchio Dicata*. 2. Roma, 1986, 717–730.
18. За приноса на Методиевите ученици в тълкувателната литература [Федер У., Р. Новак]. – В: *Кирило-Методиевски студии*. 4. С., 1987, 304–310.
19. Codicography and Computer / Кодикография и компютер [Geurts A. J., A. Gruijs, J. van Krieken, W. R. Veder]. – *Полата кЪнигописьнаѧ*, 17–18, 1987, 4–29.

20. Конструкция еталона – предпосылка реконструкции текста. – *Die slawischen Sprachen*, 17, 1989, 119–131.
21. Literature as a Kaleidoscope: The Structure of Slavic Cheti Sborniki. – In: *Semantic Analysis of Literary Texts*. Amsterdam, 1990, 599–613.
22. One Translation – many Transcriptions. – *Studies in Slavic and General Linguistics*, 22, 1994, 433–465.
23. Славянска текстология. – *Проглас*, 3, 1994, 3, 15–31.
24. The Edificatory Prose of Kievan Rus? Harvard Library of Early Ukrainian Literature. English Translations, vol. 6. Harvard University Press, 1994. (coauth. A. A. Turilov).
25. Кодикологическа структура Саввиной книги. – *Полата кънигописнага*, 27–28, 1995, 164–167.
26. Der bulgarische Ursprung des *Izbornik* von 1076. – В: *Кирило-Методиевски студии*. 10, 1995, 82–87.
27. Преслав – място на светостта. – В: *Свети места на Балканите*. Благоевград, 1996, 277–280.
28. The Earliest Attested Text of Treatise O Pismenex. – *Studies in Slavic and General Linguistics*, 23, 1996, 221–254.
29. Linguistic Problems in the Transmission of O Pismenex. The Paradosis of Text Family α before ca. 1250. – *Slavica Gandensia*, 23, 1996, 7–29.
30. Текстологията в действие: примерът на Θ писменехъ. – *Проглас*, 6, 1997, 1–2, 32–47.
31. Защо и как да се реконструира старославянски текст (Парадозага на Пролога към Учителното евангелие). – В: *Преславска книжовна школа*. 3. Шумен, 1998, 3–27.
32. Utrum in alterum abiturum erat? A Study of the Beginning of Text Transmission in Church Slavic. Bloomington, 1999.
33. Das glagolitische Alphabet der Azbuchna Molitva. – In: *Glagolitica. Zum Ursprung der slavischen Schriftkultur*. Wien, 2000 (Schriften der Balkan-Kommission. Philologische Abteilung, 41), 77–87.
34. Диктуване и възпроизвеждане на църковнославянски текстове. – В: *Кирило-Методиевски студии*. 14. С., 2001, 32–39.
35. Хиляда години като един ден. Животът на текстовете в православното славянство. Ред. Св. Николова. София: Кирило-Методиевски научен център, 2005.
36. *Кънажии изворникъ за възпитание на канартикина*. Т.1. Увод и показалци. Т.2. Текст. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2008.
37. Redde rationem. Кратък пътеводител към значението на славянските текстове. Шумен: Шуменски университет „Константин Преславски“, 2011.
38. Авва Анастасий Синайски. Въпроси и отговори. 1. Увод и показалци. 2. Текст. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2011.
39. Скитский патерик. Славянский перевод в принятом тексте и в реконструкции глаголического архетипа. Издал Уильям Р. Федер. (=Pegasus Oost-Europese Studies, 13). Amsterdam, 2012.

40. Взаимодействие глаголица – кирилица в славянската ръкописна трансмисия на текстове. – В: *Кръгла маса „Кирилометодиевистика“*. Трети международен конгрес по българистика, 23 – 26 май, 2013 г. София, 2014, 14–24.
41. Псевдо-Атанасий Александрийски: Въпроси и отговори към княз Антиох. 1. Увод и показалци. 2. Текст. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“. 2016.
42. Версии или текстове? *Княжият изборник и Изборникът* на грешния Йоан и техните роднини. – *Старобългарска литература*, кн. 59–60, 2019, 199–220.
43. Притъча за змиа в Златоуст, Измарагд и Златоструй. Т. 1 – 2. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2022, 88 с., 189 с.

За него

- Николова, Св. Уилям Федер. – В: Кирило-Методиевска енциклопедия. 4. Т–Я. София: АИ „Марин Дринов“, 2003, 259–264.

Татяна Славова на 65 години

Тази година проф. дфн Татяна Славова навърши 65 години. Тя е родена на 9.02.1957 г. в град Димитровград, но завършва средното си образование в гр. Бургас през 1975 г. Същата година започва следването си във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ и през 1979 г. придобива магистърска степен по българска филология. През 1980 г. е специализант по старобългарска глаголическа и кирилска палеография и епиграфика при проф. дфн Ив. Добрев (тогава все още доцент). През 1985 г. под негово ръководство защитава докторска дисертация на тема „Преславска редакция на старобългарския евангелски превод“. Научната степен доктор на филологическите науки придобива през 2001 г. с дисертация на тема „Тълковната палей в контекста на старобългарската книжнина“.

От 1986 до днес научният и творческият път на Татяна Славова е свързан с Катедрата по кирилometодиевистика във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“, където израства от асистент до доцент (1994) и професор (2003). Води основни курсове по старобългарски език на филолози от различни специалности и историци, както и специализирани курсове като *Културни реалии и език, Астрономически, астрологически и натурфилософски съчинения в средновековната българска книжнина, Средновековна българска дипломатика и Основи на прабългаристиката*, предназначени за студенти в магистърски програми. Т. Славова е обичан от студентите преподавател с дългогодишен опит и автор на редица учебни пособия – христоматии с оригинални старобългарски текстове и преводи на съвременен български език на някои от най-важните произведения на старата българска книжнина, електронен лекционен курс по старобългарски език на платформата e-medievalia.uni-sofia.bg и учебник по старобългарски език за студенти филолози (българисти, слависти, русисти и балканисти), издаден през 2017 г. За своите докторанти проф. Т. Славова е строг, но всеотдаен научен ръководител. Следвайки нейния пример, двама от успешните защитилите ѝ докторанти продължават научната си кариера в Софийския университет и в Българската академия на науките.

От 2009 до 2019 г. Т. Славова участва активно в изпълнението на четири образователни проекта на ОП Развитие на човешките ресурси, финансирана от ЕСФ¹, като разработва електронни инструменти за обработка на средно-

¹ 2009 – 2011: Компютърни и интерактивни средства за исторически езиковедски изследвания; 2011 – 2014: E-Medievalia (Електронни ресурси за дистанционно обучение по медиевистика); 2012 – 2015: Информатика, граматика, лексикографи; 2017 – 2019: Модерна палеославистика и медиевистика.

вековни старобългарски текстове, електронни ресурси за обучение на студенти, докторанти и постдокторанти, а през 2011 – 2014 ръководи проект E-Medievalia (Електронни ресурси за дистанционно обучение по медиевистика). От 2018 до днес Проф. Т. Славова ръководи международния научноизследователски проект „България между християнството, езичеството и ересите. Старобългарският превод на Словата против арианите от Атанасий Александрийски“², като същевременно участва в проект *Orthodox Slavic Polemical Writings in the Middle Ages* (Полша 2018 – 2020). Т. Славова е един от основните участници в проекта „История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история“ (2009 – 2014), където е член на редколегията на поредицата „История и книжнина“ и автор на две монографии. Редакционната и съставителската ѝ дейност не се изчерпва с това. През годините тя е редактор и/или съставител на повече от тридесет научни издания. Член е на редакционните колегии на списание *Scripta and e-Scripta. The Journal of Interdisciplinary Mediaeval Studies*. Sofia. Vol. 1–12, 2003 – 2013, на *Годишника на Факултета по славянски филологии*, СУ „Св. Климент Охридски“. Т. 98, 99, 100, 2013 – 2015, както и на редакционния съвет на списание *Eslavistica Complutense*. Madrid, Vol.1–16, 2001 – 2016.

Проф. Т. Славова има осезателно присъствие в живота на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Тя е дългогодишен и уважаван член на Факултетния съвет (1995 – 2019), в периода 1997 – 1999 г. заема длъжността заместник-декан, а от 1999 до 2003 г. е ръководител на Катедрата по кирилометодиевистика.

Научните интереси на Т. Славова са съсредоточени в областта на средновековната славянска текстология и библеистика, средновековната славянска епиграфика, палеография и хронология, българската историческа лексикология и лексикография, прабългаристиката, дигитализацията на ръкописното наследство. Автор е на пет научни монографии и участва в създаването на редица специализирани речници³. Тя е и един от създателите на академичната *История на българската средновековна литература* със съставител Анисава Милтенова (2008 – 2009). Основополагащи са нейните монографии за преславската редакция на Кирило-Методиевия старобългарски евангелски превод, за Тълковната палея в контекста на старобългарската книжнина, както и току-що излязлата ѝ книга, посветена на старозаветните книги в славянската ръкописна традиция (2022), в която тя обобщава опита

² КП 06-ОПР05/3 на Фонд „Научни изследвания“ към МОН.

³ Речник на словоформите в Архангелското евангелие евангелие от 1092 (1994), Речник на езика на Патриарх Евтимий, Т.1–2 (2019–2020). Участва в създаването на морфосинтактичния тагсет на старобългарския книжовен език и Граматическия речник на старобългарския език, достъпен на <http://cyrillomethodiana.uni-sofia.bg/mdocs/category/10-grammar-dictionary>.

си в изследването на славянския превод на Библията. Впечатляващата научна продукция на проф. Славова включва още над сто студии и статии, публикувани в реномирани научни издания, енциклопедии и енциклопедични речници. Забележителни са нейните постижения в областта на историческата лексикология. Тя е внимателен и задълбочен изследовател на лексиката на славянския евангелски и библейски превод и на прабългарските заемки в стария ни език. Изследователката не подминава и въпросите, свързани с граматическия развой на българския език, като се съсредоточава върху форми, непознати на класическите старобългарски паметници в преводните и оригиналните съчинения на Йоан Екзарх и Константин Преславски.

С деликатното си и ненаатрапчиво присъствие и научния си авторитет Татяна Славова е незаменим член на академичната колегия на СУ „Св. Климент Охридски“. От името на всички нейни колеги и възпитаници искрено ѝ желаем сили, здраве и творческо вдъхновение.

На мъногата и благаа лѣта!

Мария Тотоманова-Панева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“,
Факултет по славянски филологии

Избрана библиография

Книги

1. Речник на словоформите в Архангелското евангелие от 1092 г., София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 1994. 269 с.
2. Слова на светлината. Преводи от старобългарски писатели от епохата на св. княз Борис, цар Симеон и св. цар Петър [Библиотека „Св. Наум“ №21], София: Агато, 1995, 237 с. (в съавт. с Иван Добрев).
3. Тълковната палея в контекста на старобългарската книжнина. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ [Университетска библиотека № 418], 2002, 575 с.
4. История на българската средновековна литература. Съст. А. Милтенова. I изд. София: Изток Запад, 2008, 76–81, 86–101, 168–176, 192–201, 243–253, 286–295, 304–310, 330–395, 460–466, 485–497.
5. Владетел и администрация през Ранното средновековие в България. Филологически аспекти (История и книжнина № 4), София, 2010. 342 с.
6. Славянският превод на Посланието на патриарх Фотий до княз Борис-Михаил, 344 стр. УИ „Св. Климент Охридски“, 2013. 344 с.
7. Старобългарски език. Университетски учебник. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2017, 398 с.
8. Тотоманова А.-М., Т. Славова, Г. Ганева. Граматически речник на старобългарския език. <http://cyrillomethodiana.uni-sofia.bg/mdocs/category/10-grammar-dictionary>

Студии и статии

1. Преславска редакция на Кирило-Методиевия старобългарски евангелски превод. – В: *Кирило-Методиевски студии*, 1989, 5–129.
2. Член-кореспондент проф. Иван Добрев на 60 години. – *Palaeobulgarica*, 22, 1998, № 3, 109–115.
3. Някои средновековни представи за човешката физиология и ембриология. – *Eslavística complutense*, Madrid № 2, 2002, 243–251.
4. За някои езически реалии в Ефремовската кормчая. – Във: *Филологически изследвания е чест на Климентина Иванова за нейната 65-годишнина*. София, 2005 [*Старобългарска литература*, 33–34], 416–426.
5. Названия за кръвно родство в средновековната българска книжнина. – *Българска реч*, 2, 2007, 88–98.
6. Хранениците на владетеля в прабългарските надписи. – *Palaeobulgarica*, 32, 2008, 3, 36–51.
7. Титулт таркан – почетно звание и/или длъжност? – *Старобългарска литература*, 39–40, 2008, 30–44.
8. Титулите *багаин* и *багатур* в ранносредновековна България. – *Eslavística Complutense*, Vol. 9, 2009, 115–133.
9. Неизвестни прабългаризми от военната терминология. – *Българска реч*, 2009, 1–2, 104–110.
10. Неизвестен старобългарски сан. – *Palaeobulgarica*, 33, 2009, 1, 3–15.
11. Виночерпецът на владетеля в ранносредновековна България. – *Старобългарска литература*, 41–42, 2009, 133–143.
12. Книга Съдии в Архивния хронограф. – *Ricerche Slavistiche*, 8 (54), 2010, 169–191.
13. Библейското Осмокнижие в Архивния хронограф. – *Palaeobulgarica*, 34, 2010, 3, 26–48.
14. Архаични лексеми и словообразователни модели в старобългарския превод на библейската книга Царства. – *Българска реч*, 2011, 3, 42–51.
15. Славянският превод на Посланието на патриарх Фотий до княз Борис-Михаил (археография). – *Старобългарска литература*, 45–46, 2012, 178–196.
16. Остромировото евангелие и Кирило-Методиевият превод на Евангелието. – *Език и литература*, 1–2, 2013, 128–136.
17. Тенденции в (не)граматикализацията на старобългарския глагол мощи ‘мога, в състояние съм’. – *Българска реч*, 21, 2015, 3, 68–75.
18. Посланието на Патриарх Фотий до българския Княз Борис-Михаил и неговият славянски превод. – *Eslavística Complutense*, 15, 2015, 121–131.
19. Перифрастичният прохибитив в старобългарската писменост. – *Българска реч*, 1, 2015, 93–103.
20. Изразяване на футур в Учителното евангелие на Константин Преславски. – *Българска реч*, 2, 2016, 50–58.
21. За езика на Учителното евангелие на превзвигер Константин (лични и нелични глаголни форми). – *Palaeobulgarica*, 41, 2017, 2, 3–21.
22. Член-кореспондент проф. Иван Добрев на 80 години. – *Българска реч*, 3, 2018, 110–113.

23. Архаични нелични форми от глагола *быти* в старобългарския превод на Словата против арианите от Атанасий Александрийски. – *Palaeobulgarica*, 43, 2019, 1, 3–16.
24. Преводачески стратегии в старобългарския превод на Словата против арианите от Атанасий Александрийски. – *Palaeobulgarica*, 43, 2019, 4, 3–19.
25. Паримейните четения в южнославянската небогослужерна традиция на книга Битие. – В: *Седми международен колоквиум по старобългаристика. Сборник доклади*. София, 2020, 48–58.
26. Маркери от преводаческата практика на Константин Преславски в сборника с Тринадесет слова на Григорий Богослов. – В: *Шьствоуѣ нънѣ по слѣдоу оучителю. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Анна-Мария Тотоманова*. София, 2021, 128–142.
27. Към преводаческата практика на Константин Преславски (лични и нелични глаголни форми в Учителното евангелие и Словата против арианите). – В: *Sub specie aeternitatis. Сборник научных статей к 60-летию Вадима Борисовича Крысько*. Москва, 2021, 254–265.

Олена Чмир на 65 години

Олена Чмир е известен украински славист и българист, лингвист и преводач. Родена е в Киев на 17 април 1957 г. През 1979 г. завършва в Киевския държавен университет „Тарас Шевченко“ специалностите „Български език и литература“ и „Украински език и литература“. В началото на академичната си кариера работи като научен сътрудник в Отдела по общо и славянско езикознание на Института по езикознание „О. О. Потебня“ на Националната Академия на науките на Украйна (НАНУ) (1979). От 1989 до 1992 г. е аспирантка по общо и славянско езикознание в Института по езикознание на НАНУ. През 1988 – 1989 (декември 1988 – май 1989 г.) получава стипендия на ЮНЕСКО и в продължение на шест месеца специализира в България. През 1996 г. започва работа в Катедрата по славянски филологии към Института по филология на Киевския национален университет „Тарас Шевченко“. Защитава дисертация на тема „Лексика права у старослов’янській та давньоруській мовах: семантична мотивованість, шляхи концептуалізація“ („Правна лексика в старославянския и древноруски език: семантична мотивираност, начини на концептуализация“) към Института по езикознание на НАНУ (2006). Доцент е в Катедрата по славянски филологии (2009).

През 2013 г. по случай 50 години от преподаването на български език в катедра „Славянска филология“ и 40 години от създаването на специалност „Български език и литература“ е основан Център за български език, литература, история и култура към Института по филология на Киевския национален университет „Тарас Шевченко“. Олена Чмир е избрана за негов директор. Тя участва и в научната конференция (1 ноември 2013 г.) под патронажа на вицепрезидента на Република България Маргарита Попова, проведена във Филологическия институт на Киевския университет по същия повод.

Приносът на доц. Чмир за формирането и развитието на съвременната украинска българистика е трудно да бъде оценен, защото с нейното име е свързано развитието на много направления в нея, доказателство за което е богатият и многотематичен списък с публикации. В основата на научните ѝ трудове, изследователски проекти, учебно-методически публикации са българският език и литература, историята на славистиката, историческата семасиология, сравнителната славянска лексикология, преводната славянска лексикография. Всеки българист по света знае за приносяния ѝ труд в българско-украинската лексикография и пръв в областта си „Българско-украински речник“ (Болгарсько-український словник, 1988) (в съавторство с проф. И. Стоянов). За всички българисти и украинисти този речник е настолна книга,

истински приятел и съветник, добър помощник в превода. И досега той е единственото академично издание с такъв мащаб и на такова равнище. В научните си публикации О. Чмир отделя значително внимание на въпросите на функционирането на българския език в Украйна, обнародва редица статии по темата, а също така подготвя учебник за етническите българи на територията на Украйна – „Българска читанка“ (1988).

Доц. Чмир е уважаван и обичан преподавател на поколения студенти, сред които са известни филолози, журналисти, политици, дипломати и др. Тя преподава ключовите славистични дисциплини: „Увод в славянската филология“, „Увод в българската етнолингвистика“, „Български език в лингвокултурологично измерение“, „История на българския език“, „Историческа граматика на българския език“, „Нормативна граматика на българския език (всички раздели)“, „Българска лексикография, теория и практика на превода“, „Българска разговорна реч“, „Езикова кодификация и култура на българския език“, „Стилистика на българския език“, „Ареология на българския език“, „История и съвременност на лингвистичната славистика“, „Славянска фразеология в етнолингвистичен аспект“.

О. Чмир развива активна обществена и организационна дейност в продължение на последните няколко десетилетия. Активно участва в международни научни конференции, летни семинари по българистика – във Велико Търново (1978), в Баня (2002), в с. Лозен (2008), в София – международна кръгла маса „Българистиката в Европа: настояще и бъдеще“ (2018); в XIV и XVI международни конгреси на славистите (Охрид, 2008, Белград, 2018).

Доц. Чмир има активна гражданска позиция, нейните изяви са мост между студенти, преподаватели и културната общественост от Украйна и България, пример за последователно отстояване на убеждения и принципи.

На мъногата и благата лѣта!

Олга Сорока
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Факултет по славянски филологии

Избрана библиография

1. Українсько-болгарські фразеологічні паралелі. – *Культура слова*. Вип. 28. Київ: Наукова думка, 1985, 81–84.
2. Розробка граматичних категорій болгарського дієслова у „Болгарсько-українському словнику“. – *Теорія і практика перекладу*. Вип. 12. Київ: Вища школа, 1985, 142–145.
3. Фразеологізм у двомовному словнику. – *Проблеми семасиології і словообразовання*. Київ: Наукова думка, 1987, 61–64.

4. Этимологический словарь украинского языка. Т. 2. Общественные науки в УССР. Языкознание. 1981 – 1985. ОНИОН АН УССР, 1987.
5. Българска читанка. Київ: Радянська школа, 1988.
6. До розробки концепції викладання болгарської мови в школах України. – В: *Актуальні проблеми відродження мов і культур західних та південних слов'ян в Україні. Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції*. Одеса, 1993, 95–100.
7. Поезія Х.Смирненського у перекладах А.Малишка. – В: *Творчість Андрія Малишка в контексті літературного процесу ХХ століття. Матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження А. С. Малишка*. Київ, 1997, 82–85.
8. Лексика старослов'янської та давньоруської мов як об'єкт зіставно-типологічного дослідження (на матеріалі лексики права). – В: *Наукові засади вивчення та викладання сло-в'янських мов. Матеріали наукових читань, присвячених пам'яті професора Володимира Масальського на честь 100-річчя від дня його народження*. Київ, 1998, 63–65.
9. Давні слов'янські азбуки-графіті: місце у кирило-мефодіївській традиції. – *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 51. Львів, 2000, 331–334.
10. Франц Міклошич і розвиток слов'янської філології в Україні. – В: *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. Київ: ВПЦ Київський університет, 2000, 34–42. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
11. Концептуалізація правової сфери в старо-славянском языке: некоторые исходные представления. – В: *Актуальные проблемы исследования языка и речи*. Ч. 1. Минск – 2001, 68–70.
12. Просторові мотивації у лексиці права (на матеріалі старослов'янської та давньоруської мов). – *Мовознавство*. 2001, № 6, 67–71.
13. Семантично мотивована лексика права (на матеріалі старослов'янської та давньоруської мов). – *Мовознавство*. 2004, № 2–3, 75–80.
14. Трагічні сторінки з історії кафедри слов'янської філології (20 – 30 рр. ХХ ст.). – *Літературознавчі студії*. Вип. 11. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2004, 314 – 319. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
15. Йозеф Добровский и развитие славянской филологии в Украине. – В: *Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavlicorum*. Praha: Slovansky ustav AV ČR, 2004, 489–496. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
16. Концепт „порядок“ у середньовічній мовній свідомості (на матеріалі старослов'янської та давньоруської мов). – *Мовознавство*. 2005, № 6, 65–70.
17. Слов'янське відродження і становлення літературних мов: П. Шафарик і Україна. – *Літературознавчі студії*. Вип. 12. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2004, 368–372. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
18. З історії кафедри слов'янської філології Київського університету у 20-х – 30-х рр. ХХ ст.: долі викладачів кафедри. – В: *Художні та наукові картини світу ХХ століття*. Київ, 2006, 83–95. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
19. Ватрослав Ягич и Украина. – In: *Četvrti hrvatski slavistič kongres. Zagreb-Varaždin-Čakovec*, 2006, 12– 13. (у співавт. Паламарчук О. Л.)

20. Болгари в Україні: історія формування та проблеми функціонування мовного ідіому. – В: *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Збірник наукових праць пам'яті академіка Леоніда Булаховського*. Вип. 5. Київ: Бібліотека українця, 2006, 148–155.
21. Коментарі у праці Ю. Венеліна „Влахо-болгарские или дако-славянские грамоты“. – *Болгарський щорічник*. Т. VI. Київ: Український державний славістичний центр НАН України і міністерства освіти та науки України, 2006, 76–82.
22. Ритуальное слово и жест в семантике старославянской и древнерусской лексики права. – В: *История русского языка и культурная память народа. Материалы XXXVI Международной филологической конференции*. Санкт-Петербург: Ф-т филологии и искусств СПбГУ, 2007, 96–100.
23. Київські адреси В. Ягича. – В: *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. Вип. 7. Київ: ВЦ Просвіта, 2007. 164–169. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
24. Концептуалізація права у старослов'янській та давньоруській мовах: концепт „злочин“. – *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 56. Львів, 2007, 330–321.
25. Українська університетська славістика в контексті національної історії: від початків до середини ХХ ст. – В: *Слов'янські обрії*. Вип. 2. *XIV Міжнародний з'їзд славістів* (10.09 – 16.09.2008, Охрид, Республіка Македонія). Київ: НАН України, Український комітет славістів, Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського, 2008, 869–892. (у співавт. Яровий В. І., Паламарчук О. Л.)
26. Болгарсько-український словник. Київ: Наукова думка, 1988. (у співавт. Стоянов І. А.)
27. Българска читанка. Пробний навчальний посібник для учнів 7 – 8 кл., які факультативно вивчають болгарську мову. Допущено МОН. Київ: Радянська школа, 1988.
28. България: език, култура, ежедневиe. Київ: ВПЦ Київський університет, 2002.
29. Българската филология в Киевския университет: 1842 – 1920. – *Българистика*, 17. 2008, 45–55.
30. Българистиката в Киевския университет. – В: *Минало, настояще и перспективи на чуждестранната българистика. Сборник с доклади от Международната кръгла маса, посветена на петдесетата годишнина на Летния семинар по българистика. Лозен. 19 – 20 юли 2012 г.* София, 2013, 144–151 (у співавт. Петровська Л.).
31. Konstantin Radcenko kao istraživač stvaralastva Dositeja Obradovica. – In: *Dositej u srpskoj istoriji i kulturi. Zbornik radova*. Beograd: Zaduzbina Dositej Obradovic, 2013, 603–615 (у співавт. Дзюба-Погребняк О. І.).
32. Твори Тараса Шевченка в перекладах болгарською мовою. – В: *Шевченкознавство в сучасному світі. Київський університет*. Київ. 2014, 117–125 (у співавт. Камберова Р.).
33. Ритуальне слово і жест у семантиці старослов'янської та давньоруської лексики права. – *Българска украинистика*, 5, 2015, 70–77.
34. Учені-славісти в Київському університеті: матеріали до бібліографії. – В: *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського: збірник наукових праць*. Вип. 30. Київ: Освіта України,

- 2017: Доценко Т. С., 194–195; Котляревський О. О., 201–202; Лапинська Т. В., с. 202; Лук'яненко О. М., 203–204; Матвієнко А. М., с. 204; Петрусь В. П., с. 212; Радченко К. Ф., 214–215; Степович (Дудка Степович) А. І., 218–219; Страшкевич К. Ф., 219–220; Туницький М. Л., с. 220; Флоринський Т. Д., 220–221; Яворський Ю. А., 226–227.
35. Південно- та західнослов'янські мови в Україні: історія та сучасність. – В: *Мультикультуралізм і многеозичие Матеріали на Тринадесети славистични четения*. Фабер. 2017, 222–231. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
 36. Семантика війни і миру в сучасних слов'янських мовах: історико-типологічний аспект. – *Мовознавство*, № 3, 2018, 15 – 29. (у співавт. Яворська Г. М.)
 37. Болгарська література в Україні 20 – 30-х років ХХ ст.: імена, долі. – В: *Творчість болгарських письменників Бессарабії і Таврії ХХ ст. Матеріали 2 Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Бердянськ. 2019, 76–82
 38. Славістика в університетах України: від розквіту до виживання. – *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Лінгвістика*. Вип. 36. Херсон: ХДУ, 2019, 206–210 (у співавт. Паламарчук О. Л.)
 39. Българската литература през 20-те и 30-те години на ХХ век в Украйна: имена, произведения, съдби. – В: *България и Украйна – култура на преломите (ХІХ – ХХІ век)*. София: Издателски център „Боян Пенев“, Институт за литература, 2019, 219–229.
 40. Київські адресати Ватрослава Ягича. – В: *Хорватистика у Київському національному Університеті імені Тараса Шевченка: 25 років спеціальності. Збірник наукових праць*. Київ: Освіта України, 2020, 115–124 (у співавт. Паламарчук О. Л.)
 41. Кафедра слов'янської філології у Київському університеті: непростий шлях. – В: *Хорватистика У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: 25 років спеціальності. Збірник наукових праць*. Київ: Освіта України, 2020, 10–18. (у співавт. Паламарчук О. Л.)
 42. Болгарські лектори в Київському університеті імені Тараса Шевченка: внесок в україністику. – *Българска українистика. Алманах*. 10. 2021, 16 – 31. (у співавт. Паламарчук О. Л.)

За нея

1. Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України (1930 – 2005). Київ: 2005.
2. Чуждестранна българистика през ХХ век. София, 2008, с. 620.
3. Навчально-науковий інститут філології. Київського національного університету імені Тараса Шевченка < <https://philology.knu.ua/struktura-if/kafedry/kafedra-slovianskoi-filolohii/spivrobotnyky/chmyr/>>

ОТЗИВИ

Искра Христова-Шомова. Охридски миней. Т. 1. Библиотека Охридски извори. София: УИ Свети Климент Охридски, 2021, 536 с. ISBN 978-954-07-5095-8; Охридски миней. Т. 2. Библиотека Охридски извори. София: УИ Свети Климент Охридски, 2022, 456 с. ISBN 978-954-07-5365-2.

Библиотека *Охридски извори* се зароди спонтанно в умовете на група ентузиастични през 2016 г., решили да почетат с труда си 100-годишнината от успението на св. Климент Охридски. Появата на самата поредица, за чието разгръщане през последните седем години най-голяма заслуга има Искра Христова-Шомова, е пряко свързана с Охридския миней, тъй като в първата ѝ книга *Песни за Климент* (Христова-Шомова, Савова, Петков 2016) е издадена и изследвана *Старобългарската служба за св. Климент* по единствения ѝ препис в този ръкопис. С това старобългарско последование от X век се поставя началото на хилядолетната богослужебна прослава на нашия учител.

Двата тома на изданието на Охридския миней, подготвени от Искра Христова-Шомова, са осмата и деветата книга¹ на *лавицата* на Библиотека *Охридски извори*. И двата тома са под редакцията на Иван Петров, а оформ-

¹ Отпечатаните досега книги от поредицата са:

Песни за Климент. Служби за св. Климент Охридски, писани от X до XX в. Библиотека *Охридски извори*. Искра Христова-Шомова, Венета Савова, Петко Петков. Библиотека *Охридски извори*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2016.

Песни от Климент. Химничната прослава на св. Алексей Човек Божи сред православните славяни. Венета Савова. Библиотека *Охридски извори*. София: Парадигма, 2017.

Песни от Климент. Служби от св. Климент Охридски за пророк, апостол, отец, мъченик и мъченица. Искра Христова-Шомова. Библиотека *Охридски извори*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2017.

Драготин миней. Български ръкопис от началото на XII в. Искра Христова-Шомова. Библиотека *Охридски извори*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2018.

Песни за свети Йоан Владимир. Изследване и издание на словесната традиция на свети Йоан Владимир. Венета Савова. Библиотека *Охридски извори*. София: Парадигма, 2018.

лението им е в традицията на всички издания в Библиотеката с много богат авторски и тематично подбран снимков материал и орнаментика, свързана с лозата като символ на изобилието и ценността на изворите от Охридското книжовно средище.

За изследователите на славянската преводна и оригинална химнография, а и за тези, които проучват книжовното и историческото наследство, свързано с името на св. Климент Охридски, българският празничен миней от 1435 г., № 122 от сборката на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, е добре познат. Не само защото в него се открива единственият препис на *Старобългарската служба за св. Климент*, нито поради наличието на редица оригинални старобългарски служби (за св. Алексей, Човек Божи, за св. Еразъм Формийски (Охридски), *Общите служби* от св. Климент Охридски), дори не и поради съчетаването на староизводни и новоизводни черти в химнографския му профил, а заради важното място, което този ръкопис заема в традицията. При това, оказва се, не само за историята на песенните последования от минейния кръг на най-важните празници в календара, но и по отношение на включването в службите паремии и проложни жития.

Спецификите на състава на Охридския миней, сполучливо кръстен така от самата авторка Искра Христова-Шомова преди години по повод на първата книга от Библиотека *Охридски извори*, така видими и открити сега след неговото задълбочено проучване, позволяват да бъдат направени и важни заключения относно богатата книжовна практика в Охридското книжовно средище.

Подготвеното и отпечатаното в два тома издание на Охридския миней е пример как прецизното изследване на един химнографски паметник може да привлече към себе си кръг от проблеми, част от които извън полето на химнографията, чието решаване е постижимо само защото е следван цялостен подход.

От една страна, концептуално изданието на ръкописа е замислено и осъществено в съответствие със спецификите на паметника. Пример за това е подялбата на ръкописния материал в двата тома не според очакванията на зимен и летен календарен дял, а в съответствие с вътрешното членение на текста в самия паметник. Авторката сама аргументира експонирането на службите от първите четири месеца (септември–декември) в първия том на изданието (Христова-Шомова 2020: 13), а останалите месеци от януари до август във втория том (Христова-Шомова 2022) със стриктното съблюдаване на композирането на текста от самите писачи на ръкописа. Дори така удобното разпределяне на службите на новоизводни в първото и на староизводни

Слово за Въведение Богородично от охридския архиепископ Теофилакт Български. Искра Христова-Шомова. Библиотека *Охридски извори*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019.

Драготин апостол. *Български ръкопис от XII – XIII в.* Искра Христова-Шомова, Петко Петков. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2020.

1869

във второто полугодие (без месец август) е пренебрегнато именно заради близкото придържане към „реалността“ на самия ръкописен материал.

От друга страна, цялостният подход в проучването на паметника проличава в неизменното и системно разглеждане на всички текстови компоненти на службите (химнографски и четивен материал в различните си жанрови проявления, уставни и календарни особености и пр.), като при всеки от тези масиви се отчитат текстологическите специфики, привлича се мащабен материал за съпоставка, който позволява да бъдат открити спецификите на разнородния състав именно в Охридския миней. Този подход е позволил на авторката да бъдат разгледани важни въпроси като тези, свързани с текстовата история на паремийните четива, на проложните жития в новоизводните химнографски състави и изобщо проблеми, свързани с химнографския състав на празничните и служебните минеи в сложния преход от староизводната към новоизводната традиция.

На трето място, в концепцията на изданието може да се открие грижа към читателя и изследователя на славянската химнографска традиция. Всички компоненти в двутомника, за които ще стане дума нататък, са в помощ на бъдещите изследователи не само на текстовата история на службите в Охридския миней, но и изобщо на славянската химнографска традиция, била тя преводна или оригинална, новоизводна или староизводна. Налице е и методологически пример как да бъде подготвено издание и изследване на химнографски паметник така, че то не само да го отразява правдиво и да решава поставените проблеми, но и да отваря проходи за нови проучвания.

Както вече беше отбелязано, в първия том е представен ръкописният материал от първите четири месеца на църковната година, като същевременно са обособени теми, пряко свързани с новоизводния характер на службите в този дял. Такива обособени глави има посветени на особеностите на преводите и на състава на службите, на спецификата на паремийните и проложните жития, както и на текстовата история, заедно с речник-индекс на *Теостириковия молебен канон към Богородица*, включен на два пъти в целия ръкопис и посочван неведнъж в предписания за неговото изчитане в новоизводни служби за големи празници.

Едновременно с това, като неизменна част от всяко издание, заедно с наборния текст на тази част от паметника, в първия том е направено детайлно кодикологично и палеографско описание на ръкописа, доказващо несъмнено неговия охридски произход. Представен е и анализ на правописните и граматическите особености на първата част на паметника.

В края на този том са включени четири инципитариума за отделните жанрови групи от песенни произведения, както и подробен списък с описание на използваните ръкописи и библиографско азбучно изброяване на публикации, цитирани в книгата. Същият подход с подготовка на инципитариуми по жанров принцип е следван и във втория том на изданието.

Един от най-интересните аспекти в изследването на ръкописа в първия том е определянето на мястото и спецификата в съставителството на Охридския миней сред новоизводните и староизводните служебни минеи (Христова-Шомова 2020: 11–13). От направения детайлен анализ на всички текстови компоненти на службите, на украсата, правописа и оформлението на ръкописа безспорно се доказва неговият охридски произход и средищно място между староизводната и новоизводната традиция. Характерно по отношение на репертоара на паметите е присъствието на старобългарски служби и ограничено включване на памети за светци, станали актуални през Второто българско царство. Друга, ярко открояваема чрез редица примери особеност е нетипичното включване на проложни жития в новоизводните служби не от Стишния, а от Простия пролог (от втората му редакция) и специфичният подбор на паремии.

Вторият том на изданието на Охридския миней е продължение на първия с акценти, свързани със спецификата на староизводния състав в месеците от март до юли. Отново, подобно на предходния том, е включено детайлно представяне на състава за всяка от паметите, наблюдения върху правописа на двуусовата част от паметника в този му дял, анализ на преводите с привличане на богат съпоставителен материал не само от най-известните и важни староизводни минеи, но и от новоизводни ръкописи, на паремии и на малките химнографски жанрове, добавени към староизводния състав в опит да бъде адаптиран към изискванията на Йерусалимския устав. Специално внимание е обърнато на *Старобългарската служба за св. Климент Охридски* и на добавените в края на ръкописа *Климентови Общи служби*.

На познавачите на славянската химнография е добре известно, че един от големите приноси в химнографските изследвания на Искра Христова-Шомова е нейният траен и все по-задълбочен интерес към новоизводните служби. Това двутомно изследване обаче се явява не само продължение на досегашните ѝ проучвания, но и своеобразен синтез на постигнатото от нея в полето на библейските текстове, на староизводната и новоизводната химнографска традиция, на църковните устава, култовете към светците, на охридското книжовно наследство и пр. Нещо повече, предвид разнородния съставителски подход и различните пластове в състава на Охридския миней и по отношение на песенните, и по отношение на четивните текстове, подредването на този сложен пъзел от фрагменти книжовна памет, тъй свидно пазена в охридските предели, може да се удаде на един опитен, ерудиран и всеотдаен изследовател, чийто дързък ум се осмелява с просвещенска всеотдайност и любопитство да пътешества в света на ръкописите, сякаш обхожда дивните околности на Лихнида.

Венета Савова
Катедра „Кирилометодиевистика“
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Ivan N. Petrov. The Development of the Bulgarian Literary Language: from Incunabula to First Grammars, Late Fifteen – Early Seventeen Century. [Иван Н. Петров. Развитието на българския книжовен език: от инкунабулите до първите граматики, края на XV – началото на XVII в.] Transl. by Marek Majer and Katarzyna Gucio. Lexington books, 2021, pp. 198, ISBN 978-1-4985-8607-8.

В нашето съвремие често говорим за криза на българистиката по света и за отлив от изучаването на българския език и култура. Затова книга на английски език, в чието заглавие развитието на българския език е поставено на широкия исторически фон на постиженията на ранното славянско книгоиздаване в емблематични негови представители – от инкунабулите до първите граматики – е явление, което не може да се отмине без внимание. Дължим го на утвърдения полски българист от Университета в Лодз Иван Петров.

Зависимостта между възникването на книгопечатането като външен фактор за езиковата еволюция и развитието на книжовните езици е общоприет историко-културен факт. Книгата на Ив. Петров е оригинално и задълбочено изследване на горната релация. Тя бе публикувана през 2015 г. на полски език¹. На вниманието на читателите сега се предлага преработеният и библиографски осъвременен вариант на английски. Във фокуса на внимание застават формирането на книжовните езици в сферата на Slavia Orthodoxa с примера на българския език и книжовните резултати от Гутенберговата революция на Балканите, образно казано, обособяването на славяно-балканския ареал на Гутенберговата галактика. Феноменът славянска палеотипия от XV – XVII в. е продуктивно и модерно за времето си явление и авторът е уловил неговата динамиката – географско-териториална, социална и културна. Ив. Петров проследява как чрез книгопечатането се усвоява и надраства старата книжовна традиция и се появяват нови езикови тенденции. В книгата му не се прави просто систематизация на познати и разпознаваеми типографски и езикови параметри, а се изследва така наречената *външна история* на езика. Авторът постига това не чрез описателните методи на историческата граматика, а чрез социолингвистичния анализ. Затова теоретичните приноси на труда са значими.

В първа глава *Church Slavonic and its Influence on Bulgarian: Conceptions of Description and Interpretation* (с. 7–42) Ив. Петров обосновава ролята

¹ Petrov, Ivan. *Od inkunabułów do pierwszych gramatyk. Konteksty rozwoju bułgarskiego języka literackiego koniec XV – początek XVII wieku.* Łódź: Wydawnictwo uniwersytetu Łódzkiego, 2015, pp. 268. ISBN 978-83-7969-791-5.

на църковнославянския език като културен феномен на езиковата общност *Slavia Orthodoxa*, който обединява всички православни славяни и румънци-те. Воден от научна прецизност и коректност той постулира връзката между староцърковнославянския и старобългарския език и въвежда термина новоцърковнославянски. Въз основа на историята на българския книжовен език Ив. Петров предлага работещ теоретичен модел за описанието и интерпретацията на процеси, които стоят в основата на формирането на книжовните езици в сферата на *Slavia Orthodoxa*.

Втората глава *Incunabula and Cyrillic Old Prints: Questions of Taxonomy and Nomenclature* (с. 43–67) се изправя срещу терминологичните предизвикателства да се уточнят значението и употребата на термините *инкунабул*, *старопечатна книга*, *първопечатна книга*, *палеотип* и *палеотипия*. Направен е прецизен преглед на съществуващите каталози на славянските старопечатни издания. Авторът очертава четири форми на българската палеотипия: 1. Румъно-български издания от XVI и XVII в.; 2. Венециански издания от XVI в.; 3. Изданията за българите католици от XVII и XVIII; 4. Славяно-български издания от XVIII в. От особена важност е премереният критицизъм към съществуващи опити за периодизация и анализ на етапите на кирилската печатна книга, в някои от които личат политико-идеологически пристрастия и подчертаване на идентичностни нагласи. Водещ принцип за автора е обективността, систематичността в методиката на описание на кирилските печатни книги, исторически обоснованото „ареално моделиране“ на книжовните процеси, които налага печатният формат на славянската писмена култура. Специално внимание е отделено на предисловията, послесловията, колофоните и другите синкретични текстове, които съдържат ценни сведения за историческия контекст и езика на всяка отделна книга. Ив. Петров успешно обосновава приложението на още един термин – *анаграфични данни*, *анаграфи* като своего рода хипероним, тъй като в някои печатни книги се появяват записи, които не могат да се вместят в двуделната схема на *prolegomena* и *postscripta*.

Третата глава *South Slavic Cyrillic Paleotypy in the 16th Century: Basic Traditions and Source Contexts* (с. 69–124) се занимава с етапите на кирилската печатна книга и нейните характеристики в отделните центрове. В хронологичен ред са разгледани черногорските, влашките, изданията от локалните сръбски ателиета и печатните книги на кирилица от Венеция. Авторът прави обстоен и аналитичен преглед на старопечатните книги за южнославянския ареал, които се съпоставят с източнославянските палеотипи. В стегнат обзор авторът представя разклоненията на кирилската печатна книга в руските, белоруските и украинските земи.

В английския вариант авторът не включва приложението с полския превод на анаграфичните текстове от избрания период – около 80 преведени текста от общо 55 печатни книги, някои от които бяха публикувани за първи

път именно през 2015 г. В изложението на новата си книга обаче той при-
вежда много важна информация от редица анаграфи, а други представя в
оригинал и в английски превод, за да илюстрира типологическите харак-
теристики на палеотипията в отделните центрове. Определено може да се
каже, че Ив. Петров представя възможно най-изчерпателно номенклатурата
на кирилските издания от първата печатна книга на кирилица, Октоиха на
Швайполт Фиол от 1491 г., до последните венециански издания, Буквара на
Сава йеромонах от 1597 г. и късната препечатка на Вуковичевия Псалтир с
последования от 1638 г.

Приложният апарат към книгата е много богат. Така нареченият *List of Source Text Editions* (с. 133–137) е функционален ориентир за изследователи-
те, тъй като обобщава най-актуалната информация до момента за осъщест-
вени съвременни издания на палеотипи. Той е и равносметка, и инвенция за
бъдещи изследователски задачи. Допълнението и осъвременен спрямо пол-
ското издание набор от библиографски източници (с. 139–177) прави тази
монография ценен източник за специалистите по славянска историческа
лингвистика и филология от различни страни по света. Индексът от понятия,
лични и географски имена (с. 179–188) надеждно ориентира в проблемати-
ката. Тук е мястото да отбележим, че английският превод на специфични
термини от историята на славянското кирилско книгопечатане е на много
високо ниво и създава предпоставки за пълноценното осмисляне на богатата
научна информация, независимо от владенето или не на който и да било
славянски език.

Със своите теоретични приноси и богат емпиричен материал трудът на
Ив. Петров, посветен на българския език, е важен за няколко национални
традиции в книгопечатането на Балканите. Приложението на корпусния под-
ход към печатните източници позволява изводите и схемите от изследването
да се използват за разнообразни цели в културната и езиковата история. С
превода на английски език на тази книга двата културни феномена „южно-
славянска палеотипия“ и *Slavia Orthodoxa* ще привлекат интереса на по-ши-
рока интердисциплинарна научна общност не само сред славистите, но сред
всички, които се интересуват от историята на книгопечатането, от българска-
та и от балканската предвъзрожденска култура.

Марияна Цибранска-Костова
Институт за български език
Българска академия на науките

Гостоприемството в полската и българската култура. Gościńność w kulturze polskiej i bułgarskiej. Полско-български сборник. Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Red. A. M. Шчепан-Войнарска, Ц. Иванова, М. Григорова. Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2021, 255 с. ВТУ ISBN 978-619-208-287-1. UKSW ISBN 978-83-8281-034-9.

Колективната научна монография излиза като съвместно рецензирано издание на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (ВТУ) и Университет „Кардинал Стефан Вишински“ (UKSW) във Варшава. Тя е реализирана в рамките на двустранното сътрудничество между двата университета и е първото публикувано издание от планираната поредица. Включва уводен концептуален текст на проф. д-р Ценка Иванова и седемнадесет обвързани с темата на тома студии и статии на учени от двата университета, от Софийския университет, Българска академия на науките, Ягелонския университет, Познанския университет „Адам Мицкевич“ (UAM) и Шльонския университет (UŚ). Публикациите са публикувани на полски и на български език. Научната редакция на сборника е дело на проф. Анна Марта Шчепан-Войнарска (UKSW), проф. д-р Ценка Иванова и проф. д-р Маргрета Григорова. Рецензенти на сборника са проф. д-р Гражина Шват-Гълъбова и проф. дин Искра Баева. Изданието е подкрепено от Полския институт в София – дългогодишен стожер на рецепцията на полската култура у нас.

Гостоприемството в двете култури присъства в монографията като универсална културна идея и като многоаспектна, интердисциплинарна и интеркултурна тема, която включва културно-исторически, фолклорно-етнографски, литературни и лингвистични аспекти. Топосите на гостоприемството са ситуирани както между полската и българската култура, така и в контекста на всяка от тях, като са отразени връзките с други култури, факторите, които благоприятстват или проблематизират гостоприемността като модел на межкултурно общуване, взаимна рецепция, исторически и езикови срещи и паралели.

Встъпителният текст на Ценка Иванова *Ново полско-българско средоточие на общуването* поставя акцент върху съвременните промени в механизмите на межкултурно общуване, върху „необходимостта от актуализиране на традиционни представи за контактите между народи, езици и култури“ и предефинирането „на принципи или постулати в известни „междинни“ или интердисциплинарни направления“. Той въвежда в преоткриването на гостоприемството като културен модел, в новата му контекстуалност и задачи.

На взаимната литературна рецепция и междулитературни връзки е посветена солидна група текстове. Текстът на Малгожата Бурта (UKSW) *Adam*

Mickiewicz w Burgas. Reminiscencje (Адам Мицкевич в Бургас. Реминисценции) предлага актуален и допълващ прочит на бургаските дни на водача на полския романтизъм Адам Мицкевич в литературно-биографичен план. Ранната преводна полска рецепция на разказите на Йордан Йовков е разгледана в статията на Галя Симеонова-Конах (Познански университет) *Към въпроса за межкултурната рецепция. За ранните преводи и рецепцията на няколко разказа на Йордан Йовков в полски списания през 20-те и 30-те години на XX век*. На ролята на Вислава Шимборска в преводната рецепция на Блага Димитрова е посветена статията на Вероника Шведек (ВТУ) *Преводната рецепция на Блага Димитрова и заслугите на Вислава Шимборска*. Елин Пелин и Станислав Пшибишевски В статията на Александър Христов (ВТУ) *Елин Пелин и Станислав Пшибишевски* е обгледан задълбочено непопулярния, но основателен и новаторски литературен паралел между двамата писатели. Творческият диалог между полската нобелистка Олга Токарчук и българският кандидат за Нобел Георги Господинов е обект на пространната студия с трима автори – Анджей Новосад (Ягелонски университет), Станка Бонова и Маргрета Григорова (ВТУ) под заглавие *Wzajemna gościnność światów. Georgi Gospodinow i Olga Tokarczuk – komunikacja twórcza w „polu kultury” Pierre’a Bourdieu* (Взаимно гостоприемство на светове. Георги Господинов и Олга Токарчук – творческа комуникация в „културното поле“ на Пиер Бурдийо). Студията влиза в приемствен диалог с публикации на полската българистка Магдалена Питляк, преводачка и изследователка на творчеството на Господинов.

Гостоприемството като топос в полската литература и публицистика, неговите сюжетизации, аспектите на неговата ритуалност, битийност, възможност или невъзможност присъстват в публикациите на Анна Марта Шчепан-Войнарска, Ева Шчеглацка-Павловска и Дорота Домбровска (и трите от UKSW) и Адриана Ковачева (UAM). Студията на Шчепан-Войнарска *Amerykanka w Rosji, czyli o polskiej gościnności na Żmudzi. Refleksje wokół powieści Marii Rodziewiczówny „Dewajtis”* (Американка в Русия или за полското гостоприемство в Жмудж. Рефлексии върху романа „Девайтис“ на Мария Роджевичувна. Шчепан-Войнарска се води от рефлексията над връзката между дома и гостоприемството в интерпретацията на романа „Девайтис“ на полската писателка Мария Роджевичувна (1889), като анализира представената в романа съдба на полякия, родена в Америка, която се връща у дома си, когато все още Полша е поделена между Русия, Прусия и Австрия, във времето на позитивизма и движението за женска еманципация. Студията на Шчеглацка-Павловска *Gościnność i fajczenie w świetle [Pana Barona] Adama Mickiewicza* (Гостоприемство и пушене с лула. Върху поемата на Адам Мицкевич („Пан Барон“) визира ритуалното пушене с лула като знак на гостоприемството в споменатата в заглавието недовършена поема на Адам Мицкевич от 40-те години, писана преди неговите лекции в Колеж дьо Франс. Адриана Ковачева се спира върху социокултурните механизми на създаване

на общност, представени в романите на Вилхелм Мах и основани на проявата или отказа на гостоприемство като процес на включване или изключване в общността (*Gościnność niemożliwa – praktyka wytwarzania wspólnoty w powieściach Wilhelma Macha/Невъзможното гостоприемство – практики на създаване на общност в романите на Вилхелм Мах*). Продължение на темата за невъзможното гостоприемство е статията на Дорота Домбровска, опряна на аналizationsонна конкретика на съвременния полски репортаж.

Пет текста представят рефлексии върху исторически, геополитически и социокултурни ситуации, изпитващи същината на гостоприемството като етична и хуманистична позиция. Две от статиите са посветени на особено актуалната днес тема за бежанските миграции, предизвикани от войни. Как един софийски православен храм приютява бежанци между войните можем да научим от статията на Людмила Миндова (БАН) *Домът на бездомния. Софийският православен храм „Света Троица“ и бежанската криза между войните*. Бежанците след Втората световна война, намерили убежище и гостоприемство в Силезийската област, са обект на статията на Кама Павлицка (UKSW) *Kiedy obcy staje się swoim... O przesiedleńcach na Dolnym Śląsku po II wojnie światowej (Когато чуждият стане свой. За преселниците в Долна Силезия след Втората световна война)*. Към писатели, периоди и региони, в които се случва исторически и човешки „гостоприемството“, отвеждат текстовете на авторите от университет „Кардинал Стефан Вишински“ *O pojęciu gościnności w refleksji Aleksandra Krauszara na temat polskiego życia literackiego czasu zaborów (Разбирането за гостоприемството в размислите на Александър Краушар за полския литературен живот във времето на поделената Полша)* на Дорота Киеляк и *Gościnność jako otwartość i dostępność w polskich hachszarach i pierwszych kibucach w Erec Israel (Гостоприемството като откритост и достъпност в полските хахшари и първите кибуци в Ерец Израел)* на Магдалена Огиеневска-Малецка.

Две публикации на учени историци от ВТУ представят полско-българската взаимност в контекста на най-новата история след 1989 г. и в контекста на XVII в., когато Полша защитава ролята си на „преден страж на християнството“ и е надежда за освобождение на поробените балкански народи. Статията на Ивелин Иванов *Полша, полската история и полско-българските връзки в български изследвания и публикации след 1989 година* е чудесен източник, който съдържа и аналитични оценки на големия брой проследени изследвания, а студията на Павлин Атанасов представя в исторически контекст *Мисиите на българите католици в Жечпосполита през XVII век и въпросът за освобождението на България*.

Два текста обособяват фолклористичния и лингвистичния дискурс на темата на колективната монография. Йоанна Млечко (US) представя обредната роля на гостоприемството в *Gościna w bułgarskim obrzędzie weselnym*

(Сватуваето в българските сватбени обреди). „Гостоприемството на полския и българския език към английската терминология“ е аргументирано и презентирано в статията на Жана Станчева (СУ) Гостоприемството в европейската терминология – как българските и полските здравни термини приемат английския модел.

С представените текстове и задълбочените научни интерпретации томът ще бъде полезен за изследователи и читатели с интерес към полско-българските исторически и културни връзки и полетата на двете култури, отворени гостоприемно към другите.

Маргрета Григорова
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Веселка Желязкова, Десислава Найденова. Кирил и Методий. Образи. Памет. Идентичност. / Veselka Zhelyazkova, Desislava Naydenova. Cyril and Methodius. Images. Memory. Identity. Двуетично издание. София: Кирило-Методиевски научен център при Българската академия на науките, 2021, 239 с. ISBN 987-954-9787-50-4.

Депозитар на паметта – образите на св. Кирил и св. Методий в монументалното и приложното изкуство

Изследването на изображенията на светите братя не е нова тема в българската наука¹. Не само защото образите директно въздействат и се отпечатват в съзнанието на възприемателя, но и защото те са еманация на времето, в което са били създадени. И до днес най-голямо внимание изкуствоведите отделят на стенописните изображения и иконографията от епохата на Средновековието и на Българското възраждане.

Албумът е продължение на досегашната изследователска традиция и в същото време може да се каже, че той очертава ново поле на проучвания, заложено от В. Желязкова в предходните ѝ публикации от 2013 г. насам². Работейки върху създаването на книгата, В. Желязкова и Д. Найденова обе-

¹ Ще посоча само най-обзорните български издания и публикации: *Василиев, Ас.* Образи на Кирил и Методий в нашето и чуждото изобразително изкуство. – В: *Хиляда и сто години славянска писменост. 863 – 1963. Сборник в чест на Кирил и Методий.* София, 1963, 393–488; *Василиев, Ас.* Образи на Кирил и Методий в България. София, 1970; *Пандурски, В., С. Босилков.* Кирил и Методий в Рим. София, 1970; *Божков, Ат.* Изображенията на Кирил и Методий през вековете. София, 1989; *Паскалева, Костадинка.* Кирил и Методий в изобразителното изкуство. – В: *Кирило-Методиевска енциклопедия.* Т. 2. София, 1995, 265–278; *Николов, А.* Икони с изображения на св. Кирил и св. Методий от Странджа (втората половина на XIX – началото на XX в.). – *Старобългарска литература*, 59–60, 2019, 70–91 и др.

² „Паметниците на Кирил и Методий от края на XX – началото на XXI век“ е тема, която В. Желязкова представя за първи път на *Международната кръгла маса „Славянската писменост и култура през XXI в.“*, проведена през юни 2013 г. в СОК „Камчия“, област Варна. В последвалите години изследователката допълва темата с нов материал, като разширява и в посока на образността на учениците на светите братя – такава е публикацията: *Желязкова, В.* За една инициатива на Климентовия отбор. – В: *100 години кирилометодиевистика в България (=Кирило-Методиевски студии. Кн. 25).* София, 2016, 138–150. Освен за паметниците тя пише за марките, както и за шаржовете и карикатурите, свързани с образите на Кирил и Методий – вж. *Желязкова, В.* Образите на славянските просветители върху пощенски марки на Мозамбик. – *За буквите. Кирилометодиевски вестник*, № 50, май 2017, с. 12; *Желязкова, В.* За Кирил и Методий. „Несериозно“ (по материали от българския периодичен печат до 1944 г.). – *Palaeobulgarica*, 43, 2019, № 3, 123–148.

диняват усилията си и насочват вниманието към светските изображения на създателите на славянската писменост, като по този начин излизат извън сферата на изображенията, предназначени за религиозно почитание. Изобразителният материал е разделен по следния начин: *Ордени, медали, значки* (над 30 на брой от България, Ватикана, Гърция, Русия, Словакия, Украйна и Чехия); *Знамена* (14, като всички са от България); *Марки, колекционерски пликове и пощенски картички* (над 70 от България, Ватикана, Гърция, Македония, Мозамбик, Полша, Русия, Словакия, Украйна и Чехия); *Монети и банкноти* (15 от България, Македония, Словакия и Чехия); *Паметници* (118 на територията на Австрия, България, Германия, Гърция, Италия, Китай, Македония, Португалия, Унгария, Русия, Словакия, САЩ, Сърбия, Украйна, Чехия). В. Желязкова и Д. Найденова избират два основни критерия за подборбата на събрания от тях материал: по държави и по хронология. Вземайки под внимание „националния“ заряд на артефактите, изследователките не го превръщат в константна величина. Така събраният в цялостен компендиум изобразителен материал придобива характер и значение на изворов.

Още в *уводните думи* съставителките подчертават, че характерът на изданието е популярен и популяризаторски, целящ да събере и предостави информацията на широк кръг читатели, интересувачи се от темата (с. 5–7; р. 8–10). Методологията обаче говори за професионално отношение към отразяването на паметта за светите братя Кирил и Методий в образи и в материални носители. *Студията* на Десислава Найденова, поместена като интродукция към албума (с. 11–37; р. 38–63), е написана задълбочено, с проучвателско усърдие и научна добросъвестност. Ясно се вижда, че историческият подход взема превес и внимателното четене отваря очите на ползвателите към концепцията на цялото издание. Не е без значение и фактът, че кирило-методиевската историография е проблематика, на която са посветени редица предходни публикации на Д. Найденова³. В настоящата студия изсле-

³ *Найденова, Д.* Проучвания по кирилометодиевистика в Българската академия на науките до 1945 г. – *Palaeobulgarica*, 34, 2010, № 4, 3–17; Кирило-Методиевото дело и българският национален идеал (1987–1944). – В: *Кирило-Методиевското културно наследство и националната идентичност* (=Кирило-Методиевски студии. Кн. 20). София, 2011, 266–276; Хилядагодишнината от смъртта на св. Методий и европейската политика на великите сили. – В: *Празникът на Кирил и Методий. Пространства на духа*. Т. 1. София, 2015, 15–25; Едно неосъществено издание на пространното житие на Климент Охридски: Васил Н. Златарски и българската кирилометодиевистика. – *Bulgaria Medievalis*, 6, 2015, 255–276; Кирило-Методиевото дело и създаването на историческа памет в социалистическа България. – In: *Jazyk a kultúra v slovanských súvislostiach Kliment Ochridský a jeho prínos pre slovanskú a európsku kultúru (k 1100. Výročiu jeho smrti)*. Bratislava–Sofia, 2017, 137–156; *Бърлиева, Сл., Д. Найденова.* Кирилометодиевистиката в БАН – 100 години между науката и политиката. – В: *100 години кирилометодиевистика в България* (=Кирило-Методиевски студии. Кн. 25). София, 2016, 7–27.

дователката прави крачка напред, като обвързва изводите си с изображението. Тя постига това без да използва националната емоционалност по темата „Кирил и Методий“ като изследователски подход, а чрез рационалност и обективност, от каквито съвременната наука се нуждае. Това всъщност е едно от основните послания на цялото издание. Към какви други размисли ни насочва самото то? На първо място, предложената класификационна схема може да бъде използвана и занаят: тя може да се допълва с нови артефакти. На второ място – може да послужи също и за изграждане на подобни по своя характер изворови изобразителни бази, съобразени с други жанрове на изобразително-приложните изкуства. Например: релефи и барелефи; интериорни скулптурни изображения; интериорни и екстериорни пана; манифестационни изображения (пред- и следвоенни социалистически); текстилни изображения като приложно изкуство; печати и лога. На трето място, изворовата база може да послужи за бъдещи чисто изкуствоведски проучвания на изображенията.

Албумът „Кирил и Методий. Образи. Памет. Идентичност“ на В. Желязкова и Д. Найденова е своеобразно събитие в съвременната хуманитаристика. Затова той е предложен и приет от Българската академия на науките за най-значимото научноприложно постижение на Кирило-Методиевския научен център за изминалата 2021 г. Неговата добра полиграфия и двуезичност (всички текстове са отпечатани на български и на английски език) дават възможност за разширяване на читателската аудитория. Не се съмнявам в интереса, който изданието би породило не само у специалистите, но и у хора с различни интереси, опасявам се обаче, че ограниченият тираж не дава възможност да се разгърне по-широка рекламна разгласа. Тъй като книгата е отпечатана в изпълнение на научната програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“, финансирана от МОН (РМС № 577, от 17 август 2018) скоро албумът ще бъде достъпен на сайта на проекта: <https://kinnpor.uni-sofia.bg/resources>

Мая Иванова
Кирило-Методиевски научен център,
Българска академия на науките

Георги Митринов. Езикови свидетелства за българския характер на населението в Южните Родопи и Западна Тракия. Част II. Гюмюрджинско, Дедеагачко, Димотишко, Крумовградско, Ивайловградско. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2021, 253 с.

Излязлата през 2021 г. монография на Г. Митринов е продължение на проучванията на автора, посветени на българското население в Южните Родопи и Западна Тракия. Обект на новото изследване са източните райони на Западна Тракия и Югоизточните Родопи. Целта на работата е въз основа на езикови данни да се възстанови картината на българското присъствие в тази част на българското езиково землище. Изследването включва антропонимни и ойконимни данни за християнското население в Гюмюрджинско, Дедеагачко, Софлийско, Димотишко, Крумовградско, Ивайловградско, ексцерпирани от османски данъчни регистри от средата на XVI в.

Работата е структурирана в две части с уводна и заключителна глава. Приложен е речник на специфичните термини и азбучен показалец на селищните имена и административните единици, включени в изследването.

В увода се посочват предметът на изследването, целите и задачите, които то си поставя. Представена е административната обособеност на описания район в Югоизточните Родопи и Беломорието, която включва административно-териториалните единици Гюмюрджина, Димотика (Диметока), Султан йери, Фереджик, Макри.

Част първа на изследването включва азбучен справочник с подробни данни за селищата и населението в тях.

Втората част на труда е посветена на езиковедски анализ на ексцерпирания от данъчните регистри материал. Ойконимите от български или от чужд произход, в които се откриват български следи, са сравнително малко, затова пък антропонимният материал е богат. Анализът следва модела, приложен и в предишните публикации на автора за района на Южните Родопи и Западна Тракия. Разгледан е произходът на антропонимите и техните словообразователни особености, честота на употреба им. Антропонимите са обособени в две големи групи: антропоними, характерни за българската антропонимна система, и антропоними от чужд произход. Имената от български произход също са разделени на две групи. В първата е включена антропонимията от предхристиянския период, основно славянски имена (*Петко, Велко, Радислав, Грузо, Галин* и др.), а във втората – главно имена на християнски светци (агионими) от староеврейски, гръцки и латински произход (*Димитро, Никола, Ангело, Аврам, Михал* и др.). При антропонимите от чужд произход също са обособени две групи – имена от гръцки и латински произход, от една

страна, и имена от османотурски произход, от друга. Ексерпираният материал е анализиран и според това дали имената са лични, или са презимена.

Антропонимният материал, открит в данъчните регистри, е разгледан подробно и като извор на сведения за материалната и духовната култура на местното българско население – за бита на тогавашните християни и трудова им заетост, за статута им в местното християнско общество.

Направената съпоставка в изследването с антропоними от областта Рупчос в Средните Родопи и от западните части на Западна Тракия по данни от XIV в., както и с материал от XV в. от различни краища на българското езиково землище, разкрива спецификата на местната антропонимна система в регионален и общобългарски план и тенденциите за нейното развитие. Анализът на събраните ценни езикови данни представя по-пълно картината на българското присъствие в Беломорието през вековете. Изследването би било интересно не само за представителите на научната общност – филолози, историци, етнологични, но и за по-широка читателска аудитория.

Марияна Витанова
Институт за български език, Българска академия на науките

Лучия Антонова-Василева. Говорът на българите в Раховец, Призренско. София: АИ Проф. М. Дринов, 2021, 208 с. ISBN 978-619-245-120-2.

Причината, поради която до момента съм си позволявала да препоръчам определен научен труд, най-често е била високият авторски професионализъм и интересната гледна точка към разглеждания в него лингвистичен проблем. Този случай обаче е много по-различен. Безспорно проф. Лучия Антонова-Василева е един от водещите съвременни диалектолози и лингвогеографи, чиито научни интереси често са свързани с работа на терен, дори с цената на личен риск, в най-отдалечените и труднодостъпни краища на българското езиково землище – Драмско, Сярско, областта Гора, Република Албания, където тя е дългогодишен преподавател по български език в *Университета на Тирана* и т.н. Подобни изследвания от синхронна гледна точка на региони със старо българско население, останали отдавна извън държавните граници, са особено трудно осъществими и много ценни, защото предоставят важни сведения както за единството и непрекъснатостта на българския езиков континуум, така и за самостоятелния развой на лингвистичната система в условията на чуждоезиково обкръжение, а също така и в исторически и етнокултурен план. През последните години научните интереси на проф. Антонова-Василева са насочени към проучването на друг такъв район – Призренско, Република Косово, езикът на чието население показва множество типологически сходства с горанските говори, в областта на които авторката е доказан специалист. Една от причините за това е, че тя е поканена за първи (и най-дългогодишен) преподавател в организираните преди около десет години в областта Средска Жупа и заради големия интерес веднага превърнали се в ежегодни летни курсове по български език, литература, история и култура за кандидат-студенти от български произход, които трайно свързаха и моя живот с този на жупците и направиха много от тях мои приятели. Ето защо решението ми да представя на вниманието на читателите на бюлетина публикувания съвсем наскоро труд на проф. Лучия Антонова-Василева „Говорът на българите в Раховец, Призренско“ е тройно мотивирано от важността на анализирания в него проблематика, която, освен всичко друго, има отношение към определянето на западната граница на българското езиково землище (доказателство за това е и фактът, че книгата е публикувана с финансовата подкрепа на БАН по програма за изследване на българската диаспора извън страната), от вещината, с която са разработени отделните лингвистични проблеми, и авторския професионализъм, както и от споделянето на тези научни интереси и личното ми пристрастие към региона и съдбата на неговото население.

Представеният научен труд по своята същност е цялостно проучване на диалекта на гр. Раховец, Призренско, Република Косово – малко градче, представляващо общински център, разположено на около 20 км северозападно от гр. Призрен, говорът на чието население е известен в региона като „бугарски“ или „bugarishtja“ заради историческата принадлежност към България на занимаващото се с лозарство местно население. В този смисъл той обогатява българската диалектоложка литература, в развитието на която Институтът за български език „Проф. Л. Андрейчин“ има водеща роля, и представлява продължение и утвърждаване на нейните най-добри традиции. Най-ценното в случая е това, че изследването на говора на Раховец, Призренско, е синхронно, базирано на лично събран от авторката на терен езиков материал – едно изключително стойностно и много рисковано начинание. Разбира се, тук не става дума за опасност, идваща от местното българско население, защото то е безкрайно гостоприемно и добронамерено, особено към хората от България. И тъй като на някого от читателите може да се стори пресилено да се говори за личен риск за изследователя при провеждане на лингвистични изследвания в съвременното в европейска държава, позволете ми леко да наруша изискванията на жанра и да разкажа една лично преживяна история. Слушайки разказите на проф. Л. Антонова-Василева за гр. Раховец, много исках да го посетя, но поради условията на провеждане на кандидатстудентския курс, за който стана дума по-горе, трябваше да го направя сама. Всеки път обаче, когато помолех за това шофьора, на когото разчитахме за пътуванията си в региона, той се оказваше много зает. Едва когато заплаших, че сама ще си осигуря пътуване до там, човекът неохотно обясни, че се чувства отговорен за мен и отказва да ме откара, защото хората са „други“ и не може да ме опази. Причината за това безспорно е бързо променящата се демографска обстановка в региона, дължаща се на преселването на големи групи от различни националности от съседни на Република Косово държави – най-вече албанци и турци (Гаравалова/Garavalova 2020). От друга страна, този факт прави синхронното изследване на раховечкия говор въз основа на нов, лично събран езиков материал още по-ценно, тъй като настъпващите необратими демографски промени в региона биха могли да станат причина за сериозната му промяна и дори за изчезването му.

Разбирайки отлично важността тезата за българските произход и принадлежност на диалекта на гр. Раховец, Призренско, да бъде изключително добре аргументирана с помощта на научни доказателства от различен характер, тъй като говорите в Косово се представят като дял от сръбския език от сръбските лингвисти, а напоследък стават обект и на други национални интереси (Гаравалова/Garavalova 2020), проф. Л. Антонова-Василева публикува в началото на книгата си един изключително подробен обзор на историческите сведения за самото селище, както и за района на гр. Призрен, от Античността до днес, на най-важните досегашни публикации, отнасящи се до диалектите

1869

в Призренско и народностната принадлежност на населението в областта, както и за културните традиции и писмените паметници от региона. Библиографията по въпроса е впечатляваща и включва обнародваните по темата становища както на местни краеведи, така и на учени и общественици от различни националности и с различни призвания, а също и внушителен списък от исторически и литературни извори, детайлно анализирани и обединени около убедително изграденото авторово становище. Особено интересни са обнародваните от авторката анкети, направени сред жителите на гр. Раховец по въпроса за местния „език“, които нерядко изненадват и впечатляват с точността и детайлността на изказаните наблюдения. По този начин проф. Л. Антонова-Василева акцентира върху важността на изследването на езика и народностното самосъзнание на населението в Призренско, което още от Средновековието се смята за граничен район между сръбската и българската народност и от синхронна гледна точка е от изключително значение за определянето на актуалните граници на съвременния български език в неговото диалектно единство, а разглежданата уводна част се превръща в елемент от особено важно значение за структурата на труда, неделима част от него, съдържаща основни доказателства в подкрепа на авторовата теза.

Същинското диалектоложко проучване на говора на гр. Раховец, Призренско, е разделено на три големи части. Първата от тях е посветена на подробно изследване на фонетичната система на диалекта. Анализирани са характерните за разглеждания говор основни исторически промени като рефлексите на старобългарските носови и ерови гласни и на ятовия вокал, застъпниците на *tj, *dj, преглас на ъ и др., както и редица съвременни фонетични явления. В резултат от анализа авторката достига до заключението, че говорът на гр. Раховец, Призренско, е тясно свързан с горанските (в Косово и Албания) и жупските диалекти (Югоизточно Косово), както и с българските говори от северния дял на географската област Македония (Тетовско, Скопско, Кумановско, Кратовско), т.е. по редица особености прилича на крайните северозападни у-говори, но има и много негови черти, които показват близост с югозападните диалекти.

Втората част от същинското диалектоложко изследване предлага анализ на особеностите на говора на гр. Раховец, Призренско, на морфологично и морфосинтактично равнище. При това се обръща специално внимание на доказателствата за проявата на типичните за българския език особености – загуба на синтетизма в именната и в глаголната система: разпадането на склонението, от което в диалекта се откриват само отделни елементи като родително-винителна форма и други реликтни облици, свойствени и за българските говори; отсъствието на употреба на инфинитив, увеличаването на броя на времената и появата на композирана форма при тях, удвояването на допълнението; употреба на задпоставен определителен член и др. Авторката отново подчертава, че разглежданият говор проявява особеностите на мо-

равския дял на крайните северозападни диалекти и е свързан със съседните български диалекти в Албания и Северна Македония, като, макар че в него личат влияния от страна на албански и на сръбски език, той е напълно жизнен и въпреки отдалечеността по географско положение и изолираността му от българско културно влияние, в него се проявяват типичните български езикови особености.

Анализът на лексикалните особености на говора на Раховец налага извода, че тук естествено се откриват редица лексеми, принадлежащи към общославянския речников фонд, но преобладават характерните за българския език, а когато се срещат сръбски думи, те се употребяват успоредно с български лексеми със същото значение, обикновено характерни за северозападните говори, но също и за югозападния район.

Особено ценна част от книгата е главата „Образци от говора на Раховец“, включваща 45 страници диалектен текст, който може да бъде използван при бъдещи научни изследвания от изследователи в различни области на науката: езиковеди, етнологии, културолози, фолклористи и т.н.

Както фонетичните, така и морфологичните, морфосинтактичните и лексикалните особености на анализирания диалект показват категорично неговата близост с горанските и жупските говори, което доказва, че наличието на българско население в Косово не е изолирано явление и не е резултат от преселнически движения, т.е. че населението от български произход и българските говори в Република Косово са автохтонни.

Освен това, както вече бе отбелязано, обнародването на едно цялостно изследване на диалекта на гр. Раховец, Призренско, доказващо неговия български произход, представлява ценно доказателство за местоположението на западната граница на българското езиково землище, както и за единството и непрекъснатостта на българския езиков континуум. Появата му в този момент обаче е особено важна и по още една причина – тежкото политическо и социално положение на хората от региона, които, като малцинствена група, се чувстват отхвърлени от собствената си държава, подложени са на различни етнически тежнения и в стремежа си към спокоен, сигурен и обезпечен живот търсят начин да бъдат припознати някъде като „свои“. Несъмнено първият им избор е България, защото „ние сме си наши“, за което недвусмислено свидетелстват не само просъществувалият дълги години курс по български език, литература и история, традиционно ползващ се с голям интерес, и цялостната дейност на Културно-просветното дружество на българите в Жупа „Български мохамедани“, но и фактът, че през 2018 г. в косовския парламент бе подадена петиция, в която се настоява за признаване на българската общност в страната. Тя е организирана от неправителствената организация „Обединените българи в Косово“ с председател Расмин Хамза, която започва активната си дейност от края на 2017 г. Петицията е подписана основно от живеещи в районите на областите Гора и Жупа, които се намират в южната

част на Косово, но няма данни да е разглеждана от парламента. Дългогодишната липса на резултат в това отношение обаче е обезкуражителна, а в името на материалното благополучие някои компромиси стават все по-приемливи. Това още веднъж подчертава належащата нужда от заемане на национална позиция от страна на България по въпроса за съществуването на българско малцинство в региона, за да не възникне косовски въпрос, подобно на Македонския въпрос. А най-сериозна обосновка една такава позиция би могла да получи именно от научни изследвания като „Говорът на българите в Раховец, Призренско“, написани от водещите учени в съответната област.

В заключение бих искала отново да акцентирам върху това, че „Говорът на българите в Раховец, Призренско“ е уникално по своята същност диалектоложко изследване, доказващо изконно българския характер на един говор, намиращ се извън държавната територия на западната граница на българското езиково землище от синхронна гледна точка, което го прави изключително ценно.

Цитирана литература:

Гаравалова 2020: Гаравалова, И. Съвременната езикова ситуация в областта Средска Жупа, Р. Косово. – В: „Българският език – исторически и съвременни аспекти“. Сборник в чест на 140 години от рождението на акад. Стефан Младенов. София: Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН, с. 374–392.

Илияна Гаравалова
Институт за български език,
Българска академия на науките

Маргарита Куюмджиева. Ликът на Бога. Изображенията на Света Троица в православното изкуство*. София: Институт за изследване на изкуствата, 2020, 233 с. ISBN 978-954-8594-94-3.

Как да се изобрази Бог? Този въпрос вълнувал християните от самото начало. Това не е случайно – става дума за нещо, което надхвърля полето на изобразителното и касае самата същност на християнското мислене. Изкуствоведските методи не са достатъчни да го разкрият адекватно. Необходимо е навлизане в територии, подвластни на други науки. Науки като богословие, литургия, литература, антропология; науки, които се занимават със Средновековието не като период с определена художествена продукция, а с характерния за времето тип мислене. В различните епохи хората си въобразявали Бога по различен начин. Представите се променяли, а с тях и изобразителните решения. Струва ми се, тъкмо в това се крие основната трудност на предприетото от Маргарита Куюмджиева начинание. Монографията „Ликът на Бога“ не цели да създаде „стопкадър“ на едно основно за средновековното мислене понятие и художествените резултати на визуализирането му. Главната цел е друга – да се разкрият те в своята многоликост и изменчивост. В увода авторката пише: „Настоящата книга е опит да разберем именно какво представлява тази традиция, връщайки се към предисторията на възрожденския образ и приближавайки се до онова, което сме наследили през вековете като възглед за Бога и което е намерило визуален израз в изкуството“.

Чувството за мяра е особено важно, когато пишеш за нещо толкова всеобхватно, каквото е представата за Бог. От една страна, е необходимо да се отразят свързаните с темата важни моменти. От друга – почти всичко в средновековното изкуство е така или иначе свързано с Бог. Да напомним известната истина, че при детайлното обрисуване на отделните дървета може да се загуби представата за гората като цяло. Затова авторката се концентрира върху начина, по който се визуализира най-същественият за християнството постулат – този за Триединния Бог. Като събира за първи път заедно различните иконографски варианти, които го илюстрират, монографията цели да изгради представа за това как са възниквали подобни изображения, как се променяли те във времето и с какви значения са били натоварвани в средата, в която били създадени. Проследяването на спецификите и промените във визуалните форми води неизбежно до разширяване на хронологическите и териториалните граници. В монографията са включени главно изображения от XI – XVII в., между които – български от XIII – XVII в. Включени са глав-

* Свободен достъп <https://cutt.ly/9JD1vzZ>.

но примери от балканската, руската и западноевропейската монументална живопис, както и артефакти на миниатюрата и иконописта.

В началото на изследването М. Куюмджиева разисква основния за християнството догмат: този за божествената троичност (Отец, Син и Свети дух). Подчертавайки добре известния факт за трудностите, възникващи при неговото обяснение, авторката посочва, че християнското изкуство никога не се е задоволявало само с една иконографска формула. Православното мислене за Бог е своеобразен оксиморон. Бог е един, но в три възплъщения; няма отделно и независимо индивидуално действие, на което и да е от Лицата на Троицата; те съществуват не само неразделно, но и вечно; същността им е една и съща, но ипостасите им са „лични идентичности“ – те не се припокриват една с друга... Веригата от противоположности може да бъде продължена, а самите те стават особено очебийни на полето на изобразителното. Как да се изобрази например Бог-Отец? По определение Той е непознаваем по рационален начин, което значи – да се представи същността Му чрез зрими образи, е невъзможно.

М. Куюмджиева се придържа към възгледа, че ако на Запад се стремят да подчертаят Божествената простота (т.е. единството на ипостасите), то в православната традиция се акцентира върху сложността на междуипостасните отношения. Монографията „Ликът на Бога“ показва сложния, изпълнен със завои път, по който се движи православната иконография, когато трябва да овъплъти представата за Триединния Бог. Първоначално пътищата са два. Първият: Бог може да бъде представен чрез изображението на Иисус Христос, който единствен от трите Лица на Троицата се е възплътил. В този случай обаче акцентът пада върху Второто Лице, а представата за троичността на Бога остава неизявена. Ранносредновековното изобразително изкуство познава и друго решение. Често в него едно старозаветно събитие – гостолоубието на Авраам, се използва като илюстрация на Божествената троичност. В глава VII от монографията М. Куюмджиева описва и този случай. Идеята се оформя постепенно. В катакомбите на Виа Латина е представена срещата на Авраам с тримата загадъчни мъже, които по-късната традиция приема за Лицата на Троицата. В сцената от Виа Латина странниците даже не са изобразени с нимбове, т.е. като свещени персонажи. В по-късни паметници („Санта Мария Маджоре“, „Сан Витале“) те, седнали около трапезата под Мамрийския дъб, вече са с нимбове, но иконографските детайли не помагат в идентификацията кой кой е. В „Санта Мария Маджоре“ е представен и епизодът със срещата. Тук централният персонаж е в сияние, а двата странични – не. Изображението сякаш визуализира представата, че Авраам среща не просто трима странници, а Господ, съпроводен от две главни небесни сили. В следиконоборческата епоха персонажите се изобразяват с крила (т.е. като ангели), а сцената понякога се обозначава не като „Гостолоубие Авраамово“, а като „Св. Троица (Αγία Τριάς)“. Дори в тези случаи обаче проблемът с иден-

тификацията на Лицата на Троицата си остава. Обикновено има детайли (облеклото, изображенията във фона, начинът, по който ангелите благославят Авраамовата трапеза), които отличават Лицата едно от друго. Това не значи, че зрителят може да определи еднозначно кой ангел кое лице на Троицата представя. Има случаи, когато това може да бъде сторено за Второто лице – с кръстат нимб е увенчан единствено ангелът, чрез който е представен Синът. В други случаи обаче нито един от нимбовете не е кръстат или напротив – и трите са кръстати. В сцената „Гостолубие Авраамово“ така важната за православно мислене идея за наличието на междупостасни различия си остава недовъплътена.

В монографията е подчертано, че ако в доиконоборческата епоха двата горепосочени варианта на представяне на Бога са в общи линии достатъчни, то по-късно ситуацията се променя. Пораждат се няколко типа изображения. Част от тях са нова интерпретация на вече познати модели, друга – резултат от новоизработени формули.

Главите от II до VI са посветени на типовете изображения на Бога, подредени при изложението в хронологичен ред. Най-ранно възниква образът на „По-стария от дните (Ветхий денми)“. Чрез него става възможно да приеме образ нещо, което по-рано оставало неизобразимо – идеята за беззначността на Бога. Куюнджиева не се задоволява да анализира смисъла на изображението и да проследи развитието на иконографията. По-важно е нещо друго – показано е как „По-стария от дните“ все повече се „еманципира“ от Второто лице на Троицата (т.е. Сина), за да се използва за изобразяване на Отца. Тук ще цитирам пасаж, който ми се струва съществен: „Отнасянето на... Ветхий денми както към Отца, така и към Сина, т.е. изобщо към Господ, е в съгласие с византийското учение за имената на Бога. Така и Псевдо-Дионисий Ареопагит не се занимава с въпроса кой точно се крие зад образа на Ветхий денми, а просто разяснява какво означава това наименование, приложимо, както се разбира, към Триединния Бог: „Господ се нарича Ветхий денми, защото Той е и вечността, и времето за всичко... и защото Той е причина и на вечността, и времето, и дните“ (с. 49). „Еманципацията“ е доведена до крайната си точка във възрожденската епоха, когато изображението на беловласия и белобрад старец с бели одежди, което по-рано било сигнирано с неутралното наименование „Ветхий денми“, вече еднозначно се асоциира с Бог-Отец и обозначава като „Саваот“.

Използването на „По-стария от дните“ като образ на Отца дава възможност за появата на такива решения на Троичната иконография като Отечество (в няколко иконографски варианта в зависимост от възрастта на Христос и мястото, където е изписан Светия дух) и Съпрестолие. В тях трите Лица на Троицата са отчетливо дефинирани иконографски. С други думи, и в двете решения водещо място има идеята за междупостасните различия. Трябва да се посочи обаче, че между двете горепосочени схеми съществуват не само

1869

иконографски, но и смислови разлики. Чрез Отечество се визуализира идеята за така наречения „перихорезис“, т.е. неразделната цялост, „съвършената любов и съвършеното единство на „енергията“ на трите ипостаса, без каквото и да било смесване или сливане“. В „Съпрестолие“ водеща е идеята за единството на властта, която Божественната Троица има над всичко. И ако двата иконографски типа онагледяват достатъчно добре идеята за междуипостасните различия на трите Лица, то те оставят на заден план представата за тяхното единство. Изображението от църквата „Св. Георги (Оморфоклисия)“ до Костур (последната четвърт на XIII в.) е сякаш решение на този проблем. В храма е представено триглаво същество, едната от главите на което има чертите на белобрад старец, втората – на младенец, третата – на гълъб. Първоначално би могло да се помисли, че това странно изображение решава проблема за изобразяването на християнския Бог. Чрез зрими форми е предадено както единството на трите Лица на Троицата, така и различието на техните ипостаси. Новопоявилата се иконографска формула обаче е така радикална, че остава единичен случай. Най-близко до нея стои фигурата на Бог в миниатюра от ръкопис Ptolemy Marc. gr. Z. 516 (904) на Библиотека Марчиана, но дори там „радикализмът“ е смекчен. Главите на Младенеца и Гълъба са заменени от две младежки (ангелски?) глави. В нова, троична форма виждаме възпроизведена раннохристиянската представа за това как Бог се явил на Авраам съпроводен от две небесни сили. Съпътстващият фигурата надпис – *Ὁ καθήμενος ἐν δόξῃ ἐπὶ θρόνου Θεότητος*, указва, че става дума за видение на Този, който седи в слава на божествения трон.

Стремежът да се визуализира идеята „Бог е един в три“ е толкова силен, че православната иконография запазва формулата „трилико/триглаво същество с едно тяло“. През XIII – XVI век чрез това странно изглеждащо създание (обикновено във вид на ангел) е представена Божествената премъдрост („Богородица Перивлепта“ в Охрид, Хилендар, Зарзма, Роженски манастир). В други случаи го виждаме изобразено в небесно видение (Матейче, Валсамонеро, миниатюрата в ръкописа Ptolemy Marc. gr. Z. 516 (904) от Библиотека Марчиана). В някои късни паметници съществото има три Христови лица. Те (а така също кръстният нимб и/или сигнатурата ΙΣ ΧΣ) го свързват с Второто лице на Троицата. Многобройните варианти, които едва ли ще видим някъде повторени напълно, показват трудностите, изпитвани от зографите, решили да включат триликото/триглавото изображение в произведенията си. Търсенето на най-удачната иконографска формула за изразяване на идеята „Бог е един в три“ остава без резултат. През XVIII в. подобни изображения попадат под забраната на руския Свети синод.

Една късно появила се формула – „Разпятие в лоното на Отца“, е свързана с други проблеми. В българското изкуство такова изображение срещаме само веднъж – в стенописите от XVII в. в наоса на арбанашката църква „Рождество Христово“. Иконографските му особености указват, че е създадено

под руско влияние. Първоначално обаче в руското изкуство „Разпятието в лоното на Отца“ представлявало само детайл от значително по-обширна композиция, чиято основна тема е Божественото домостроителство. В Арбанаси контекстът е друг. Куюмджиева достига до извода, че „сцената от наоса на арбанашката църква определено не е свързана с тенденциите в развитието на руската живопис от XVII в., а е отглас от постиженията на руските зографи от средата на XVI в.“. Тя допуска възможността фреските от XVII в. в наоса на арбанашката църква „Рождество Христово“ да повтарят първоначалния слой от края на XVI в. и изказва съжаление, че понастоящем тази хипотеза не може да бъде проверена.

Завършвайки рецензията си, искам да отбележа още няколко неща. Важно качество на книгата е, че авторката не се стреми да наложи своя възглед. Подходът е друг – при четенето на текста имаш усещането, че присъстваш на колегиална беседа. Изложението е построено така, че да подтикне читателя към размисли по поставените проблеми. Книгата е добре онагледена – нещо, което допълнително способства за подтикване към собствени размишления. Тук е мястото да поздравя авторите на макета, чиито заслуги за много добрия краен резултат не трябва да останат неотбелязани.

Искам да изтъкна, че засега книгата „Ликът на Бога“ заема обособено място в българската научна литература за средновековно изкуство. Това не е монография за отделен паметник или група паметници, не е посветена и на изкуството от определен период. В световната литература също няма подобен аналог – не защото проблематиката, която лежи в основата на книгата, не е била разисквана, а поради мястото, което поствизантийското изкуство заема в „Ликът на Бога“. М. Куюмджиева показва, че става дума не за застинал феномен, а за традиция, която се развива през времето.

Георги Геров
Московски институт по изкуствознание,
Новгородски университет

Елисавета Мусакова. Корпус на украсените славянски средновековни ръкописи в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. X/XI – XIV в. Том I. Част I: Псалтири, Евангелия, Апостоли. София: УИ Св. Климент Охридски, 2021, 393 с. + 84 табл. ил. ISBN 978-954-07-5319-5.

Излезлият наскоро *Корпус* представлява капитален труд върху украсата на българските средновековни ръкописи, какъвто до момента не е представян в българската медиевистика в подобен формат. Идеята за осмислянето на ръкописната украса като самостоятелен художествен феномен не е нова и самата авторка, Елисавета Мусакова, посочва редица изследвания в тази насока в увода към своя труд. Но амбициозната задача да се представи дескриптивен каталог на българските ръкописи от периода XI – края на XIV в. от сбирката на НБКМ, най-голямата в страната, в който водещо място да заемат описанието и анализът на украсата като водещи хронологически, функционални и регионализиращи маркери, е свършено ново явление в процеса на комплексното изследване на българската ръкописна книга. Авторката, добре позната у нас и в чужбина, посветила дълги години на изследването на ръкописната украса, ни представя комплексното си изследване в две части – теоретична и аналитична, която обхваща 51 подробни описания на български ръкописи, възникнали в периода X/XI – края на XIV в. В тома е отделено място на: увод (13–46 с.), каталог (47–262 с.), библиография (263–287 с.) и показалци (288–303 с.). В края са поместени 84 таблици с цветни възпроизводи на образци от всички описани в каталога ръкописи.

Уводът съдържа теоретичните размисли на проф. Мусакова върху феномена „украса“, ситуиран в по-общ историко-културен аспект, който ѝ позволява да го представи в различните му проявления като: част от художествената структура на ръкописа; част от съвременните научни каталози на ръкописи; като проблем на българската археография; като терминологичен възел, криещ редица изненади и нерешени проблеми. Украсата като „текст“, съдържащ част от посланията на съдържанието на един ръкопис, е безспорно сред най-интригуващите и комплексни научни проблеми. Неговото адекватно формулиране и разрешаване изисква изключителна ерудиция, усет към ръкописната книга и нейната история, каквито авторката несъмнено притежава, а и всеки, който познава публикациите ѝ, не би се изненадал от тази констатация. Проблемът за връзката между слово и образ, най-общо казано, има дълга история и в увода на проф. Мусакова тя е проследена още от схващанията на Платон и Аристотел до специфичните средновековни ментални стереотипи, вкл. антииконоборските диспути във Византия. Така изследова-

телката ни въвежда в семиотиката на образа и мотивира своята основна според мен изходна теоретична позиция и научна задача – да анализира украсата като част от кодираното послание на средновековния текст, да я интерпретира като ключ към него, като инструмент за визуализация на акцентите, като система, обвързваща ръкописа с богослужебната му употреба.

Именно разсъжденията на авторката (по необходимост често пъти рефериращи както отдавна познати, така и съвсем нови публикации по темата) в тази насока обясняват и избора на типовете книги, които са анализирани в този том – псалтири, евангелия, апостоли. Това са най-често употребяваните и съответно – най-преписваните, а в първите две групи са и най-богато декорираните ръкописни книги на Средновековието. Много добро решение е и подреждането на ръкописите не според типове, а хронологически, защото така читателят получава по-добра представа за промените в параметрите на основните кодикологически характеристики: промяната в материала за писане, писмото с неговата вариативност, стиловете в украсата, подвързиите, състава и комплектуването на тетрадите. Този подход на изследователката позволява да се открие по-релефно връзката между гръцките ръкописи образци и специфичните български решения, въпрос, който незаслужено често пъти остава в сянка при разглеждането на ръкописната украса. На тази връзка проф. Мусакова също е отделила специално място, дискутирайки терминологията на украсата.

Каталогът включва описание на цялостното оформление (палеографски и кодикологически анализи, украса, описание на подвързиите) и кратко съдържанието на всеки ръкопис, с отчитане на литургичната му употреба, произход и по-важни приписки, свързани главно с битуването му, имената на писачите (когато са посочени) или различни обстоятелства по изработването на кодекса. Към всяко описание е приложен подробен репертоар на украсата – изобразителна (миниатюри) и декоративна (заставки, инициали, концовки, указалки и пр.) с точни физически параметри, местоположение и анализ на мотивите и стила на всеки отделен декоративен елемент. Тази изчерпателност в отделни случаи се превръща в цялостна студия на украсата, когато става дума за по-известните и по-богато илюстрираните кодекси: №№ 1, 3, 7, 13, 16, 32 и др. Поставянето на украсата в центъра на изследователския интерес определено е най-ярката изява на новаторския подход на проф. Мусакова и реализация на една методология, неприлагана или поне не широко възприета до момента за славянската ръкописна традиция. Тя позволява разглеждането на украсата като самостоятелен феномен, неподчинен на текста, а напротив, осмислен като равноправен компонент в сложната многопластова хармония между слово и образ, която представлява всеки украсен литургичен ръкопис. Авторката е успяла да ситуира всеки описан от нея ръкопис в широк книжовен контекст, да посочи паралели с други книжовни паметници, да потърси обяснение на някои явления и във византийската традиция. Така пред нас се

1869

представя една важна част от българското средновековно книжовно наследство – тази на богослужебните кодекси с обособени свои характеристики.

Всичко изброено дотук: структура на изследването, методология, структуриране на отделните каталожни описания, както и обширната библиография и подробните показалци в края, представя пред читателя един добре премислен и приносен труд, посветен на едно от най-важните проявления на средновековната ни култура – украсената ръкописна книга. Той е безспорен принос с идеята си и с успеха си да представи корпус на украсените ръкописи в най-голямото хранилище на ръкописи в България – НБКМ и заслужава най-висока оценка. Фактът, че това е само първата част от обобщаващия труд на Е. Мусакова, може само да ни изпълни с надежда и очакване на следващата част от *Корпуса*.

Вася Велинова
Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

44/2022

Редактор: проф. Анисава Милтенова

Съставители: доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор: Жасмина Кръстева

Формат 70 × 100/16
Печатни коли 11

Печатница на Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.press.bas.bg

ISSN 1311-8544